

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK
OKRESU NOVÝ JIČÍN **SVAZEK 23**

VÝZNAM ÚNOROVÉHO VÍTĚZSTVÍ 1948 PRO DEMOKRATIZACI A ROZVOJ ŠKOLSTVÍ V OKRESE NOVÝ JIČÍN

Vladislav Kubiček

Československý stát a československá společnost prošly od historických únorových událostí roku 1948 zásadní změnou společenských a hospodářských poměrů. Zároveň probíhala a stále probíhá proměna myšlení a vědomí lidí, při níž vykonala a stále vykonává významný podíl práce socialistická škola a její pracovníci.

V naší společnosti se brzy po osvobození odehrával stále otevřenější boj o politickou orientaci a konečný charakter osvobozeného Československa. Navenek se tento boj projevoval zápasem o důslednou realizaci Košického vládního programu.

Košický vládní program vytyčil v oblasti školství požadavek jednotného vzdělání veškeré mládeže bez rozdílu sociálního postavení. Těmito otázkami se zabývala také Komunistická strana Československa na svém VIII. sjezdu v roce 1946. Jednotná škola zde dostává konkrétní podobu. Je vysloven požadavek odstranění dvojkolejnosti ve výchově a výuce mládeže do 15 let, zrušení církevních a soukromých škol a demokratizace vyššího vzdělání.

Myšlenka jednotné a státní školy měla v letech 1945-48 ohlas. Komunisté, dělníci, venkovské obyvatelstvo i pokroková inteligence (zejména učitelstvo) přivítali zpřístupněné vzdělání všem vrstvám, ale buržoazie se stává na odpor. O školu se rozpoutal boj na stránkách novin, ve vládě a v ostatních oblastech života. Národní socialisté, lidovci i slovenští demokraté usilují o zachování dosavadního třídního systému a jsou pro zachování škol církevních a soukromých.

Když po parlamentních volbách v roce 1946 nahradil prof. Zdeněk Nejedlý v ministerstvu školství dr. Stránský, kandidát národně socialistické strany, a nové vedení ministerstva spolu s ostatními protisocialistickými stranami se snažilo projekt jednotného vzdělání likvidovat, nebo alespoň co nejvíce oddálit jeho provedení, byl slibný vývoj demokratizace školství dočasně zastaven.

KSČ však zásady jednotné školy sleduje i nadále. Pověřila své přední pedagogické pracovníky v čele s prof. Zdeňkem Nejedlým přípravou konkrétní podoby nového školského zákona, neboť byla přesvědčena o jeho přednostech i budoucí realizaci. Tento záměr se uskutečnil po únorovém vítězství v roce 1948.

Ministrem školství se stal opět prof. Zdeněk Nejedlý, který již 21. dubna 1948 předložil ústavodárnému Národnímu shromáždění návrh zákona o jednotné škole č. 95/1948. Po jednomyslném schválení byl zákon dne 10. 5. 1948 vyhlášen a od 1. září 1948 nabyl účinnosti.¹⁾

Podle tohoto zákona se dostávala všem dětem jednotné výchovy a všeobecného vzdělání na školách, které vytvořily ucelenou soustavu.

Přední strana obálky:

Karel Vašut, Památník ve Frenštátě
Foto Jiří Klučka 1979

Zadní strana obálky:

Pohled na Bílov
Foto Miloš Lossmann 1979

Zákon dal poprvé právní základ předškolní výchově. Měla navázat na tradice Komenského a s ohledem na požadavky nové doby postupně poskytnout dětem ve věku tři až šesti let bezplatnou výchovnou i zdravotní péči a zabezpečit jejich stravování po dobu pobytu v mateřských školách a předškolních zařízeních.

Tento revoluční požadavek znamenal nejen úplnou obsahovou přestavbu mateřského školství, ale postavil si náročný úkol utvářet mravní základ dítěte, pomáhat dětem začleňovat se do společnosti a zároveň působit na rodiče, aby rodinná výchova byla v souladu s plánovitou výchovou dětského kolektivu ve škole.

Povinná školní docházka byla prodloužena do 15 let a měly ji zabezpečit školy národní pro děti od šesti do jedenácti let a školy střední, nahrazující bývalé měšťanské školy, kde se měli vzdělávat všichni žáci od 11 do 15 let. Na střední školy pak navazovaly školy III. stupně a školy pro učňovskou mládež, které měly doznat podstatných změn. Všechny školy III. stupně, tj. gymnázia a školy odborná, byly čtyřleté. Žáci, kteří v době vyhlášení nového školského zákona docházeli do nižších tříd tehdy osmiletých gymnázií, se vrátili do jednotné střední školy a teprve po jejím ukončení se přihlašovali k dalšímu studiu.

Tak se poprvé posunul výběr ke studiu do zřejmějšího věku žáků a byla tak dána příležitost dětem dělníků a rolníků dostat se ve větší míře na studia.

Podle zákona o jednotné škole byly do školské soustavy začleněny i školy pro mládež vyžadující zvláštní péči. Šlo o zřízení takzvaných zvláštních škol pro mládež se sníženými duševními schopnostmi, škol pro děti s vadami zraku, sluchu, řeči, tělesně vadné a pro děti těžko vychovatelné. Zákon pamatoval na zřízení škol při léčebných ústavech a ozdravovnách. Tím byl podtržen humanistický princip zákona a péče společností orientovaná na pomoc dětem postiženým tělesnými a duševními vadami.

Zákon o jednotné škole pronikl hluboko i do obsahové stránky výchovy a vzdělání. Postupně byly zavedeny nové osnovy s cílem zabezpečit všestranný harmonický vývoj žákovy osobnosti v duchu pokrokových a národních tradic.²⁾

Československá škola se tak stala školou politickou a zásady budování socialismu pronikly postupně celým jejím životem. Vyučování bylo postaveno na základech vědeckého světového názoru. Výchova a vyučování se staly celistvým a od sebe neodlučitelným procesem. Naše škola se značně sblížila se sovětským školským systémem a čerpala z něho mnoho podnětů a poučení. Byla zřízena vědecká pedagogická pracoviště, začaly vycházet odborné časopisy a od roku 1949 Učitelské noviny.

Před třiceti lety se tak uskutečnila zásadní změna celého školského systému v našem státě. Od té doby byly realizovány reformy školství v letech 1953, 1960 a poslední se realizují v současné době.

Poválečná úroveň škol i pedagogická praxe nebylo na našem okrese uspokojivá. Část okresu tvořily starousedlé obce bývalých Sudet a Protektorátu s českou většinou a zachovalým českým školstvím. Českou školu si uchránily i některé obce bývalých Sudet s početným českým obyvatelstvem. Protože byla značná část okresu po odsunu německého obyvatelstva nově osídlena, bylo nutno téměř v celém okrese organizovat školství od začátku. Nadšení, obětavost a organizátorská práce národních výborů i samotných učitelů vytvořily takové podmínky, že v září 1945 bylo pravidelné vyučování zahájeno ve všech našich obcích.

V bývalém okrese Nový Jičín se začala v roce 1945 vyučovat na 68 školách s 9921 žákem. Vyučovalo 339 učitelů. Vývoj školství v dalších třech letech probíhal takto:

Zatím co v r. 1945 se učilo na 59 obecných a 9 měšťanských školách, bylo k 1. 9. 1946 v provozu 61 obecných škol se 194 třídami a 6162 žáky a 13 měšťanských se 77 třídami a 2608 žáčích, k 1. 9. 1947 při stejném počtu obecných škol

vzrostl počet tříd na 206 se 6706 a 13 měšťanek navštěvovalo 2546 žáků v 75 třídách, k 1. 9. 1948 se čítala 64 obecných škol s 217 třídami a počet žáků vzrostl na 7094, kdežto počet měšťanek klesl na 12, avšak s 86 třídami a 2773 žáky.

Většina obecných škol byla malotřídních. K 1. 9. 1948 bylo 16 jednotřídek, 19 dvojtřídek, 5 trojtřídek, 3 čtyřtřídky a 21 pětitřídek. Také průměrné počty žáků ve třídách byly poměrně vysoké a přesahují současné průměry. Tak např. ve školním roce 1947/48 činil průměr žáků v obecné škole 32,55 žáků na třídu, na měšťanské škole dokonce 33,95 žáků na třídu.³⁾

Ve srovnání se stavem školního roku 1977/78 při daleko příznivější skladbě škol bylo v 1.–5. ročníku ZDŠ 27,6 žáků na třídu, v 6.–9. ročníku 30,2 žáků na třídu.

Přeplněnost tříd a náročnost práce učitele dokumentuje i údaj z roku 1945, kdy výuku 9921 žáků zabezpečovalo 339 učitelů, což činí v přepočtu téměř 29,3 žáka na 1 učitele, zatímco ve školním roce 1977/78 činí stejný přepočet 21,80 žáka na 1 učitele.⁴⁾

Obdobná situace byla i v bývalém okrese Bílovec.

Celkový vývoj školství v našem okrese nebyl jednoduchý. Obrážela se v něm tehdejší složitá politická i ekonomická situace a ztěžovala ho i skutečnost, že v prvních poválečných letech se školy řídily předmnichovskými a v některých případech i rakousko-uharskými zákony. Tento stav přetrvával až do roku 1948.

Do padesátých let se hlavním problémem okresu jevil nedostatek školních tříd a slabé vybavení škol pomůckami. Projevovalo se to zejména směnným vyučováním a nedostatečnou sítí škol. Jak probíhala výstavba školství našeho okresu v období budování socialismu, ukazují fakta za uplynulých třicet let. V letech 1948–1978 bylo nově postaveno 29 mateřských škol, 3 jesle, řada dalších mateřských škol byla přestavěna, rozšířena nebo podstatně rekonstruována. Největší výstavba probíhala na sídlišťích v Kopřivnici, N. Jičíně, ve Studénce aj.

- bylo nově postaveno 16 základní škol. Z toho 3 školy v Kopřivnici, 2 v Novém Jičíně a dále v Bílovci, Mořkově, Petřvaldě, Starém Jičíně, Příboře, Studénce, Lichnově, Vřesíně, Hukovicích, Víkovicích a Mankovicích
- budují se nové školy v Klímkovicích, Příboře, Frenštátě p/R, náročná přestavba probíhá v Sedlnici, Bartošovicích, Kopřivnici, Lichnově
- řada škol byla přestavěna a rozšířena jako například Fulnek, Česká ul., Frenštát p/R, Tyršova ul., Studénka, 2. května, Trojanovice, Straník, Slatina, Závěšice, Bílovec, Náměstí, Zbyslavice, Veřovice a další.
- byla vybudována 1 zvláštní škola internátní ve Fulneku
- nově byly vybudovány při školách jídelny v Bílovci, Příboře, Veřovicích aj., tělocvičny v Bartošovicích, Kopřivnici, Spělově aj.

Náklady na tyto akce, které je možné sledovat za celý okres až od jeho vytvoření v roce 1930, jsou značné.

V období 1960–1977 bylo vynaloženo:

na investiční výstavbu	175 400 000 Kčs
na neinvestiční výstavbu	1 336 000 000 Kčs

Vybavení škol moderní didaktickou technikou bylo rovněž náročné.⁵⁾

Třicetileté období budování socialismu a realizace zákona o jednotné škole se promítlo velmi progresivně do úrovně i materiální a obsahové stránky jednotlivých škol a výchovných zařízení. Dominantními výchovnými principy socialistické školy se staly výchova k vědeckému světovému názoru, socialistickému vlastnictví a proletářskému internacionálnímu a spojení školy se životem socialistické společnosti.

Nejbouřlivější rozvoj zaznamenala zařízení předškolní výchovy mládeže.

Mateřské školy byly v roce 1945 postupně obnovovány na základě stanoviska ministerstva školství a osvěty.⁶⁾ Na území bývalého okresu Nový Jičín bylo celkem 22 mateřských škol, které měly pracovní program pro rok 1945/46 stanoven výnosem MŠO ze dne 12. 11. 1945. Šlo převážně o školy polodenní, které plnily v hlavní míře funkci sociální.

Rozvoj průmyslu a socializace vesnice si vyžádaly rychlý růst počtu předškolních zařízení s celodenní péčí. Vládní usnesení č. 234/1974 Sb. uložilo průmyslovým a zemědělským závodům zvýšit podíl na budování předškolních zařízení.

Ve školním roce 1977/78 je v okrese Nový Jičín 130 mateřských škol se 7112 dětmi a 12 dětských útluků s 237 dětmi. Z celkového počtu mateřských škol je 32 škol závodních, v jednom případě je provozovatelem JZD.

V předškolních zařízeních je 80,9 % dětské populace předškolního věku, přes 90 % dětí 5–6 letých prochází předškolní přípravou v mateřské škole.

Růst průmyslu, nové ekonomické celky v zemědělství, integrace obcí, bytová výstavba soustředěná do průmyslových center okresu si vyžádaly i novou úpravu sítě základních škol. Výrazný podíl na tomto stavu má schválení nové čsl. výchovně vzdělávací soustavy v roce 1976 s realizací v základním školství od 1. září 1975. Dochází k postupnému rušení jednotřídních škol, převádění 5. ročníků základní školy k plně organizovaným ZDS.

V roce 1960 bylo na území dnešního okresu 38 úplných ZDS a 76 malotřídních škol. Ve školním roce 1977/78 je úplných ZDS 34, daleko výrazněji se změnil počet neúplných základních škol, kterých je 44 a tento stav se bude dále snižovat. Současný stav předškolních zařízení a základních škol v okrese Nový Jičín byl ve školním roce 1977/78 takový:

mateřských škol a dětských útluků 142 se 7349 dětmi a 520 pedagogickými pracovníky,

základních devítiletých škol 78 s 19731 žáky a 905 pedagogickými pracovníky,

školy pro mládež vyžadující zvláštní péče včetně ZDS při zdravotně, nemocnicích a školky pro děti s vadami zraku celkem 13, které navštěvuje 726 žáků pod vedením 84 pedagogických pracovníků,

9 lidových škol umění s 2655 žáky se 78 pedag. pracovníky a 16 externími, 2 dětské domovy pro 67 dětí s 18 pedag. pracovníky,

5 domů pionýrů a mládeže s 2705 žáky, 18 pedag. pracovníky a 23 externími.⁷⁾

Na základě realizace školského zákona č. 95/1948 Sb. dochází od r. 1950 ke zřizování družin mládeže, které měly za úkol usnadnit matkám zapojení do práce a doplnit rodinnou péči.⁸⁾ Tato forma výchovné pomoci je stále více využívána. Ve školním roce 1977/78 působí v okrese 97 oddělení školní družiny, ve kterých je zapsáno 2786 žáků 1.–4. třídy základní školy, což je přes 30 % všech žáků příslušného věku.

Příkladem realizace sociálního programu na úseku školské politiky je stravování žáků a dětí ve školních jídelnách. Ve školním roce 1977/78 využívalo této výhody v okrese 20 906 žáků a dětí, to je přes 75 % celkové populace.⁹⁾

Výrazná péče je od roku 1975, po otevření krytého bazénu v Novém Jičíně, věnována výcviku plavání žáků. Výcviku se účastní ročně okolo 4000 žáků 4. a 6. tříd s výsledkem 95 % plavců. Předplaveckého výcviku dětí mateřských škol se zúčastňuje přes 1600 dětí ze 73 předškolních zařízení.

Zákon o jednotné škole poprvé zásadně řeší v duchu socialistického humanismu problematiku výchovy a vzdělávání defektní mládeže, a to v širokém pojetí jako mládeže vyžadující zvláštní péče. Jedná se o děti postižené mentálně, zrakově, sluchově, řečově či jinak tělesně.¹⁰⁾ Podle tohoto zákona byly postupně zřizovány v našem okrese zvláštní školy v letech 1951–1958 v Novém Jičíně (1951), Bílovci

(1954), Studénce (1954), Klimkovicích (1954), Frenštátě p/R (1955), Odrách (1959), Fulneku (1960) a Kopřivnici (1968) pro děti duševně opožděné ve věku od 6 do 15 let. Zvláštní škola ve Fulneku byla v roce 1970 přebudována na zvláštní školu internátní s kapacitou 52 míst.

Pro děti zdravotně oslabené vznikají základní školy při zdravotnických zařízeních; při dětské zdravotně v Novém Jičíně (1949), při nemocnici v Novém Jičíně (1957) a v Bílovci (1960) a při ortoptickém oddělení OÚNZ ve Štramberku (1953).

Celou síť doplňují dyslektické třídy (pro děti s vadami řeči) v Novém Jičíně a mateřské školy při nemocnici v Novém Jičíně a při očním oddělení ve Štramberku. Školami při nemocnicích a při zdravotně projde ročně přes 2000 dětí – pacientů.

Výraznou pomocí v péči o děti mentálně postižené je Okresní pedagogicko-psychologická poradna v Novém Jičíně zřízená v roce 1973. Pracuje v ní 6 pracovníků – speciální pedagogové, psychologové, sociálně právní pracovníci.

Výchova dětí mimo vlastní rodinu je zabezpečována dětskými domovy v Příboře (1947) a v Novém Jičíně (1959). Obě tato zařízení mají v péči 67 dětí ve věku od 3 do 18 let.

Náš školský systém nezanedbává ani talentovanou mládež. Rozvoj talentu v hudebním, výtvarném, tanečním a literárně dramatickém směru zabezpečují lidové školy umění, jejichž rozvoj je skutečně mohutný. Jestliže v r. 1945 existovaly jen 2 s 341 žáky a v r. 1948 už 4 s 512 žáky pouze v oboru hudebním, vzrostl jejich počet do roku 1975 na 9 a navštěvovalo je v oboru hudebním 2414, ve výtvarném 192, v tanečním 275 a v literárně dramatickém 79 žáků, tedy celkem 2960 žáků. Síť lidových hudebních škol je stabilizována. Nejstarší je LŠU ve Frenštátě p/R a v Novém Jičíně (založeny 1945), dále ve Fulneku a Studénce (1948), v Bílovci (1949), v Klimkovicích, Odrách, Příboře (1953) a v Kopřivnici (1959). Okres Nový Jičín má jednu z nejhustších sítí těchto škol v Severomoravském kraji; výukou prochází přes 15 % celkové populace.

Důležitou a specifickou roli při výchově mládeže plní Pionýrská organizace (PO). Vznikla 24. 4. 1949 při slučovací konferenci Československého svazu mládeže. Ještě téhož roku začaly na 13 školách v okrese pracovat první oddíly a koncem školního roku 1949/50 byla registrována prvních 711 členů PO. Mezi první školy s pionýrskou organizací patřily Polanka n. O., Suchbát n. O., Frenštát p. R., Žilina u Nového Jičína, Jistebník, Bartošovice a Fulnek. V následujících letech vzniká PO na všech školách, stává se masovou a později výběrovou organizací. Dnes sdružuje včetně jisker 74,9 % dětí pionýrského věku a má skoro 15 tis. členů.

Krizové období 1968–69 zasáhlo destruktivně pionýrskou organizaci. Přesto i v této době byli šátkováni noví pionýři. V konsolidačním procesu pak došlo ke sčednocení pokrokových sil v dětském hnutí a k novému upevnění organizace. V roce 1974 bylo okresní organizaci PO uděleno za vynikající výsledky v práci celostátní vyznamenání „Štit osvobození II. stupně“.

Významnou úlohu při výchově mládeže plní rovněž Domy pionýrů a mládeže. Pečují o zájmovou činnost dětí a metodicky pomáhají PO SSM. Největším a nejstarším zařízením tohoto typu je Okresní dům pionýrů a mládeže v Novém Jičíně, který pracuje od roku 1957. V letech 1967–1978 byly ve Studénce (1967), Kopřivnici (1973), Příboře (1973) a Odrách (1978) zřízeny městské domy pionýrů a mládeže, při kterých pracuje 166 zájmových útvarů.

Školy II. cyklu jsou řízeny odborem školství Sm KNV, případně odborem zdravotnictví. Jejich síť je dostatečně hustá a pestrá svým zaměřením. Podle dat založení jednotlivých škol je jednoznačně prokazatelné, že odborné školy v našem okrese vznikly pod vlivem zákona o jednotné škole. Všeobecné střední vzdělání

poskytují 4 gymnázia (N. Jičín – zal. 1921, Bílovec – zal. 1946, Frenštát p/R – zal. 1946 a Příbor – zal. 1902), střední odborné vzdělání poskytuje 6 dalších škol: střední průmyslová škola v Kopřivnici (zal. 1953), střední zdravotní škola v Novém Jičíně (zal. 1950), pedagogická škola v Novém Jičíně (zal. 1955), střední zemědělsko-technická škola v Novém Jičíně (zal. 1958), střední průmyslová škola elektrotechnická ve Frenštátě p. R. a střední ekonomická škola v Novém Jičíně (zal. 1976).¹¹⁾

Tuto síť doplňují učňovské školy a odborná učiliště, kterých je v našem okrese celkem 8. Učňovské školy jsou ve Frenštátě p/R, Odrách a Novém Jičíně, odborná učiliště v Kopřivnici, Studénce, Bílovci a Klímkovicích. Zvláště 4 leté učební obory zakončené maturitní zkouškou mají a budou mít stále rostoucí význam na dosahování úplného středního odborného vzdělání u rozhodujícího počtu mladých lidí.

Výšeť by nebyl úplný, kdybychom nevzpomněli, že od roku 1970 je v našem okrese pobočka Vysoké školy veterinární v Brně, umístěná v Novém Jičíně-Kuníně.

Únor 1948, kdy československý lid se pod vedením KSČ chopil moci ve státě, se tak stal také mezníkem, který položil základy naší dnešní socialistické školy.

Poznámky:

- 1) Zákon o základní úpravě jednotného školství č. 95/1948 Sb. (školský zákon). Věstník ministerstva školství, věd a umění roč. IV, (1948), str. 184–198.
- 2) Výnos ministerstva školství a osvěty ze dne 31. 7. 1948, č. 4, 141 741 – I. Příloha Věstníku ministerstva školství a osvěty ročník IV, 1948, sešit 140.
- 3) Budování školství ostravského okresu. Vydal KNV v Ostravě – krajský školský, osvětový a tělovýchovný referát – 1949, str. 33.
- 4) Rozbor. Vývoj ZDS v okrese Nový Jičín. Vydal OO ČSU Nový Jičín 1978.
- 5) Podklady získány u ekonomického oddělení OS ONV v Novém Jičíně.
- 6) František Uhlíř: Nová předškolní výchova. Věstník ministerstva školství a osvěty ročník I, 1945, sešit 3, str. 16.
- 7) Údaje ze statistických přehledů „Zahajovací výkazy škol. rok 1977/78“ odboru školství ONV v Novém Jičíně.
- 8) Družiny mládeže, Prováděcí výnos k § 67 školského zákona. Věstník ministerstva školství, věd a umění roč. VI, 1950, sešit 27, str. 223.
- 9) Viz poznámku 7).
- 10) Učební plán a osnovy pro školy zvláštní. Výnos ministerstva školství, věd a umění ze dne 2. 9. 1948 č. 115 350 – I.
- 11) Údaje o založení škol čerpány ze školních kronik.

650 LET BÍLOVA

Adolf Turek-František Schwarz

Původně samostatná obec Bílov, od roku 1976 místní část města Bílovce, má větší severní část katastru na náhorní rovině na okraji Nizkého Jeseníku. Jižní část spadá poměrně příkře do údolí Odry a také spád směrem k Bílovci je prudký. Přesto, i přes nedostatek tekoucí vody, bylo toto místo osídleno již ve velmi dávných dobách. Z různých míst katastru pocházejí nálezy z mladší doby kamenné (hliněná cívka, broušené a štípané kamenné nástroje).¹⁾ Za vnitřní slovanské kolonizace, snad už koncem 12. století, vznikla zde osada, navazující zřejmě na starší sídla na odlesněné půdě, s půdorysem návesním a plužinou trávovou.²⁾ Době vzniku vsi odpovídá i její název, který je typu posesivního, tedy podle majitele, kterým byl patrně nejprve nějaký zeman Bíl nebo Biel (Běl). Sestrou či dcerou Bílova byl původní Bílovec před vysazením na město počátkem 14. století.³⁾ Jména vsi se vyskytuje v latinsky psaných písemnostech roku 1329 ve tvaru Below, 1391 Byelow, Billow, 1399(?) Bylau, 1612 Bielow, 1771–1772 Bilovium,⁴⁾ v německy psaných pramenech od roku 1534 ve formě die Byll, 1570 die Dörre Biel⁵⁾ a v 16. i 17. stol. běžně die Dorre nebo Dürre Biel (což se v ústech lidu udrželo do odsunu německého obyvatelstva), od konce 16. století do roku 1945 úředně Bilau, Bielau,⁶⁾ 1720 a 1861 Bila,⁷⁾ 1798 Bil, Billou, Dörrebil,⁸⁾ česky 1433–1690 Bielaw, 1449 Biela, 1492 Bielová, od 1517 Bilov,⁹⁾ 1608 Suchá Bělá,¹⁰⁾ 1771 Bylowitz,¹¹⁾ 1847–1870 úředně a dodnes i lidově Bilovo.¹²⁾

S nejstarší písemnou zprávou o vsi se setkáváme v listině vydané 16. dubna 1329 ve Fulneku. Tehdy dali bratři Jan a Drslav z Kravař Bořislavě, vdově po jejich úředníku Rudlinovi, svobodné a dědičné fojtství v Bílově s 1 1/2 lánem rolu, krámu s právem vařit čtyřikrát ročně pivo (jinak se mělo brát z Bílovce, od roku 1413 z Fulneka), třetinu ze soudních pokut, jednu zahradnickou usedlost; za to jim dala výměnou 2 lány polí, které Rudlin držel ve vsi „Scirbině“ (Pohářílkách).¹³⁾ Šlo tu zřejmě podle moderního pojetí o „smíšené“ manželství. Obec byla patrně přeorganizována na zákupním právě s dědičnou rychtou. Usuzovat z tohoto faktu na poněmčení vsi už ve 13. století bez ohledu na mladší prameny, jak to tvrdila téměř bez výjimky dosavadní německá historiografie, je při nejmenším nezdůvodněné a alogické; odvozovat název obce jako kolonii Bílova u Nisy (doložen už roku 1231) není průkazné.¹⁴⁾ 8. prosince 1372 prodal fulnecký páp Drslav z Kravař tuto svobodnou rychtu s příslušenstvím a navíc s právem držet ševce Maříkovi z Lukavce v dědičné držení za 11 hřiven hřatově a 1 hř. ročního platu. Mezi svědky byli Beneš z Brandýsa, purkrabí na Fulneku, a jeho bratr Aleš, majitel části Děrného.¹⁵⁾ R. 1391 Lucek z Kravař se svým prvorozeným synem Janem daroval Bílov a Starou Ves augustiniánskému konventu ve Fulneku, založenému roku 1389, který dosud vlastnil jen Jílovec a díl Děrného, aby se počet řeholníků mohl zvýšit z devíti na 13 a aby se mohly konat další bohoslužby. Zároveň slíbili vložit obě vsi do desk při nejbližším zasedání zamského soudu v Opavě.¹⁶⁾ Není jisté, zda se podle Bílova psal roku 1399 Barko de Bylou, jeden

ze stoupenců markraběte Prokopa postižených církevními trasty za škody napačované na církevních statcích.¹⁷⁾

Za husitských válek došlo k záboru klášterního majetku fulneckou vrchností. Kníže Václav Opavský poručil sice 16. 12. 1433 vložit do opavských zemských desk, obnovených po požáru roku 1431, fulneckým řeholníkům Dárné, Jílovec, Starou Ves, Pustějov a Bílov s příslušenstvím a vším právem,¹⁸⁾ avšak podle závěti Jana z Kravař z roku 1433 držel Vaněk Třicátník z Vojetína v zástavě Pustějov a Bílov.¹⁹⁾ V l. 1436–1437 stěžuje si probošt Zikmund jménem konventu na Janovu vdovu kněžnu Anežku, na Václava Skrbenského pro držbu klášterního majetku a znovu konkrétně na Třicátníka, že neprávem bere roční plat 10 hř. bez lotu z obou dědin. Pohání i Smila Doubravku o 23 hř. 24 gr., špitálního platu „ze Sukdola a Cletného“, Mniši však při ztratili, poněvadž se nedostavili k soudu, kdy se projednávalo (1439). Roku 1447 a 1449 se půhony opakovaly (plat ze Suchdola činil tehdy 10 hř.) a roku 1450 byl Vaněk znovu žalován o 1000 hř., ale rozsudek není zapsán.²⁰⁾ Ještě roku 1475 resp. 1481 seděl zde Jan Třicátník z Vojetína buď jako zástavní držitel obou vsí nebo jako man fulneckého panství (mohl však mít lénem i díl Pohaře), které bylo tehdy Janem z Žerotína vloženo do olomouckých zemských desk i s klášterními vesnicemi, a tím odpadlo od Opavska k Moravě. Teprve po velkých sporech byl roku 1521 Bernard z Žerotína donucen pustiti klášterní vsi; byly pak ihned opět zapsány do opavských zemských desk.²¹⁾

Soudě podle jmen obyvatelstva, byl Bílov dlouho český. Roku 1516 přinesli od 20 usedlých z Bílova Ondřej fojt a Matěj Trojan 5 zl. 3 gr. berně.²²⁾ Ze 14 jmen dalších usedlíků uvedených v různých pramenech do konce 16. století jsou 2 nejistá a jen jedno německé.²³⁾ V l. 1602–1603 měli ze 7 rolníků, kteří se přeli s vrchností, německé příjmení dva.²⁴⁾ Podle seznamu z doby kolem roku 1590 bylo usedlíků s českými jmény 15, s německými 13, nejistý byl 1,²⁵⁾ v urbáři kolem roku 1595 je poměr 17:15:2,²⁶⁾ kolem roku 1600 byl stav stejný jako před 10 lety,²⁷⁾ podle neúplného soupisu z roku 1607 byl poměr 16:8:2²⁸⁾ a roku 1610 se změnil na 16:18:2.²⁹⁾ Počet usedlíků s německým příjmením tedy zvolna rostl, zejména na nově budovaných zahradnických a chalupnických usedlostech. Jestliže roku 1592 mluvil kněz Blažej Richter ve fulneckém kostele při selské bouři ke zdejším poddaným „v moravském jazyce“, aby je uklidnil,³⁰⁾ byla ves jistě velkou převahou česká. Avšak už před třicetiletou válkou byla zhruba polovina usedlostí v držbě lidí s německými jmény, ovšem mnoho rodin bylo jistě smíšených a znalých obou jazyků. Nejsme též informováni o jazykové příslušnosti podruhů a čeledí, fojtství, a tím i správa obce zůstávaly dlouho v českých rukou.

Probošt Jan Bohuš z Velvárek dal roku 1596 svému příbuznému Janu Bohušovi místo fojtství svobodný dvůr pod vsí vybavený mnohými výsadami, ale nakonec klášter dvůr zase vykoupil a Jan se ujal zpustlého fojtství s pozemky porostlými většinou křovinami; obdržel navíc některá klášterní pole. Pivo však musel odebrat z klášterního pivovaru v Lukavci. Roku 1611 držela fojtství nějaká Markéta Uničovská, „osoba na poctivosti zlehčená“. Snad šlo o někdejší milenkou bývalého probošta Jana z Weitersfeldu (1586–1593), jejíž syn se prohlašoval za zemana. Probošt Tomáš Schiller z Nového Jičína chtěl však mít fojtství obsazeno řádnými lidmi. Roku 1622 byl odprodán svobodný dvůr ke statku Studénka a 15. 12. téhož roku Tomáš Schiller probošt, Adam Crusius převor, Michal Niccolius podpřevor, kněz Jan Otto „i všecken konvent kláštera fulneckého“ prodali fojtství v Bílově s 11 kusy pozemků na Kaní háře, u Sokolova zelniska atd., za 1500 zl. svému poddanému Tomáši Bayerovi ze Staré Vsi kromě kusu černého lesa a pole, kterého užívali v nájmu měšťané z Bílovce, ale zato mu přidali kus louky „Na širokém“ pobíží Pustějova. Mohl si vystavět 2 chalupy sobě poddané

Moravý sloup v Bílově z roku 1549
Letopočet na moravém sloupu
v Bílově

Foto: Miloš Lossman 1979

a robotné, chovat ovci kolik chce, ale pivo bráti jen v Lukavci, pokud je tam k dispozici. Platit měl o sv. Jiří a Václavu po 1 1/2 zl., ročně 2 husy, 4 slepice a 4 další z luk u Pustějova, 90 vajec a o velikonočních 2 plece. Jinak měl právo a povinnost jako fojtí v ostatních vsích na klášterním statku, ale směl je prodat jen poddanému klášternímu. Roku 1645 přešlo fojtství znovu do rukou rodu Bořušova.³¹⁾

Za třicetileté války obec velmi utrpěla. Už roku 1629 bylo tam 11 pustých gruntů. Pustiny byly pak obsazovány většinou německým lidem ze sousedství. Avšak ještě z roku 1685 pochází výpis o ohledání hranic mezi Bravinným a Bílovem psaný špatnou češtinou.³²⁾ Nejstarší pozemková kniha Bílova z l. 1656 až 1707 je vedena do roku 1682 česky až na zápisy u č. 43 k roku 1677 a u č. 43 a 66 k roku 1680, třebaže majitelé těchto usedlostí byli, soudě podle jmen, Češi. Vyskytují se v ní četné dialektové tvary (vrchnost, meškání ve smyslu bydlení, vesela ve smyslu svatba, zhlavec, pokos, vyrtel, vyrah, dyržitel). Z let 1684–1694 je jen 10 českých vkladů nebo titulů dokonce i pro usedlíky s německými jmény. Křestní jména v české podobě se hojně užívala až do počátku 18. století – Macek, Jura, Ondra, Toma, Valenta nebo Folta, Alena, Marina. Některá česká příjmení dostávají německou formu – na č. 4 ze Šimka je v 18. století Schünke, na č. 85 z Macka Mak, na č. 19 z Holmecha Hohlmechl, roku 1680 z Simona Uhra je Simon Unger. U řady zápisů je odkaz na „stará registra“, dnes bohužel nezyštná; šlo zřejmě o pozemkovou knihu od konce 16. věku. Roku 1682 bylo ve vsi 19 rolníků i s fojtem (9 Č.), 2 polosedláci, 9 zahradníků (3 Č.) a 12 chalupníků (4 Č.), tedy 38 % usedlostí bylo v rukou rodin s českým příjmením, ovšem také nyní byly mnohé rodiny smíšené a většina obyvatelstva ovládala asi oba jazyky, což se obrátilo m. j. i v zápisech v pozemkové knize v l. 1677–1694. Do počátku 18. stol. byl zbudován asi tucet nových chalup vesměs lidmi s německým příjmením, takže do roku 1711 poklesla česká vlastní jména na 28 %. I když příjmení na sklonku 17. stol. není již bezpečným kritériem pro určení národní resp. jazykové příslušnosti, můžeme soudit z toho, co bylo výše uvedeno, že poněmčnění vsi nastalo na rozhraní 17. a 18. století.³³⁾ Tím došlo ke spojení německého ostrova u Bílova s ostatním německým územím na Kravaňsku. Údaje o českosti Bílova a Staré Vsi k roku 1800 a 1817 spočívají na omylu.³⁴⁾

Někdojší dlouholeté české osídlení připomínají četné, do roku 1945 často ve zkomolené formě užívané, nebo v proměnách doložené pamětní názvy:³⁵⁾ roku 1581 Dolina Přivěřická mezi Bílovem a Bravinným; Hubleska, 1720–1793 Oblaska, Ober Lesk.³⁶⁾ 1829–1844 Ublesko, Ublesko, Ublesky západně od Bílova směrem ke Staré Vsi;³⁷⁾ Hlubočky, 1671 v Hlubočci, 1677 Hubočzke, 1839–1849 Ubotschka, Ubotschko, ve 20. století Hluboschka směrem ke Staré Vsi a Bravinnému;³⁸⁾ Chobot, Kobotte u č. 61, společný název s Bravinným roku 1844; Kaní Hůra, doložená už 1622, později i ve tvaru Kanehura, Kanihora, Kunihora; Klín roku 1645 u fojtství; Konopkarein k roku 1811 při č. 69 je utvořen možná podle vlastního jména podobně jako název Blahetka, užívaný ještě ve 20. století;³⁹⁾ Katschuwka, doložená 1691–1789 a zvaná v 19. století i Katschura, pro pozemky společné pro č. 17, 18 a 77; pro panský les a přilehlé louky se užívalo už roku 1690 názvu V mokřinách nebo Mokřina (1746), komolený v 19. a 20. století na Okřžin, in Okřschin; roku 1849 je zaznamenáno topikon Petranko.⁴⁰⁾ Pěkný název U městských potoků u č. 47 k roku 1692 byl v 18. století přeložen „Beim Stadtlüsslein“. U hranic s Butovicemi se rozkládala roku 1736 polní trať Křik, zvaná v l. 1796 až 1850 též Skřik, Skřib, Skřiby. Pro louky jižně od vsi vedle chodníka do Jílovce se užívalo roku 1677 krásného jména Sýkof, zkomoleného v soudobém německém textu na Zughorts, od 18. století do 1945 na Čížkots, Zikortz, Zikotz, Zikorz.⁴¹⁾

se nazýval Údolí, správněji U dola, v německých textech 1774–1804 Oudola, 1745 Nieder Udola, 1844 Na dolach.⁴²⁾ Kostelní pole a louky při usedlostech č. 66 a 76 se jmenovaly Rezkovský, ale též Zenkovský, v Senkowaci 1733–1945. Roku 1789 je doložena Polakenwiese a 1817–1835 trať U lůčky (kostelní pozemky).⁴³⁾ Louka zvaná Žebračka náležela v l. 1693–1740 k usedlosti č. 20. Proti 20 podchyceným českým názvům stojí 35 německých, většinou nevýrazných, z nichž však žádný není starší než z počátku 18. století. Bylo by tedy možno pokrýt katastr obce původním českým názvoslovím.

O sociálních poměrech poddaných nevíme do poloviny 16. století nic. V období 1557–1579 dochází ke stížnostem na vrchnost pro zvyšování platů a robot. Fulnecký konvent zavedl totiž za probašta Petra Litmana roboty na svých dvorech v Lukavci a v Děrném místo dosavadního výkupu za roboty. Postihlo to i Bílov, kde poddaní museli podle výroku zemského soudu v Opavě z každého lánu po 4 dnech ročně orat, svázat po 4 fůrách obilí a seno, po 4 dni hrabat obilí a seno a po 4 dnech žít obilí, z půllánu po 2 dnech resp. fůrách, z čtvrtlánu po 1. Dále byli povinni posílat povozy k vrchnostenským stavbám podle potřeby.⁴⁴⁾ Zahradníci konali za jídla pěší roboty jako v Lukavci, totiž „na vesno na lukách dvorských kopence (krtiny) rozmitati, ruzdí (roští) sbíratí, po 1 dnu pokosy rozfásati, trávu obracetí a hrabatí do kop spolu s panskou čeledí,“ vyplet po 1 záhonu cibule nebo mrkve, okopávat každý po 2 záhonech zelí, svázat v snopky a stavět v kopky, rozmitat 2 záhony hnoje, vysévat reř nebo oves a co svezou sedláci, klást na vrstvy, skládat seno a konat poselství do 1 míle, mýt a stříhat ovce. Všichni poddaní z Bílova museli chodit na hlásku, ale dostávali za to dřeva k opravě stavení a každý 2 kury. Dále byli povinni účastnit se honů 3 dny ročně, ale za ulovení lišky obdrželi groš a za zajíce krejcar.

Obec byla kolem roku 1600 organizována přesně podle lánové soustavy. Z lánu se platilo vrchnosti o sv. Jiří a Václavu po 24 gr., z osminy lánu po 3 gr. atd. Jen jedna usedlost o 1 1/4 lánu platila po 33 gr., jeden tříčtvrtlán 24 gr., ostatní 4 po 21 gr., a fojt (č. 1) z 1 1/2 lánu 34 gr. Všichni rolníci odváděli bez ohledu na velikost usedlosti o sv. Václavu po 2 slepicích a 30 vejcích. Celkem byli zde 3 sedláci o 1 1/4 lánu, dva o 1 1/8 l., 5 celolánků, 4 pololány, 2 usedlosti s 3/8 l.⁴⁵⁾ Určitá nepravidelnost ve výměře a poněkud i v platech usedlosti při srovnání se stavem z roku 1789 se dá vysvětlit jednak hrubším měřením při lokaci vsi, jednak příkladem či přikoupením, event. i odprodejem pozemků. Nový grunt o výměře 3/8 l. byl získán odtržením od některé větší usedlosti patrně koncem 17. věku. Kromě toho byly zakoupeny roku 1619 pro kostel a plánovanou faru pro Bílov, Pustějov a Starou Ves v Bílově selské pozemky, kterých bylo naměřeno roku 1789 celkem 74 jiter. – Počet zahradníků počátkem 17. století silně kolísal. Původně jich bylo 10 a platil o sv. Jiří a Václavu po 2 groších a 7 z nich po 2, ostatní po 3 slepicích, dva nově přistavění jako těch 7; další, snad jen chalupník, platil pouze 2 gr. a poslední odváděl nadto jeřábka, byl tedy hajným. V polovině 17. stol. klesl po válkách počet zahradníků resp. velkých chalupníků na 8, s výměrou 1/8, výjimečně 1/4 lánu. Za osvobození od robot platil 1 zahradník kolem r. 1600 ročně o sv. Martině 27 gr. K fojtství náleželo stále 1 1/2 l. a zahradnická usedlost, nevíme, jak velká, ale s pozemky původně vrchnostenskými vzrostla do konce 18. století na 197 1/2 j.; do počátku 20. století poklesla na 124 j., tedy na 74 ha. Porovnáním stavu z konce 16. a z konce 18. století vidíme, že lán zde čítal asi 60 j. čili 36 ha, tedy velmi mnoho. Selské grunty byly opravdu velké – největší skoro 45 ha, a celá obec měla do roku 1954 výměru zhruba 12 km². Vrchnostenských pozemků bylo roku 1789 celkem 175 j., pronajímaných od 16. do poč. 18. století do Bílova (viz níže). Roku 1789 obhospodařovala přímo jen 29 1/4 j., poddaní (většinou v nové kolonii Labuti) 146 1/4 j. v dědičném 11

nájmu. V katastru Bílova držel majitelé Jistebníku pozemky bývalého svobodného dvora ve výměře 71 j., ale noopak grunt č. 70 v Bílově vlastnil 70 j. v Butovicích.⁴⁵⁾

Poddaní se nesměli bez svolení vrchnosti už od počátku 16. století ženit, vdávat, stěhovat, nemohli jít sloužit na cizí panství, ani dávat děti na řemeslo nebo na studiu. Měli však i jiné trampoty, např. s násilnostmi sousedních vrchností. Roku 1492 pohnal Jan z Žerotína jako držitel klášterních vsí Václava Čepce z Belku na Bartošovicích z 200 hl., „že jest na mém dědictví vsi Bielové“ bez příčiny násilím zojal a odvěkl nějakého poddaného.⁴⁷⁾ Když fulnecký probošt Cyril obnovil roku 1516 při o majetnictví klášterních vsí, žaloval m. j. na Bernarda z Žerotína, že nechce propustit sirotka ze vsi Bílova Ludmilu, která byla — snad ve službě — na fulneckém zámku. Týž Bernard zabral klášteru i po rozsudku z roku 1521 na bílovských polích přes 150 kop rži, ale musel nakonec škodu nahradit. Roku 1585 došlo ke sporu o rubání dřeva v Dolním lese na hranicích s Pohořílkami a kolem roku 1570 byly dokonce Pustějov a Bílov klášteru dočasně exekučně zabaveny.^{47a)} Roku 1602 žaloval zase fulnecký probošt Jan Bohuš u zemského hejtmana v Opově na 7 poddaných z Bílova, že mu neprávem rubali v Černém lese jadle. Když hejtman obě strany obeslal, nedostavil se nikdo. Poddaní se mezitím utekli k olomouckému biskupu Dietrichsteinovi, který vyslal 17. 5. 1602 komisi k urovnání sporu. Avšak probošt se nespokojil jejím rozhodnutím, nýbrž trestal poddané ukrutným bitím a vězením. Zato obdržel od biskupa ostrou dárku, že takové bití nenáleží a nemůže se schvalovat ani světské vrchnosti, tím méně osobě duchovní. Má proto zacházet s poddanými tak, aby neměli příčiny ke stížnostem.⁴⁸⁾ A roku 1607 stál obec dvojnásobně za částí proslulého Geisbergova pluku táhnoucího na vzbouřenou Opavu (65 a 107 mužů) za tři týdny celkem 478 zl. 2 gr. 4 d.⁴⁹⁾ Několikrát byla též obec těžce postižena průtahy a ubytováním domácího i cizího vojska za třicetileté války.⁵⁰⁾

Povinnosti v úkonech zůstaly v Bílově i po válce proti jiným vsím na panství i v okolí poměrně malé, neboť roku 1662 proměnil fulnecký konvent sedláckům v Bílově roboty a daleké fáry za roční plat 100 zl. slezských splácených na 4 termíny. Zůstala jim však povinnost dovézt veškeré seno do dvora v Děrném, každý rolník měl ročně dopravit 2 fáry dřeva do klášterní kuchyně a každý udělat a dovézt do konventu 2 sáhy palivového dříví, dopravit 1 kládu na pílu, udělat 2 bedny drobného dříví k výrobě cihel a dovézt je do panské cihelny, 4 dny chodit na hon, 3 dny žit, 2 dny orat. Roku 1695 vrchnost zvedla tento plat na 180 zl. a rolníkům přibyla povinnost pro každého vozit 2 dny dvojspřežím k lukavskému dvoru hnůj.⁵¹⁾ Roku 1709 nastala však pronikavá změna k horšímu. Fulnečtí augustiniáni vlastnili totiž původně v Bílově dvůr, ale od roku 1542 pronajímali na drobnou dvorskou pozemky obyvatelům města Bílovce, a od roku 1607 i role farské. Měšťané získali do nájmu i některé pozemky selské. Považovali časem všechny tyto polnosti za dědičné a zapisovali je do městských knih. Roku 1662 užívali 5 maldrů konventských, 8 honů 10 měřic kostelních a 290 honů selských pozemků od 17 gruntů (z toho 14 honů od fojtství) celkem o výsevu 24 maldrů 5 vrteľů, ale platili ročně jen 15 zl. 14 gr. Nájemců bylo tehdy přes třicet. Roku 1663 bylo drobných nájemců více než 100 a pachtovné o něco podražilo. Avšak roku 1673 si obec Bílov v blíže nedatované české suplice novému proboštu Richterovi stěžovala, že občané musí chodit vybírat do Bílovce nájemné, ale pachtýři že platí nepořádně, činí různé potíže a vysmívají se jim, ba dokonce, že je někdy při tom i ohrožují, že si vůbec nevážejí možnosti hospodařit na rolích, které poddaní z Bílova předtím pracně obdělávali, a že se zbraněmi v ruce vyhánějí Bílovským dobytek ze společné pastvy po žních a na úhorech. Mohli si to dovolit, poněvadž měli za sebou bíloveckou vrchnost i magistrát; drželi asi 138 j., za nevelký po-

platek 7—9 gr. ze čtvrtlů ročně, avšak daně z nich platil konvent a jeho poddaní z Bílova. Proto probošt Richter měšťanům roku 1673 pozemky odňal. Došlo ke sporu u zemského práva, které rozhodlo ve prospěch měšťanů, ale třenic neustávaly. Roku 1697 došlo k narovnání v tom smyslu, že měšťanům zůstaly role, ale nesměli je vkládat do městských knih a měli uznávat konvent jako vrchnost nad těmito rolemi. Avšak měšťané, většinou drobní řemeslníci, smlouvu neplnili. Proto klášter znovu pole zabral a císař rozhodl roku 1709 v jeho prospěch. Pokus o jejich násilný zábor neuspěl, měšťané roli navždy pozbyli a jejich vůdcové byli potrestáni vězením a ztrátou úřadu.⁵²⁾

Ihned byl obnoven dvůr na horním konci vsi, jehož poslední zbytek byl zbořen roku 1923.⁵³⁾ Současně byly stanoveny pro Bílov tyto roboty: 22 sedlácků v zimním období konalo týdně 3 dny pěší roboty jednou osobou nebo dvojspřežím, v letním období od 24. 6. do 28. 9. denně kromě nedělí a svátků 1 osobou s potahem a podle potřeby při žních pěšky další osobou. Při robotě v lese nebo v lomu museli nadělat za den sáh kamení nebo dřeva. Pracovalo se od rána do večera. 7 zahradníků muselo konat po celý rok týdně 3 dny pěší roboty, chalupníci a podruzi po 2—3 dnech, a konat poselské služby, ale dělal denně jen 1/2 sáhu dřeva nebo kamení. Roku 1713 se mohli 4 nejmenší rolníci vykoupit z některých robot, ale museli chodit ročně 6 dní na hon, 3 dny orat, 4 dny sáci trávu nebo obilí, 2 dny vozit hnůj a dovážet do dvora 4 kopy panského obilí, kládu k píle do Pustějova dovézt, usušit a odvézt po 1 láře sena a otavy, ale vrchnost mohla žádat od nich 1—2 sáhy dřeva a 3 další dny ke žním od každého. Stříhat a koupat ovce museli všichni poddaní ve vsi, chalupníci jen koupat. Fajt sice nerobotoval, ale platil při kupu či prodeji své usedlosti 10 % laudemia pro vrchnost a byl povinen přivézt z Rakous zdarma do 18 mil desetivěderní sud vína. Směl čepovat jen panské pivo a kořalku, které dovážel vlastním potahem, a sídkovi v Lukavci zaplatiti šrotovné. Vykonával dozor nad robotami, které rozdělával a nad plněním úkolů obsažených ve vrchnostenských i státních vyhláškách a nařízeních.⁵⁴⁾

Roku 1724 čítalo se v obci fojtství, 22 sedlácků a 7 zahradníků. Obec používala pečetí s vyobrazením stromu (lípy?), pod ním byl pluh s kolečky, a s opisem BILLER GEMEIN INSIGEL ANNO 1706. V roce 1738 bylo tu 42 chalupníků. Jízdní roboty u selských usedlostí byla stanovena na 52 dni ročně čtyřspřežím. Přibýlo naturálních dávek; každý rolník odváděl navíc husu a 2 kapouny (za náhradu po 3 kr.), zahradníci po 15 vejcích a všichni usedlí kromě fojta, purkmistra voleného z obce jako zástupce fojtova, hajného a učitele, který byl současně kostelníkem, museli upříst z panské příze štuku lnu. Místo hlásky odváděl sedláci 1 1/2 čtvrtně ovsa a 1 tolar 11 gr., chalupníci dohromady 4 tolary 21 gr. Místo desátka ke kostelu platila obec 3 tolary 21 gr.⁵⁵⁾

V l. 1749—1750 vynášela z Bílova gruntovní činže ročně 33 zl. 22 gr. 6 d., místo 33 měřic ovsa se odvádělo 8 zl. 18 gr., za osvobození některých poddaných od robot 6 zl. 8 gr., 1744 robotních dní do roka bylo oceněno na 155 zl. 12 gr., dále dávali 22 hus, 44 kapounů, 62 kuřat resp. slepic a 765 vajec nebo místo toho 11 zl. 3 gr., a 67 kusů příze nebo 5 zl. 14 gr. Je zajímavé, že v l. 1760—1765 kolísal odhad ročního výnosu vsi mezi 660—1100 zl., ovšem s dominikálem. Platy poddaných sestávaly z činží, z dávek za hlásku, chození na hon, pocty, odumrtě a místo přásky (18 kr. za kus). Gruntovní činže platili sedláci 6—12 zl., zahradníci 3—4 zl., chalupníci a podruzi průměrně 2 zl. ročně. Čítalo se tu tehdy 18 sedlácků, 4 polosedláci, 7 zahradníků a 52 chalupníků. Za propuštění z poddanství byla taxa 8 zl. Zdejší dvůr nesl největší užitek z vlny (177 zl.), z obilí (600 zl.), z lesa 40 zl. op.^{55a)}

Do roku 1768 povinnosti ještě stouply; činžovní platy zůstaly sice celkem rov-

noměrně rozděleny podle velikosti usedlosti, chalupníci odváděli 2–8 krejcarů ročně. Všichni majitelé domů však odváděli 18 kr. „pocť“ při obnově vesnického práva a měli povinnost hostit při tom panské úředníky. Vrchnost i celá obec přispěla na to půl vědrem piva. Telata měli sedláci přednostně prodávat vrchnosti, museli sušit ve svých pecích její ovoce nebo složit místo toho dohromady 6 1/2 zl., směli mlít jen na klášterním statku a čistili mlýnské náhony v Pustějově. Vrchnost si osobila i právo pást po žních své ovce na selském. Chalupníci mlátili panské obilí za šestnáctý snop, ale s ohledem na zlé časy obdrželi třináctý. Pro všechny poddané byly stanoveny 4 dny účasti na honech, větší počet dní se srážel z robot. Zpracování sena a otavy u zdejšího dvora zatěžovalo všechny vesničany. Zdejší chalupníci byli skoro vesměs dominikalisté na vrchnostenské půdě. Asi polovička z nich robotovala 1 osobou za jídlo všechny pracovní dny, polovička po 1 dni týdně v zimě a po 1 1/2 dni v létě 1 osobou zdarma. Číslování bylo provedeno roku 1770; z 85 domů bylo 53 chalup.

Po velkých poddanských renitencích ve Slezsku v l. 1766–1768 došlo k úpravě robot. Sedláci konali po 2 dnech pěši a jízdní roboty dvouspřežím dvěma osobami týdně po celý rok. 3 zahradníci byli povinni pěši robotou po 3, tři velcí chalupníci po 2 a většina ostatních chalupníků (na selské a obecní půdě) po 1 1/2 dni týdně po celý rok, někteří v létě 2 dny.⁵⁶⁾ Po vydání robotního patentu roku 1775 klesla pěši robotu u sedláků na 26 dní ročně, u 4 zahradníků a u 4 velkých chalupníků na 25 dní, u podruhů na 13 dní; jestliže pracovali více dní, obdrželi podle druhu a délky práce mzdu 7–15 kr. denně. Dominikální chalupníci pracovali 26 dní, ale č. 91–103 byla osvobozena od robot za roční plat 1 1/2–2 zl.⁵⁷⁾

Po zrušení augustiniánského konventu ve Fulneku roku 1784 a po převzetí jeho statku státem došlo k likvidaci dvora v Bílově, který byl rozdělen téměř celý jednak mezi obyvatele Bílova, jednak mezi osadníky v nové kolonii Labuti u Bílovce, kteří vykazovali na 40 % příjmení českého původu, ale byli většinou Němci (1788). Bylo rozděleno celkem 431 měřic mezi 53 uchazečů. Mnoho kostelních pozemků drželi měšťané z Bílovce.⁵⁸⁾ Lze tu ještě dodat, že roku 1820 měla Labuť 21 domů a užívala pečeti s opisem Wipplarsdorf a se znakem roubené studně, měla samostatného fojta a dočasně prý i školu.⁵⁹⁾ Německý název osady je podle úředníka, který parcelaci prováděl. Roku 1789 došlo též u sedláků v Bílově ke zrušení jízdních robot za roční výkup 7 1/2 zl. až na povozy ke stavbám vrchnostenských objektů a na dovoz ječmene k pivovaru v Lukavci. Také chalupníci odváděli nyní místo robot a přize jen 1–1 1/2 zl. ročně, fojt 3 1/2 zl. a 12 zl. místo vinné fary, sedláci a zahradníci 1/2–2 1/2 zl. gruntovní činže ročně, chalupníci 4–8 kr., ale naturálně se dávaly jako dřívě. Roku 1848 byly zrušeny i zbytky robot a ostatních povinností, tedy 2282 dnů jízdní a 1040 dnů pěši roboty, činže a naturálie; výkup se mohl splácet najednou nebo ve 20 ročních splátkách, což činilo u sedláků 47–52 zl. naráz nebo 2 1/2–3 1/4 zl. ročně, u zahradníků a velkých chalup 1/4–1/3 této sumy; podruhům a malým chalupníkům byl výkup prominut, takže celá obec zaplatila 5770 zl. po 288 zl. 30 kr. ročně. Tehdy vyhráli poddaní spor se svou novou vrchností, fulneckými pány z Badenfeldu (od 1825) o náhradu daně z dominikálních pozemků, kterou odmítali platit.⁶⁰⁾

Současně se prováděl výkup z povinností k faře a škole. Farní pozemky byly rozprodány většinou už roku 1806 za 19556 zl. v dědičný nájem a roční činže vo výši 94 zl. 40 kr. i 5–10 % laudemia proměněny roku 1850 na dvacetiletou roční rentu 39 zl. 38 kr. Do nejnovější doby zůstalo faře a kostelu 10 ha převahou lesní půdy. Kostel sv. Vavřince byl původně dřevěný, v l. 1709–1731 přestavěn na kamenný a rozšířen roku 1771. Věž byla roku 1733 zvýšena o patro. Při kostele býval hřbitov, roku 1915 bylo zakoupeno místo pro nový hřbitov. Nejstarší zvon s latinským nápisem pochází z roku 1495. Kostel byl od nejstarších dob spravován

z Fulneka; když se nezdářilo v místě zřídit faru v budově umístěné v prostoru dnešních čísel 5 a 103, byly bohoslužby obstarávány v 17. stol. ze Slatiny a z Bílovce a od roku 1691 znovu z Fulneka. V l. 1687–1784 byly sem přifařeny Pohořílky. Fara resp. lokálie byla zřízena r. 1814 a obdržela číslo 100. K pomátkám církevního charakteru lze vedle některých kusů kostelního inventáře zařadit též morový sloup z r. 1549 na horním konci vsi a zaniklou kapli Bohušku při odbočce od hlavní silnice Bílovec-Fulnek, vystavěné roku 1922 přes Bílov do Pustějova.

Škola byla v Bílově už kolem roku 1650. Učitel dostával od sedláků a zahradníků po 2 chlebech a koláčích ročně a malý plat (školné) za každé dítě. Do sklonku 18. století vyučovali zde na č. 34 přes 100 let členové rodiny Krátkých.⁶²⁾ Ještě roku 1792 byla škola v nájmu v chalupě. Roku 1808 pro ni postavili budovu z tvrdého materiálu pod č. 99 nákladem 3300 zl., ale nevyhovovala a roku 1827 se plánovala přestavba, takže se nějakou dobu učilo na faře. V období 1820–1850 byl učitelem Aug. Reinisch. Roku 1847 byla vyškolená Labuť do Bílovce, ale duchovní správou setrvala v Bílově.⁶³⁾ Roku 1900 byla postavena nová jednopatrová školní budova, ale sloužily obě. V té době až do roku 1945 byla zde německá trojtřídní.⁶⁴⁾ Při výkupu z povinností ke škole v l. 1848–1850 zaplatilo fulnecké panství celkem 72 1/2 zl., usedlíci 4–10 zl.⁶⁵⁾

Bílov čítal roku 1707 celkem 15 lánů a roku 1711 měl prý jen 186 obyvatel, roku 1771 žilo tu 435 duší a v roce 1795 bylo zapsáno v Labuti 114 a v Bílově 582 obyvatel, 47 koní, 278 kusů hovězího dobytka a 179 ovcí,⁶⁶⁾ v roce 1827 bylo zjištěna v Bílově i s Labuti 841 lidí.⁶⁷⁾ Do roku 1834 vzrostl počet obyvatelstva na 716 ve 100 domech a chovalo se tu 190 koní, 43 krav a 150 ovcí. V Labuti žilo v 21 domech 136 lidí, kteří chovali 34 krav.⁶⁸⁾ Podle popisu z roku 1843 měla obec i s Labuti výměru 2119 1/4 j., z toho 2/3 rolí a skoro 1/6 lesa převahou jedlového a borového, ve 124 domech sídlilo 853 obyvatel a 185 bytových stranách, z toho 37 rolnických, 10 řemeslnických, 2 veřejných zaměstnanců a 136 nádenických. Bohatší se živili hlavně masem, mléčnými a moučnými jidly, chudší převahou brambory, zelím, mlékem a moučnými jidly. Pilo se hodně piva a přespíliší kofalky. Počet koní klesl na 46, ale stav hovězího dobytka stoupl na 297 kusů, ovcí a prasat se počítalo po 180 kusech vesměs z dobrých plemen. Málo se chovalo drábeže a včel. Sely se všechny druhy obilí, něco lnu, brambor a jetelů, traviny byly dobré, ovoce zčásti zušlechťené. Domy byly z poloviny z tvrdého materiálu, polovice ze dřeva, na patro jen dva v Labuti, v Bílově lokálie a fojtství.⁶⁹⁾ V roce 1847 se načítalo ve 109 domech 765 obyvatel, v Labuti 142.⁷⁰⁾ Zvláštní ráz dodávaly obci 2 větváky na horním konci, doložené už roku 1800, zbořené roku 1950. V druhé polovině minulého století vznikl třetí, který záhy přerušil provoz, a roku 1851 další na dolním konci, ještě roku 1950 dobře dochovaný, ale napodařilo se ho zachránit.⁷¹⁾

Přestože se poddaní rokem 1848 zbavili posledních závazků k vrchnosti, život vesnice se jen poněkud měnil a k výraznějším změnám dlouho nedařilo. Poměrně bohatá obec hospodářila dobře, trvalých následků nebylo ani po živelních pohromách – 1858 a 1882 to bylo obrovské sucho, 1864 požár 21 domů, 1882 velké krupobíjí; 1866 a 1873 řádila cholera.⁷²⁾ Počet domů stále rostl; roku 1869 jich bylo 103, v Labuti 21, roku 1930 161 a 22. Počet obyvatelstva stoupl do roku 1857 na 800 v Bílově a na 156 v Labuti.⁷³⁾ Po přechodném poklesu obyvatelstva v l. 1869–1890 ho vcelku stále mírně přibývalo, v Bílově ze 736 roku 1869 na 805 roku 1930, v Labuti po vzrůstu v l. 1890–1921⁷⁴⁾ pokleslo roku 1930 skoro na stejný stav jako 1869 (126 duší).⁷⁵⁾ Souviselo to se změnou sociální struktury, neboť v našem století se polovina obyvatel živila zemědělstvím, druhá nalezla zaměstnání v průmyslových podnicích v Bílovci, Butovicích, Vítkovicích a Kopřivnici. Z pěti společenských organizací, které tu působily za Rakouska a v po-

čátcích Československé republiky, byla nejstarší požárnická, nejpokrokovější skupina sociálnědemokratického spolku Vorwärts. Bylo zde i mnoho zemědělského dělnictva, zejména na fojtství a na „Blücherově“ dvoře 2 km od vsi směrem ke Kujavám.⁷⁶⁾

Tento dvůr, který měl ohromnou většinu pozemků v katastru Bílova, má zajímavou historii. Původně zde byl dost rozsáhlý les na hranicích panství bíloveckého a fulneckých augustiniánů. Roku 1561 pohnal Beneš mladší Pražma z Bílkova, pán na Bílovci, fulnecký konvent z 2000 kop gr., že se lidé z Bílova vložili v les bílovský, ale zemský soud v Opavě rozhodl, že jej mají i nadále pokojně užívat. Lesní půda byla pak asi větším dílem proměněna v pole a byl zde nakonec zřízen výše zmíněný svobodný dvůr, který však konvent odkoupil a roku 1622 prodal ke statku Studénka. Roku 1632 připadl k panství Bílovec. Roku 1649 přešly pozemky zpustlého dvora i se zbylým lesem ke statku Jistebník; rubání v lese dorostlo však postupně takových rozměrů, že se o ně soudili roku 1718 spolumajitelé Jistebníka sourozenci Zelečtí z Počenic.⁷⁷⁾ Sňatkem a dědictvím se dostaly tyto pozemky roku 1722 do rukou rodiny Mönlichů a narovnaním s panstvím bíloveckým roku 1732 zůstaly při statku jistebnickém, který zdědila 1787 spolu se Studénkou, Horní Polankou a Raduní Anna hraběnka Larisch-Mönnichová, která přikoupila i statek Bravantice. Po ní dědila roku 1829 její dcera Marie provdaná Blücherová a po ní její potomci. Veškeré role na bílovském katastru („kopaniny“) patřící k Jistebníku se pronajímaly chalupníkům většinou z Pustějova, dále z Bílova, Butovic, Kujav a Pohořílek, ale už v l. 1781–1783 docházelo s Pustějovskými ke sporům o výši nájemného. Také roku 1841 zvýšila správa Blücherových velkostatků nájemné pod hrozbou výpovědi pachtů. Tehdy držela 252 drobných nájemců 126375 čtverečních sáhů (79 jiter) za roční plat 398 1/2 zl.⁷⁸⁾ Roku 1854 nebyly už pronajímány obnoveny a roku 1855 stál zde již nově vybudovaný dvůr o 193 ha pozemků, z čehož bylo 48 ha lesa. Dvůr sice náležel ke vložce Jistebník (č. 106 v zemských deskách opavských), ale měl samostatnou hospodářskou správu a v tituluře Blücherovských velkostatků byl uváděn jako samostatný statek. Pěstovaly se zde všechny druhy obilí a píce a choválo se přes 30 dojných krav. Za první světové války zde pracovali ruští a italsí zajatci. Lesní porost se skládal hlavně ze smrku, méně bylo jedlí a trochu dubu (1875).⁷⁹⁾

Pro sociální strukturu obyvatelstva vesnice Bílova byla od 2. poloviny 19. století příznačné, že zde rostl počet nemajetných občanů – dělníků a nádeníků ve vztahu k celkem stabilnímu a málo proměnlivému počtu selských či rolnických usedlostí a rodin. Do konce 19. století resp. do vzniku 1. ČSR měla obec Bílov německý charakter. Do té doby zde žilo jen několik Čechů v té nejhudší vrstvě deputátníků, nádeníků a služebnictva na Blücherově dvoře, fojtství nebo u větších sedláků. Tehdy neexistovaly v Bílově ani ty nezákladnější podmínky pro jakýkoliv český národní a kulturní život. Až teprve po vzniku 1. ČSR v roce 1918, která byla přijata většinou německých obyvatel Bílova pod vlivem rakousko-německého šovinismu s nevolí a zklamáním, vznikly i zde podmínky pro postupný rozvoj národního života české menšiny. Počet jejich příslušníků dosáhl v roce 1921 v Bílově a v osadě Labuť 60 obyvatel. Školou povinné české děti navštěvovaly v poválečných letech českou obecnou školu v Pustějově, zatímco české děti z Labutě chodily do nově zřízené české obecné školy do Bílovce. Česká menšina v Bílově vzrostla pak v dalších letech hlavně v souvislosti s pozemkovou reformou v roce 1926, při níž propadl záboru Blücherův bílovský velkostatek, z něhož získali menší část pozemků pustějovští občané a někteří bývalí čeští deputátníci. Z větší části zemědělské a lesní půdy a z objektů velkostatků byly vytvořeny 2 zbytkové statky, jež se dostaly do držení českých majitelů, kteří zaměstnávali převážně české zemědělské dělníky i s rodinami.⁸⁰⁾ Tím byly vytvořeny podmínky

pro další růst české menšiny a pro postupný rozvoj jejího, byť skromného kulturního života.

Tak již v roce 1926, když počet českých dětí v Bílově vzrostl na 12, byla úsilím pustějovského učitele Františka Kuchaře zřízena v Bílově jednatřicetiletá menšinová škola, jež byla původně umístěna v budově statku a od roku 1927 přes tvrdošíjný odpor německého obecního zastupitelstva v budově bývalé německé školy v domě č. 99. V roce 1927 byl českou menšinou, posílenou o české rodiny zemědělských dělníků na bílovském fojtství, založen místní odbor Matice opavské, který uspořádal v Bílově při příležitosti otevření české národní školy 2. října 1927 první českou národní slavnost, navštívenou početně českými lidmi z okolních obcí. V roce 1930 čítala česká menšina v Bílově 128 obyvatel z celkového počtu 931, získala roku 1927 zastoupení v dosud německém obecním zastupitelstvu a zřídila si českou knihovnu.⁸¹⁾ Avšak v dalších letech zvláště narůstajícím nebezpečím německého fašismu se začala zhoršovat situace i pro život české menšiny v Bílově. Také zde se množily projevy německého šovinismu a neskrývaného nepřátelství proti československému státu, které v roce 1937 a 1938 přerostly v otevřené protičeské provokace. Tak v roce 1938 zfanatizovaní a opilí němečtí studenti a henleinovci ze sousedních Butovic při příležitosti oslavy uspořádané v blízkosti Bílova provolávali nacistická hesla a napadli v Bílově arogantním způsobem německé sociální demokraty a odpůrce nacismu. Po mnichovské zradě byla 7. října 1938 ještě před okupací Bílova uzavřena česká menšinová škola, jejíž inventář byl bílovskými Němci rozchvácen. K hrubé provokaci místních ordnerů a k otevřeným hrozbám došlo příštího dne proti Čechům a majitelům fojtství. Téhož dne v odpoledních hodinách procházely Bílovem k velké lítosti českých obyvatel poslední jednotky ustupujícího československého vojska. Již příštího dne vítalo zfanatizované německé obyvatelstvo Bílova německé okupanty jako své „osvoboditele“. Tato událost znamenala konec jakékoliv činnosti české menšiny, jejíž příslušníci většinou opustili Bílov, aby unikli nenávisti bílovských fašistů a persekuci. V Bílově a na Labuti zůstalo do konce války jen několik Čechů, na něž těžce doléhal fašistický útlak okupantů.⁸²⁾ V průběhu války postupně dolehly důsledky války a fašistické diktatury i na značnou část Němců, jejichž původní nadšení silně opadlo. V posledních válečných dnech, kdy vítězná Sovětská armáda pronikla na Opavsko, byla většina německého obyvatelstva z Bílova evakuována. A po těžkých bojích v slavné ostravské operaci osvobodila vítězná sovětská vojska v ranních hodinách 3. května 1945 obec Bílov, jejíž osvobození si vyžádalo život 5 sovětských hrdinů, jejichž oběti budou občané Bílova navždy pamětlivi.⁸³⁾

Válečnými událostmi bylo v Bílově zničeno 20 stodol a poškozeno několik desítek obytných a hospodářských budov. V obci nezůstal téměř žádný dobytek a vážné škody vznikly na hospodářském a bytovém fondu. Dne 5. května 1945 byl jmenován ONV v Bílovci správním komisařem abce český občan Augustin Klement. Do prázdných usedlostí se postupně začalo vracet německé obyvatelstvo. Zajišťováním veřejného pořádku v obci byl pověřen oddíl národní milice ze Svinova. Koncem května 1945 začali se v Bílově na základě výzvy československé vlády k osídlení pohraničí ucházet první čeští a slovenští osídlenci a přidělili zemědělských usedlostí, živností a rodinných domků. Prvořadým úkolem těch, kteří zde našli svůj nový domov, byla obnova nejdůležitějších životních podmínek v obci a zajištění jarních a letních zemědělských prací. Do podzimních měsíců vzrostl počet českých a slovenských osídlenců na 500 a do konce roku na 700. Většina Čechů pocházela z bližšího a vzdálenějšího okolí a z Valašska, Slováci ponejvíce z Turzovky a okolí. Dne 2. září 1945 se konala za účasti řady oficiálních hostů a široké veřejnosti na závěr prvních národních žní slavnost na počest za-

ložení českého Bílova, při níž byla po 7 letech znovu otevřena česká obecná škola, jejímž zakladatelem a prvním řídícím učitelem se stal pozdější dlouholetý obětavý a nadšený ředitel, funkcionář a kronikář obce Miloslav Pilich. V listopadu 1945 byl v Bílově ustaven první patnáctičlenný místní národní výbor, složený z členů KSČ a sociálně demokratické strany. Jeho prvním předsedou byl zvolen Augustin Klement.

Skutečnost, že neprostou většinu nových obyvatel Bílova tvořili dělníci, zemědělní dělníci a drobní rolníci, se projevila výrazně v politickém životě obce, v níž od osvobození nejsilnější a nejaktivnější politickou stranou byla KSČ. Vzhledem k tomu, že KSČ získala v květnu 1946 v Bílově ve volbách do Ústavodárného národního shromáždění nadpoloviční většinu hlasů, obsadili její kandidáti v patnáctičlenném místním národním výboru 8 mandátů, sociální demokraté 4, lidovci 2 a národní socialisté 1. Od roku 1947 se dostalo válkou postižené obci cenné pomoci od družebního města Teplice-Sanov v Čechách v rámci akce „Budujeme Slezsko“. Velká pozornost byla v l. 1945–1948 MNV a většinou nových obyvatel věnována stavební obnově a opravám školy, budovy MNV, kulturního domu, komunikací, ale také obnově obytných a hospodářských budov. Nепrostá většina obyvatel se houževnatě podílela na zvelebování, výstavbě, správě a kulturním životě obce a na překonávání poválečných hospodářských potíží. Významně rostl v tomto období na veškeré obyvatelstvo obce vliv politiky vesnické organizace KSČ, která po Únorovém vítězství 1948 začala plně prosazovat svou vedoucí úlohu prostřednictvím národního výboru a organizací a složek Národní fronty. V Bílově, který v té době patřil k nejpokrokovějším obcím v bývalém bíloveckém okrese, bylo již 6. června 1949 založeno Jednotné zemědělské družstvo. Jeho prvním předsedou byl zvolen František Hák. Rozhodující úsilí o založení JZD vyvinul komunista Josef Herec, iniciátor založení strojního družstva v únoru 1949. Po překonání počátečních organizačních a hospodářských potíží mělo JZD již v roce 1950 68 členů, přijalo provozní řád JZD III. typu a zakoupilo od Zeměproduktivy za 1 mil. Kčs bývalý zbytkový statek s 56 ha půdy a s celým inventářem. V roce 1950 bylo JZD v Bílově za dosažené hospodářské výsledky vyhlášeno nejlepším JZD v bývalém bíloveckém okrese a druhým nejlepším v Ostravském kraji. Po tomto slibném začátku postihly družstvo vážné hospodářské neúspěchy, které měly za následek vleklé potíže a vedly nakonec k odprodeji dvora a k reorganizaci v roce 1955, při níž bylo řadě pasivních členů vrácena půda k soukromému hospodaření. V JZD zůstalo 55 členů s 257 ha orné půdy. Od roku 1955 se začala hospodářská situace družstva stabilizovat a zlepšovat, což umožnilo v roce 1957 získat úsilím VO KSČ a MNV pro socializaci a společné hospodaření všechny zemědělce v obci. V dalším vývoji se postupně zlepšovala organizace, technické vybavení a celková hospodářská situace JZD, avšak potřeba vytvoření větších a produktivnějších zemědělských ekonomických celků si vyžádala 1. října 1960 jeho připojení k podniku Československých státních statků v Bílovci, v jehož svazku se zemědělská výroba obce rozvíjela intenzivněji a racionálněji. Hospodářství ČSS v Bílovci, nyní Velkovýkrmny Bílovec, vykazovalo od té doby rok od roku lepší výsledky a výnosy, které se v řadě ukazatelů přiblížily k výnosům špičkovým. Od roku 1969 obhospodařovaly Velkovýkrmny v Bílovci na farmě v Bílově 882 ha zemědělské půdy a v popředí jejich hospodaření byl vedle rostlinné výroby chov hovězího dobytka. V posledních letech k tomuto chovu přistoupil po vybudování velkokapacitní výkrmny vepřů odchov vepřů. V souvislosti s výstavbou socialistické velkovýroby v obci se změnil výrazně i pracovní a životní podmínky a celková životní úroveň těch obyvatel obce, kteří v zemědělství nadále pracují. Nebývalý pokrok v socialistické zemědělské velkovýrobě přispěl významně k výstavbě rozvinuté socialistické společnosti v naší zemi, na níž se aktivně podíleli a podí-

lejí i občané Bílova.¹⁴ Od 1. dubna 1976 se stal Bílov součástí města Bílovec, v jehož rámci je zajištěno jeho další zvelebování a rozvoj životních a kulturních podmínek jeho obyvatel.

Poznámky:

- 1) L. Jisl, Kamenné nástroje a zbraně z území bývalého okresu Bílovec, Časopis Slezského muzea, řada B, roč. XVIII, Opava 1969, str. 98–99, K. Kadlčík, K prehistorii Bílovecka, Bílovecko č. 1, Bílovec 1957, str. 7–10, č. 5, 1958, str. 16, a laskavé sdělení dr. V. Šikulové.
- 2) Robert Schünke, Bielow in Schlesien, Das Kuhländchen (dále Kuhl) sv. 6, N. Jičín 1925, str. 108, 110; Walter Latzke, Die Besiedelung des Oppalandes im 12. und 13. Jahrhundert, Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens, Breslau 1938, str. 110–111. V tom smyslu je třeba doplnit J. Bechneho, Geografie okresu Nový Jičín, Ostrava 1963, str. 102–103.
- 3) Ferd. Liewehr, Die Ortsnamen des Kuhländchens, Liberec 1926, str. 28–30, a sborník 650 let města Bílovec, Bílovec 1971, str. 51.
- 4) A. Turek, Místopisný rejstřík obcí Severomoravského kraje, sv. I, Opava 1974, str. 31. Viz k tomu i poznámku 10!
- 5) Okresní archiv Nový Jičín (dále OANJ), Archiv města Bílovec, sign. I B 1, f. 33, I B 3, f. 36.
- 6) Schünke a Turek, o. c.
- 7) L. Hosák-R. Šrámek, Místní jména na Moravě a ve Slezsku, díl I, Praha 1970, str. 68–69.
- 8) Christian Crusius, Topographisches Postlexikon aller Ortschaften der k. k. Erbländer - Böhmen, Mähren, Schlesien, I, Wien 1798.
- 9) Státní oblastní archiv Brno (dále SAB), P. O. XI, f. 77; Hosák-Šrámek a Turek, l. c.
- 10) Schünke a Liewehr, l. c.; Od pokolení do pokolení, Památník obce Bernartice nad Odrou 1937, str. 130.
- 11) Státní oblastní archiv Opava (dále SAO), pobočka Olomouc, fond ACO, rkp. 24, p. 736.
- 12) Tamtéž, rkp. 30, str. 22; Turek a Hosák-Šrámek, l. c.
- 13) CDM VI, Brno 1854, str. 294–295. Nepřesný regest u J. Šebánka, Archivy zrušených klášterů moravských a slezských, sv. 1, Brno 1932, str. 110 se špatným výkladem názvu Scirbine na Skrbeň. L. Hosák v Bílovecku, č. 4, 1958, str. 14 klade tuto listinu k r. 1429.
- 14) Schünke, str. 110; K. Berger, Die Besiedlung des deutschen Nordmährens im 13. und 14. Jahrhundert, Brno 1933, str. 135, 437; Ernst Schwarz, Volkstums-geschichte der Sudetenländer, Band II, München 1966, str. 412–413. Nesmyslný a nemožný výklad jmen místních i pomístních uvádí G. Beck, v čl. Unsere Ortswappen, Kuhl, roč. 12, N. Jičín 1931, str. 142.
- 15) SAO, fond Augustiniáni Fulnek, sign. J 5, orig. lat. s poškozenou pečeti; v CDM chybí. Regest u Šebánka, str. 174. Český překlad v klášterním urbáři z konce 16. věku, SAO, Vs Fulnek, rkp. 11, f. 34.
- 16) CDM XII, Brno 1890, č. 55 (str. 47–48); J. Kapras, Pozůstatky zemských knih knížectví opavského, I, str. VIII, Praha 1906.
- 17) CDM XII, č. 524, str. 458.
- 18) Kapras, II, 1908, str. 28.
- 19) Archiv Český sv. XV, str. 184–188; Fl. Zapletal, Poslední vůle Jana z Kravař, Kravařsko (dále Kr) II, N. Jičín 1933, str. 97–100.
- 20) Kapras, I, str. 24, 26, 28, 35, 45, 49, 92. V tom smyslu je třeba doplnit V. Praska, Historická topografie země Opavské, I, Opava 1889, str. 22–23.
- 21) A. Turek, Fulnecko, Brno 1940, str. 37, 39, 44, 51–52; týž ve Vlastivědném sborníku okresu N. Jičín (dále VSONJ), č. 14, 1974, str. 1–2 (650 let obce Pustějova). Starší dějiny kláštera popisuje F. V. Peřínka, Augustiniáni kanovníci ve Fulneku do války třicetileté, Sborník historického kroužku roč. XXXII, Praha 1931, str. 23–34, 112–123, 201–225, 252–263.
- 22) J. Radimský, Berňová registra moravská z první pol. 16. stol., Časopis Matice moravské roč. 78, Brno 1957, str. 337.
- 23) Viz podrobně u A. Turka, Poněmčování Opavska v 16. a 17. stol. část VI, Slezský sborník roč. 52, Opava 1954, str. 182 a Kr VII, str. 53 (N. Jičín 1937).
- 24) SAO, Roky opavské III, I, 62. Jména otiskuje J. Zukal, Paměti Opavské, Opava

1912, str. 313, píše však Mališ místo VIIIš, Sobol místo Sokol, Schünke v Kuhl, roč. VIII, str. 43–45, kde překládá všechny zprávy o Bílově ze Zukala, Paměti Opavské, vynechal větu o českosti poddaných k r. 1603.

- 25) SAO, Vs Fulnek, inv. č. 11, fol. 123–125.
26) Tamtéž, fol. 20 a násl. Jména jsou otištěna v Kr V, 1936, str. 49, kde je však nutno opravit Jan Nímrda na Lang Merto a Jiříka Einladera na J. Ruledera.
27) Viz poznámku 25! Přibyl 10 příjmení, z toho 6 německých.
28) Jména otištěna u A. Turka, Geisbergův pluk na statech fulneckého augustiniánského kláštera r. 1607, Slezský sborník roč. 44, Opava 1946, str. 200.
29) Viz poznámku 26!
30) SAB, Sbirka Geschichtvereinu č. 47/1, f. 250.
31) SAO, Zukalova pozůstalost, heslo Bílov; tamtéž, Augustiniáni Fulnek, J 30, orig. pap. čes.; SAO - pob. Kroměříž, Monastica 101b, f. 28.
32) SAB, Sbirka rukopisů č. 156, p. 163–179.
33) SAO, gruntovní kniha A 20–6 na příslušných místech. Jména českých usedlíků na jednotlivých gruntech jsou otištěna ve Slezském sborníku roč. 52, Opava 1954, str. 182–183. Česká příjmení v 16.–18. stol. v Bílově byla Beneš, Bláheta, Boháč, Bohuš, David, Dobeš, Drahoš, Dub, Dulovský, Fojtův, Holmech, Homola, Hověda, Chmel, Chudka, Jarolm, Konečný, Krátký, Krejčí, Kyjas, Křížek, Kurka, Lech, Lukavský, Macek, Mach, Mařach, Medek, Mičulka, Mokřý, Pavlík, Sokol, Sova, Starý, Tamků, Vaňura, VIIIš, Vívala.
34) Srov. k tomu Kr II, 1933, str. 69, 91, III, str. 27, 59.
35) Soupis a polohu pomístních názvů viz ve Slezském sborníku roč. 52, str. 183 až 184 i s podrobnými citacemi pramenů. Na tomto místě se uvádějí jen nově objevené doklady resp. upřesnění.
36) SAO, Karolinský katastr 67, str. 156 a násl.
37) SAO, gruntovní kniha A 26–4, f. 236, A 26–20, p. 617, 655, 661, 680, 791 až 792.
38) Tamtéž, p. 719, 852; A 26–6, f. 244v, A 26–20, p. 917; Kuhl VI, str. 110.
39) SAO, gr. kniha A 26–19, p. 415; OANJ, obec Bílov, Kronika české menšinové školy 1926–1938 (1947), str. 2.
40) SAO, gr. kniha A 26–20, p. 907.
41) SAO, gr. knihy A 26–4, f. 115v, 148, 206v, A 26–6, 244v, A 26–19, p. 17, 154, 174, 253, 271, A 26–20, p. 476, 631, A 26–30, f. 70, a laskavé sdělení posledního již zesnulého fajta v Bílově p. Schenka a jeho manželky.
42) SAO, A 26–4, f. 77v, 114, 125–127, A 26–20, p. 791–792.
43) SAO, Vs Pustějov, poř. č. 153 a 239.
44) Peřínka, l. c. str. 116–117, 119, 207, 210–212, 214, 216–217, 220–223, 258; J. Zuka, Paměti Opavské, str. 310–311.
45) SAO, Vs Fulnek, inv. č. 11, f. 2–5.
46) Viz poznámky 26, 29, 45 a SAO, Josefský katastr č. 398.
47) V. Brandl, Libri citationum et sententiarum seu knihy púhonné a nálezové sv. VI, Brno 1895, str. 177.
47a) Kr VII, str. 52–53; SAB, P. O. X, f. 96v, 116v, 308–309, XI, f. 78–79, 189, 251 a Bočkova sbírka č. 4996–4997.
48) Zuka, str. 312; Peřínka, str. 260. — Nezískali prý nic, poseděli ve vězení a probošt zůstal proboštem (SAB, sbírka Cerroniho II, 248/6, f. 110–111).
49) A. Turek ve Slezském sborníku roč. 44, Opava 1946–1947, str. 201.
50) SAO, Zukaova pozůstalost, heslo Bílov; Zuka, Paměti Opavské, str. 313–314.
51) SAO, Spisy urbariální komise, karton 396.
52) Zuka, o. c. str. 316–318; SAB, rkp. č. 156, p. 165–170, 192–199, 208–221; SAO, Augustiniáni Fulnek, J 33, 47/1–2, 62.
53) Schünke, str. 125.
54) Viz poznámku 51!
55) SAO, Karolinský katastr č. 67, str. 164, 169–170, 182–184.
56a) SAB, Gubernium C 8/16; SAO, Augustiniáni Fulnek, J 63.
56) SAO, Spisy urbariální komise, kartony 396 a 1237 (sign. 35/1).
57) SAO, Spisy vyvazovací komise z poddanských povinností, č. 136.
58) SAO, Vs Pustějov, sign. XL/1 (poř. č. 239) a poř. č. 153.
59) SAO, Matrika výnosů pozemků č. 193.
60) Viz poznámku č. 57!
61) Gregor Wolny, Kirchliche Topographie von Mähren, Olmützer Erzdiözese, sv. III, Brno 1859, str. 241–243; Schünke, str. 126–127, 138–140, a podrobným soupisem kostelního inventáře; týž v Kuhl, IX, str. 187–188.

- 62) SOA, Gr. kniha A 26–6, f. 279, A 26–4, f. 321.
63) SAO, Vs Pustějov, poř. č. 160 a sign. XL/2, poř. č. 239.
64) Schünke, str. 140, kde i podrobný soupis učitelů a duchovních správců.
65) Viz pozn. 57!
66) SAO, pobočka Olomouc, fond ACO, č. 24, p. 736–737; SAO, Augustiniáni Fulnek J 5, J 51; Vs Fulnek, sign. XIX/45.
67) Reginald Kneifel, Topographie des k. k. Antheiles von Schlesien, II/1, str. 95 až 96, II/3, str. 211, Brno 1805; Obyvatelstvo Slezska a Hlučínska r. 1921, se zvláštním zřetelem na předešlá sčítání lidu, Opava 1924, str. 516.
68) Faustín Ens, Das Oppaland, sv. III, Vídeň 1836, str. 292, 294.
69) SAB, Oceňovací operát pro Bílov, č. 1160 (S1 14). R. 1922 bylo zde 465 kusů hovězího dobytka, 75 koní, 73 koz a 102 kusů bravu (Schünke, l. c.).
70) SAO, pobočka Olomouc, fond ACO, č. 30, str. 22.
71) Schünke, str. 110; E. Hanzelka, Větrné mlýny na Bílovecku, Bílovecko č. 10, Opava-Bílovec 1959, str. 14 plus fotografická příloha. Neúplně a nepřesně u M. Myšky, tamtéž č. 6, 1958, str. 10.
72) Schünke, str. 140–141; SAO, Ústřední správa Blücherovských velkostatků, karton 383. Podle obecních účtů z l. 1902–1909 se hospodařilo aktivně, výdaje šly hlavně na potřeby komunikací, obce, kostela a školy.
73) Carl Kofistka, Die Markgrafschaft Mähren und das Herzogthum Schlesien, Vídeň-Olomouc 1861, str. 510 („Billá“).
74) Obyvatelstvo Slezska a Hlučínska uts., str. 502, s podrobnými údaji.
75) Statistický lexikon obcí pro zemi Moravskoslezskou podle sčítání lidu r. 1930, Praha 1935, str. 3.
76) Schünke, str. 110, 140.
77) SAO, R. S. XV, f. 74; Knížecí úřad zemského hejtmanství Opava, karton 195, inv. č. 1274.
78) V. Prosek, Památky Pustějova a dědin k fulneckému probošství příslušných, Opava 1883, str. 23–24; SAO, Ústřední správa Blücherových velkostatků, karton 247, 261 (sign. I-29-1), 332, 370, 528, 619, 738, 767 a knihy inv. č. 1653, 1740.
79) Tamtéž, karton 296, sign. I-50-5, a karton 376, sign. arch 67; Neuerster Schematismus der Herrschaften in Mähren und Schlesien, Brno 1887, str. 204; Ignaz Tittel, Schematismus und Statistik des Grossgrundbesitzes in Mähren und Schlesien, Praha 1905, str. 284–285.
80) SAO, Přídělový komisariát Státního pozemkového úřadu v Opavě, Velkostatek Bravantice; Jan Voženilek, Předběžné výsledky čsl. pozemkové reformy v zemi České a Moravskoslezské, Praha 1930, str. 836–837.
81) OANJ, obec Bílov, Kronika české menšinové školy na příslušných místech. R. 1932 se poprvé hrálo ochotnické české divadlo.
82) Ještě počátkem 1939 napočteno v Bílově s Labutí 106 Čechů (Die Bevölkerung des Regierungsbezirkes Troppau nach der Nationalität 1930 und 1939, Liberec 1940, str. 19).
83) Viz podrobně u K. Kadíčka, Osvobozovací boje o Bílovecko 1945, Bílovecko č. 12–13, 1960, str. 10, 23, 27 a sborník Cestou bojů k vítězství, N. Jičín 1965, str. 80, 373–374, 504, 505, 512, 525, 529.
84) Podle kroniky obce Bílova z l. 1945–1974.

BERNARTICE V OBDOBÍ SOCIALISTICKÉHO BUDOVNÍ

Leopold Biskup

Dnem osvobození Rudou armádou 7. května 1945 začala nová kapitola historie obce Bernartice – období budování a výstavby, ale i proměn, které se dostavily jako přirozený důsledek nového chápání politického, společenského a kulturního dění.¹⁾ Vedení obce se ihned ujal ilegální národní výbor ustavený již v listopadu 1944. Jeho členy byli Alois Bayer, rolník z č. 58, Josef Klos, rolník z č. 2, učitel Josef Brož, Miroslav Bayer, rolnický syn z č. 29 a malíř Alois Kunetka z č. 12. Na slavnostní schůzi občanů 10. května byl rozšířen na dvanáctičlenný a předsedou se stal Alois Bayer z č. 58, člen ČSL. Nově zvolený orgán řešil za svízelných poměrů složité úkoly zásobování (zejména elektrickým proudem), pečoval o odstranění pozůstatků válečných událostí (obnovil spojení s Novým Jičínem, organizoval sběr rozptýlené munice, odstraňování zátarasů). V červenci byla obnovena činnost většiny spolků; byl jim vrácen majetek, pokud byl za okupace v obecní správě. V obci byla ustavena r. 1946 pobočka Jednotného svazu zemědělců a koncem roku i zemědělské strojní družstvo, jež mělo 23 členy. Téhož roku v létě byla odsunuta do NSR rodina Paulerova z vodárny, ostatní Němci uprchli před frontou. Tyralští kolonisté opustili obec během léta 1945. Bývalý německý starosta Josef Köllner byl v listopadu 1946 odsouzen mimořádným lidovým soudem v Novém Jičíně k 15 letům vězení.

Při volbách 26. května 1946 obdržela ČSL 11, ČSNS 2, KSČ 1 a SD 1 mandát. Po únoru 1948 bylo z iniciativy akčního výboru NF vyměněno 5 poslanců, kteří byli zčásti nahrazeni členy KSČ. V čele akčního výboru NF byl dělník Fr. Kyselý z č. 124, člen KSČ, jenž se stal po rezignaci dosavadního předsedy A. Bayera v srpnu 1948 jeho nástupcem. Po něm převzal tuto funkci v dubnu 1950 Vladimír Kouřil z č. 7, člen ČSS, do června 1953, po něm řídící učitel Josef Brož (bezpartijní). Ve volbách období 1954–1957 bylo zvoleno 17 poslanců (7 členů rady), 1957 až 1960 15 poslanců (rada pětičlenná) a 1960–1963 17 poslanců (9 členů rady), v období 1964–1971 byl poměr 19:7, pak 25:7. Po volbách v květnu 1957 se stal předsedou vlakvedoucí St. Liška, člen KSČ, který jím zůstal až do své smrti při dopravním neštěstí 9. 8. 1967. Po něm vykonával tuto funkci krátkou dobu dosavadní tajemník Antonín Cabák, kterého od října zastupoval člen rady Leopold Biskup (oba KSČ). 22. srpna 1958 byl zvolen předsedou MNV a zůstává jím i po volbách 1971 a 1976.

Obecním tajemníkem byl od zřízení 1945 do konce 1951 Josef Grussmann z č. 55. V l. 1950–1951 byl jeho nadřízeným újezdni tajemník Josef Kořenek z N. Jičína-Zitiny. Od ledna do října 1952 působil v této funkci Jaroslav Fúsek z Kunína, pak do 1. 7. 1953 Josef Zicháček ze Šenova, potom Karel Bok z Hůrky, kteří do obce dojížděli; od května 1954 zastával toto místo Rudolf Klos z č. 132, od r. 1960 Antonín Cabák ze Šenova a od srpna 1967 řídící učitel ZDŠ Ivan Prošivka až dodnes (od 1952 vesměs členové KSČ).

Obecní úřad, přestěhovaný v říjnu 1939 z č. 50 do vodárny, byl přemístěn hned po osvobození do nájmu na č. 138, r. 1951 se vrací do opraveného obecního domu č. 50, po jeho adaptaci na mateřskou školu (byla zřízena za okupace na č. 105,

od r. 1945 byla v budově školy) v r. 1953 přechází znovu na č. 138; r. 1958 byl přestěhován do bývalého fojtova výměnku na č. 131 (dnes provozní budova JZD), kde setrval do listopadu 1970.

Celá doba od osvobození byla v obci poznamenána všestranným rozvojem dosud nebývalým, jak je patrné z těchto údajů: od r. 1945 do konce r. 1978 bylo postaveno 28 rodinných domků a přes 20 bytových jednotek získala obec přístavbou. Většina domů i bývalých statků byla renovována. Byla postavena pěti-bytovka JZD a družstevní šestibytovka. Celková bytová výstavba se provedla svépomocí v hodnotě více než 22 mil. Kčs. Při tom všechny nové objekty i bytové jednotky a většina ostatních rodinných domů je moderně vybavena. Všechny domy jsou zapojeny na vodovodní a elektrickou síť, velká většina vlastní chladničku, televizor, pračku a koupelny. Zvýšená životní úroveň se projevuje i ve vysokém počtu motorových vozidel v obci (k 31. 12. 1978 72 osobních automobilů).²⁾ Přestože počet bytů i domů roste, počet obyvatelstva stagnuje. Je to dáno jednak průměrně vysokým věkem, jednak nemožností zaměstnat v místě větší počet pracovních sil, takže většina pracujících je zaměstnána mimo obec.³⁾

Po prvním nezdářeném pokusu koncem r. 1952 bylo v obci založeno r. 1955 JZD (se sídlem na bývalém konfiakovaném fojtství č. 1) nejprve s 90 ha půdy; zároveň zaniklo strojní družstvo. Do konce r. 1958 se stali členy JZD všichni zdejší rolníci.⁴⁾ V obci byla provedena r. 1957 hospodářsko-technická úprava půdy, čímž prakticky zaniklo dosavadní lánové uspořádání celého katastru. R. 1958 navázala obec i JZD družbu s obcí Karlovem v okrese Martin.

Z všeobecně prospěšných budovatelských prací je třeba uvést, že v l. 1951 až 1953 byly svedeny po provedení pokusných vrtů všechny vodní prameny v tratích Těplico, Bařiny, Kutiny a Sedlička do místní vodárny města Nového Jičína, v l. 1955–1958 byl v obci vybudován vodovod, r. 1958 převzal MNV hostinec č. 97 i s kinosálem, r. 1959 byla brigádnicky provedena oprava a rozšíření mateřské školy, r. 1960 byl instalován místní rozhlas, v l. 1961–1962 se provedly značné úpravy na budově ZDŠ a fory brigádnicky a terén před nimi upraven na parčík s památníkem padlých z 1. a 2. světové války. R. 1962 se pokládal na Oboře dálkový plynovod. V l. 1965–1966 byla brigádnicky zbudována nová prodejna Jednoty, r. 1966 nové mosty přes Těplico a na Drahách; následujícího roku se uskutečnila generální oprava všech místních komunikací, v letních měsících 1958 v obci přestavěli zachátralé hospodářské skladiště na křižovatce na Dům služeb a autobusovou čekárnu a důkladně opravili most přes Těplici u č. 86. V místním kinosále byl zbudován balkon, v ZDŠ instalovali ústřední topení a r. 1969 i ve škole mateřské. V l. 1939–1970 byla brigádnicky provedena stavba budovy MNV a požární zbrojnice; slavnostní otevření v listopadu 1970 natáčela ostrovská televize. Na podzim 1969 byly zahájeny regulační práce na Těplici se stavbou 3 nových můstků (dokončeny r. 1971), r. 1970 byla vybudována nová lidelna a polytechnické dílny při ZDŠ. V režii MNV byla prodloužena elektrické vedení přes chatářskou oblast (vznikající od r. 1956 resp. 1951) až do Lesního mlýna č. 25. R. 1971 byl postaven nový železný most přes Odru za pomoci občanů. Brigádnicky občané rovněž opravili mateřskou školu, postavili obřadní síň (dokončena v roce 1972). V l. 1972–1978 byla postupně vybudována kanalizace v horní a střední části vsi (první pokus počal 1947 na Oboře) za brigádnické pomoci podobně jako v l. 1972–1973 nová rozsáhlá tělocvična při ZDŠ. V l. 1973–1975 se uskutečnil dlouholetý záměr místního národního výboru a největší akce volebního programu – renovace a rozšíření kulturního domu, který se stává velmi vyhledávaným střediskem celého okresu, a přístavba závodu veřejného stravování, resp. pohostinství „U bříz“ v celkové hodnotě díla 4 850 000 Kčs. R. 1976 byl brigádnicky upraven parčík v březí, r. 1977 byl postaven za budovou MNV příruční sklad

a v l. 1978–1979 byl přistavěn výsek masa při prodejně samoobsluhy Jednota v hodnotě více než 1/2 mil. Kčs. V l. 1977–1978 byly též znovu upraveny všechny místní komunikace a opatřeny kvalitním živcovým povrchem nákladem více než 1 mil. Kčs. Od r. 1974 se postupně budují betonové chodníky pro chodce ve středu obce.⁵⁾ Nutno ještě dodat, že v l. 1945–1974 uskutečnili občané i MNV značný počet menších zvelebovacích akcí, které nebyly ani evidovány. Velký podíl při výstavbě mělo i místní JZD, spojené od konce r. 1976 s JZD Jesenicko, které zbudovalo celé komplexy budov odpovídajících modernímu socialistickému zemědělství. Farma Bernartice a zdejší brigáda socialistické práce patří mezi hlavní opory tohoto zemědělského provozního celku.⁶⁾

Změnily se i služby obyvatelstvu. Po r. 1945 bylo v obci 15 samostatných živností, které zanikly postupně do r. 1960. Obchod smíšeným zbožím na č. 39 přešel r. 1950 nejprve do družstevní ostravské Budoucnosti a pak do Lidového spotřebního družstva Jednota v Novém Jičíně, kam připadla r. 1953 i obě pohostinství č. 26 a 97. Mlýn č. 28 skončil mletí vlivem malé kapacity už r. 1946 a Lesní mlýn r. 1953 následkem koncentrace mletí do velkomlýnů, r. 1962 byl zrušen pro nedostatek personálu výsek masa na č. 26 a rok nato z téhož důvodu i tamní pohostinství. Zchátralá budova č. 26 sloužila pak za skladiště a r. 1973 byla zbořena při úpravě komunikací, čísla bylo přeneseno na sousední nový domek. Stolařství na č. 170 se stalo r. 1958 provozovnou MNV, r. 1969 bylo zřízeno holičství a sběrna prádla a svršků pro čišťárnu. Autobusová linka do Jeseníku a Nového Jičína zahájila provoz r. 1949, později bylo zavedeno spojení i se Suchbalem.

Všechny výše uvedené počiny ve výstavbě a zvelebování obce si vyžádaly za organizační účasti MNV jak morální a pracovní podporu všech občanů, o čemž svědčí vysoké kváty brigádnických hodin na každého obyvatele, tak i svornou a obětavou spolupráci všech organizací Národní fronty pod vedením vesnické organizace KSČ. Byly to vedle požárníků (působících zde trvale od r. 1884) jak organizace a spolky obnovené po okupaci jako ČSL, ČSS, Včelařský spolek a Sokol, s nímž splynul r. 1948 Orel, tak nové – KSČ od r. 1945, SČSP, SSM a Myslivecké sdružení (resp. jejich nástupci) od r. 1945, SČSP, SSM a ČSŽ od r. 1957 (s předchozími náběhy a organizacemi od r. 1945) a Český svaz chovatelů drabného zvířectva od r. 1935.⁷⁾

Dobrym pomocníkem pro rozvoj obce byla po léta prostřednictvím ONV v N. Jičíně organizovaná soutěž NV k uzavírání celoobecních závazků se závěrečným hodnocením jejich plnění. Bernartice obdržely r. 1969 1. cenu rady ONV, r. 1970 byl jim udělen titul „Vzorná obec 25. výročí osvobození Sovětskou armádou“, v letech 1972, 1973, 1975, 1977 a 1978 byly poctěny uznáním rady ONV, za r. 1974 pak čestným uznáním vlády ČSR 1. stupně a peněžitou odměnou, na návrh KNV v Ostravě. Při této příležitosti byli zástupci obce přijati vysokými představiteli našeho státu, kterým prý velmi chutnaly dovezené proslulé zdejší koláče.⁸⁾

Zmíněná kooperace spolupůsobila účinně i při rozvoji kultury, která navazuje na starou kulturní tradici obce od poslední třetiny minulého století. Výkonným a organizačním orgánem MNV je Osvětová beseda od r. 1946, při níž záhy vznikl ochotnický kroužek Lidová scéna. Činnost ochotníků vyúsťuje každoročně v divadelní přehlídce ochotnických souborů i z jiných obcí, v tradičním „Bernartickém divadelním jaru“ pod záštitou rady MNV. Dlouholetým režisérem ochotnického kroužku je vedoucí OB Karel Klos. Konají se i hromadné zájezdy občanů do divadel i jinam, naopak zde vystupují hudební tělesa, jako pěvecké sbory Ondráš z N. Jičína a Křížkovský z Opavy, konají se kursy, výstavy, bohatá je činnost přednášková, Místní kino bylo dáno do stálého provozu r. 1951.

Kulturních památek z minulých dob se zachovalo v obci poměrně málo. Vedle kostela⁹⁾ (s několika cennými kusy vybavení) byl prohlášen za kulturní památku

i Lesní mlýn z konce 17. stol. s perfektním vybavením z druhé poloviny minulého a první poloviny tohoto století. Dále jsou to morové sloupce (boží muky) z poč. 17. st. na Drázkách, cenné jsou i některé sochy a nejstarší náhrobek na místním hřbitově z r. 1844.¹⁰⁾

K 1. 1. 1980 se stane dosud samostatná obec Bernartice v rámci integrace součástí N. Jičína, věříme, že i toto nové správní uspořádání bude ku prospěchu oběma partnerům.

Poznámky:

- 1) Události z l. 1938–1945 popisuje podrobně F. Hanzelka ve VSONJ č. 15, 1975, str. 16–20. Sluší se doplnit, že neobyčejnou statečnost projevil za okupace nedávno zesnulý občan S., který zažil mnoho ústrků za okupace zato, že ač Němec původem, se hlásil i s celou rodinou k české národnosti.
- 2) Podle aktového materiálu v Okresním archivu v N. Jičíně, fond MNV Bernartice, a podle obecní kroniky.
- 3) Viz podrobně u Z. Láznický, Zeměpisný obraz a vývoj obce Bernartice, VSONJ č. 16, 1975, str. 66–70.
- 4) Podrobně u L. Glogara, Vznik a vývoj JZD v Bernarticích, VSONJ 14, 1974, str. 17–22.
- 5) Podle obecní kroniky.
- 6) Podle kroniky JZD-BSP Bernartice.
- 7) Viz poznámku 5).
- 8) Viz k tomu podrobně Národní výbory č. 16 z 22. 4. 1975, příloha, str. 1, a články v Nové svobodě, Zemědělských novinách a Rudém právu z 26. 4. 1975.
- 9) K dějinám duchovní správy lze uvést: P. Inocenc Kukla, farář od r. 1930, zemřel 12. 4. 1945. Pak byl administrátorem P. Karel Bršlica, kaplan na St. Jičíně. Od dubna 1946 do konce května 1956 působil tu rodák z Lysávek P. František Jakubek, který odešel do důchodu do Mířku, po něm do 1. 6. 1969 P. Josef Adamec, rodák z Halenkova, který se stal administrátorem v Pržně a pak i v Hošťálkové u Vsetína, potom P. Antonín Lapreis, rodák z Vracova, předtím děkan ve Fulneku, který zde zemřel 2. 8. 1971. Po něm spravoval faru farář z Jeseníku P. František Seidler, rodák z Lubojat, jenž zde působil od r. 1972 i nadále jako důchodce. – Z rodáků – kněží zemřeli P. Adolf Horut r. 1958, P. J. Klos a dómský vikář P. J. Glogar r. 1969 a P. Fr. Klos r. 1971. – Dále lze doplnit Památník obce Bernartice (Od pokolení do pokolení 1937), že kapli v Hlubokém dal svým nákladem zbudovat na poč. 19. stol. rozvedený fojtáv bratr Frdrich Bayer. Kaple proti č. 1 byla zbořena r. 1976.
- 10) Grunt č. 32 z konce 18. stol., opuštěný r. 1953, byl v l. 1959–1964 postupně bourán, ale před demolicí zaměřen a podrobně popsán v obecní kronice. Viz k tomu též u Zd. Vachové, Slezská lidová kultura... ve sborníku Slezsko na cestě k čsl. státu, Opava 1969, str. 46 a násl., kde otištěna i jeho fotografie. V současné době se modernizuje i dřevěný domek č. 34 a r. 1979 zbořen grunt č. 9 z poč. 19. st. z důvodu plánovaného rozšíření silnice.

NOVÝ JIČÍN A JEHO ROLE PŘI VYPOVĚZENÍ CIKÁNŮ Z MORAVY ROKU 1578

Jiří Hanzal

Za první zmínku o výskytu cikánů v českých zemích je považována zpráva v Dalimilově kronice, datovaná k roku 1242. Hovoří se zde v souvislosti s tatarským vpádem o Kartasích, tatarských vyzvědačích, které je podle názoru vydavatele Dalimilovy kroniky Josefa Jirečka nutno ztotožnit s cikány.¹⁾ První jistou zprávou je však až zápis v rožmberské popravčí knize z roku 1399 o popravě jednoho cikána, který byl členem chycené lupičské bandy.²⁾ Nejstarší dosud známá zpráva o cikánech na Moravě pochází z roku 1538, kdy se jimi zabýval moravský zemský sněm, usnesl se vypovědět ze země cikány, přicházející na Moravu z Uher a z Polska.³⁾

Dosavadní literatura⁴⁾ uváděla značně zkreslené a přehnané zprávy o záškodnických akcích cikánů na Moravě v letech 1578 až 1579. Údajně byli najati, aby v tlupách vypalovali města a vesnice, loupili a vraždili. Měli se vloupat na Moravu z popudu Turků na kašitnou výpravu. Narychlo ozbrojení Moravané je prý dostihli u Olomouce, jednoho cikána zabil, ostatní chytli a asi 600 jich nechali pověsit.

Ve skutečnosti však situace vypadala jinak, jak nás přesvědčují archivní promeny.⁵⁾ V červenci 1578 byl v Prostějově uvězněn cikán a cikánka, protože údajně chtěli ve městě zakládat požáry. Při mučení doznali, že se na Moravě toulali i jiní cikáni, mezi nimiž jsou paliči, vrazi a zloději, kteří byli najati, aby zakládali ohně. Proto bylo na příkaz zemského soudu v zemi vyhledáno, zajato a přivezeno do Olomouce 27 cikánských mužů a 120 žen a dětí. Poté, co se někteří na mučení vyznali, že se účastnili zháňství, loupeží a vražd a že totéž činí i jiní cikáni toulající se v zemi, bylo pět ze zajatců popraveno vpletením do koła.

Zemský soud nařídil moravskému zemskému hejtmanovi Hanuší Haugvicovi z Biskupic, aby nechal popravit i všechny ostatní cikány kromě čtyř nebo pěti. Haugvic však dospěl k názoru, že se cikáni při mučení doznali i k tomu, čím vůbec nebyli vinni, a nechal tajně zjistit na místě, kolik je na jejich příznání pravdy. Na opětnou Haugvicovu žádost ustavil císař Rudolf II. k prošetření domnělého cikánského řádění stavovskou komisi, které předsedal moravský zemský podkomoří Mikuláš z Hrádku. Záhy bylo na místech domnělých zločinů zjištěno, že zde není nic takového známo. Mezitím se rovněž zjistilo, že požár v Prostějově, kvůli němuž byli cikáni stíháni, založil jistý prostějovský rodák, který již byl za svůj zločin popraven. Proto už nedošlo k dalším popravám cikánů. Královská apelací rada nařídila na návrh zemského hejtmana Haugvice, aby cikánští muži byli dodáni buď na galeje (veslování na lodích – galérách – bylo tehdejšími obvyklým těžkým trestem) nebo aby byli dodáni na některou pevnost, kde by pracovali v železech; tak se mělo dít z obav, aby cikánští muži nemohli případně utéci a mstít se za spáchaná příkoří. Ženy s malými dětmi, které doposud trpěly zimou v městském příkopu v Olomouci, měly být navěky vypovězeny ze všech císařských zemí pod pohrůzkou trestu smrti při návratu. Děti, jejichž otcové byli popraveni, měly být vzaty do špitálů nebo měly být umístěny k některým lidem na křesťanské vychování a k naučení dobrým mravům.⁶⁾

Tohoto rozkazu však nebylo uposlechnuto a všichni cikáni byli na příkaz zemského soudu vypovězeni do Polska. Jejich odvozem ze země bylo pověřeno město Nový Jičín.⁷⁾ Původně bylo v Olomouci uvězněno 27 cikánských mužů (5 z nich bylo popraveno) a 120 žen a dětí.⁸⁾ Později však museli být na Moravě chyceni ještě další cikáni, protože do Nového Jičína bylo 13. prosince 1578 z Olomouce dodáno 37 mužů a 127 žen a dětí, celkem 164 osob. Pro velké mrazy nemohli být ihned vyhoštěni do Polska a byli umístěni po dobu 5 dní, tj. až do 17. prosince 1578, na novojičínské radnici. Odvoz takového množství cikánů činil Novojičínským starostům. Proto byl do Olomouce vyslán tamní důchodní písař Jiřík Pražák vyjednat se zemským podkomořím, aby Novému Jičínu byla při odvozu cikánů nápomocna města Ostrava a Fryštát (dnešní Karviná). Nevíme, zda žádost byla vyhověna. V každém případě však naznačuje, že trasa, kudy byli cikáni odváděni až za Pštínu (státní hranice království polského) vedla přes tato města. Cestu dlouhou asi 12 mil. (asi 100 km – pozn. J. H.) absolvovali cikáni, provázeni 15 osobami doprovodu a dvěma jezdci, kteří po cestě obstarávali stravu a ubytování, za 5 dní, od 18.–22. prosince 1578. (Zpáteční cesta jim trvala již jen 4 dny, od 23.–26. 12. 1578.) Výpravu doprovázelo 6 formanských vozů, na nichž byli vezeni cikáni neschopní chůze. Někteří měli totiž od mrazu omrzlé nohy (z pozdějších zpráv víme, že značná část cikánů chodila bosá).

Náklady za vyhoštění cikánů ze země uhradili prozatím Novojičínští, i když jednoznačně šlo o zemskou záležitost. Nový Jičín v této záležitosti vydal celkem 93 zl. 9 grošů 3 denáry. Město žádalo již zemský sněm konaný v Brně roku 1579 o uhrazení této částky ze zemských financí. Zaplacení celé sumy vynaložených nákladů se však městu nikdy nedostalo. Po několikeré urgenci mu bylo ze zemských financí vyplaceno pouhých 70 zl., a to až na základě usnesení olomouckého zemského sněmu dne 8. 1. 1584.⁹⁾

O účasti města Nového Jičína při odsunu výše uvedených cikánů z Moravy do Polska nás však nejlépe informuje žádost purkmistra a rady města Nový Jičín k moravskému zemským úředníkům o zaplacení vynaložených finančních prostředků s příloženým vyúčtováním,¹⁰⁾ které zde otiskujeme v příloze.

Příloha I.

Zádst města Nového Jičína o zaplacení útrat za vyvezení cikánů do Polska (odslána po 11. 5. 1579 – pozn. J. H.).

Jeho Milosti vysoce duostojnému v Bohu otci knížeti a pánu, panu Stanislavu Pavlovskému, biskupu olomouckému a Jich Milostem vysoce urozeným pánuom, pánuom, Jeho Milosti panu hejtmanovi, Jich milostem najvyšším(!) pánuom ouředníkom zemským, i tudíž všem pánuom stavu panského, Jich Milostem, nyní při tomto sněmu obecím v městě Olomouci shromážděným, pánuom k nám milostivě a laskavě příznivým, Jich Milostem ponížená suplikačí.

Vaše Milost vysoce duostojný v Buohu(!) otče kníže, Vaše Milost milostivý pane hejtmana, Vaše Milost nejvyšší páni ouředníci zeměčii(!) a Vaše Milosti páni, stav panský tohoto Markrabství moravského, páni k nám milostivě a laskavě přízniví. Pro kterou příčinu Cigáni, kteří předešle, léta Páně 1578 v tomto markrabství postižení, do města Olomouce do vězení dání podle Jeho Milosti císařské, císaře a pána nás všech nejmilostivějšího, milostivého poručení, Jich Milosti pánuov soudci zemských, slavného soudu zemského dotčeného markrabství bedlivého rozvážení, pod hrdlem strestání ze všech zemí Jeho Milosti císařské na věčnost vypovědění, z Olomouce k nám posláni, pro velikú zimu až do pátého dne zde chování a podlež Jeho císařské Milosti milostivého vyšlého poručení a učiněného nařízení a podle psaní jménem a na místě Jeho Milosti císařské od Jeho Milosti urozeného a statečného rytíře pana Mikuláše z Hrádku a na Novém Zámku, podkomořího téhož markrabství, z ouřadu svého nám o tom učiněného

od nás dále na šestí vozích farmanských odvezení sedmnácti osobami až za Pščinu na hranice a zde dvanácti mil s nemalou prací, bedlivostí a starostí tíž Cigáni, kterýchž v počtu mužského 37 a ženského pohlaví velkých i malých 127 a též všech 164 osob bylo, vyprovázení sou. A co s nimi zde, jak svrchu dotčeno, do pátého dne a potom odtud 12 mil za pět dní až namísto aneb hranice a zase domův až do čtvrtého dne, utraceno, co komu, kde, proč aneb zač vydáno a skrze to vynaloženo jest, tomu všemu z příležitosti připsu Vaše Milost šířeji milostivě vyrozuměti ráčíte. A cokolivěk sme o to předešle při obecním sněmě, kterejž léta pomínulého 1579 při neděli Jubilate v městě Brně držán byl, na Vaše Milosti skrze poníženou suplikaci svou vznésti a strany dotčenej outraty zase navrácení se vši ponížeností prositi dali a podle téhož obecního sněmovního zavržení, ta věc Jich Milostem pánuom soudcom zemským v moc dána byla. Avšakž, poněvadž dotčená outrata, což všeho podle znění příležitosti připsu 93 zl. 9 gr. 3 d., za zlatý 30 gr., a za groš 7 peněz bílejších počítajíc učiní, nám posavad zase navrácena není, a dotčení Cigáni tejto vši země vězňové byli.

Za to Vašich Milostí jako svých milostivých pánuov a pánuov k nám milostivě a laskavě příznivých ve vši poníženosti prosíme, že ta, aby dotčená outrata nám zase k navrácení (poněvadž sme již nemólo proto pracujíc, utratili musili) přijíti mohlo, naříditi, a odkud by nám dotčená outrata bez dalšího prodlení zase vrácena bejtí jmělo, milostivě a laskavě příznivou odpověď dáti ráčíli.

Vašich Milostí poníženě povolní purgmistr a rada města Nového Jičína.

Příloha II.

Útrata cigánská, co Novojičínští (I) vydali.

V sobotu den svatej Lucije (13. 12. 1578 — pozn. J. H.) toto strany Cigánuov, kterých v počtu mužského 37 a ženského pohlaví velkých i malých 127 osob bylo a poručení Jeho Milosti urozeného a statečného rytíře pana Mikuláše z Hrádku, podkomořího Markrabství moravského, z města Olomúce do Nového Jičína, aby od Novojičínských až za Pštinu na hranice polské vypraveni byli, odesláni sou a do pátého dne (13.—17. 12. 1578 — pozn. J. H.) v Jičíně na stravě chováni byli, vydáno a utraceno jest:

— Ten den ut supra (13. 12. 1578 — pozn. J. H.) za chléb Petrovej pekařce	22 gr. 2 d.
— za pivo Petrovej pekařce	10 gr. 3 d.
— za pivo, které se zhlítí dalo	10 gr. 3 d.
— v neděli (14. 12. 1578 — pozn. J. H.) za 40 funtuov hovězího masa per 5 d.	28 gr. 4 d.
— Martinovi Nyčmanovi za aachtel piva	23 gr. 1 d.
— Hans Fossankovi za koření	4 gr. 2 d.
— v pondělí (15. 12. 1578 — pozn. J. H.) za chléb Petrovej pekařce	24 gr.
— Ssytenwenczovi masaři za tele	23 gr. 1 d.
— v outhřý (16. 12. 1578 — pozn. J. H.) za chléb Petrovej pekařce	1 zl. 6 d.
— za tele	12 gr.
— Macz Hegerovi za aachtel piva černého	23 gr. 1 d.
— v středu (17. 12. 1578 — pozn. J. H.) Pavlovi pekaři za chléb	16 gr. 2 d.
— Macz Sindlerovi za pivo	3 gr. 6 d.
— Šimonovi Hoffmanovi za 12 funtov masa hovězího pro průvodčí, kteří ty Cigány provázeli	10 gr. 2 d.
— za svíce, co se s nimi páliło, dáno	23 gr. 1 d.

— dvěma nádeníkuom od vyčizení (roz. vyčištění — pozn. J. H.) rathúze	4 gr.
— za aves, co Linhart na svého koníka byl vzal	3 gr. 3 d.
— dáno patnácti osobám, co je provázeli, bez stravy každém po 1 zl., učiní	15 zl.
— šestí formanom, kteří ty Cigány některé, souce na nohy odznobení a obuvi neměli, jíti nemohli, až za Pštinu dovezli, každém po 10 zl. podle smlouvy s nimi od úřadu učiněné, učiní	60 zl.
— Martinovi Tihanovi a Linhartovi Šlererovi, kteří vedle těch Cigánuov na dvou koních jeli a jim hospody a stravu jednali, vráceno, co na tej vši cestě až na hranice polské na ně vynaložili, podle jejich rejstříku	8 zl. 14 gr.
— Jiřík Pražák, důchodní pisař, kdy do Olomúce k Jeho Milosti panu podkomořímu z strany těch Cigánuov, aby Ostravči (I) a Fryštatčiči (I) pomohli jich odprovázeti, poněvadž se obávají, aby skrze ně k nějakému neštěstí ty osoby, kteří je provázeti mají, nepřišli, poslán byl, utratil sem i tam na tej cestě	1 zl. 2 gr. 4 d.

Poznámky:

- 1) Josef Jireček, Dalimilova kronika, Prameny dějin českých, Praha 1878, s. 171 až 174. — S jeho názorem souhlasí i Vincenc Lesný, Jazyk cikánů v ČR. In: Čsl. vlastivěda III — Jazyk, Praha 1934, s. 608 a František Štampach, Cikáni v Československé republice, Praha 1933, s. 5.
- 2) V. Lesný, c. d., s. 609.
- 3) František Kameníček, Zemské sněmy a sjezdy moravské . . . 1526—1628, Díl 3, Brno 1905, s. 252.
- 4) Zdeňka Jamnická-Šmergllová, Dějiny našich cikánů, Praha 1955, s. 45; Christian d'Elvert, Zur Geschichte der Zigeuner in Mähren und Schlesien, in: Schriften der hist.-stat. Sektion der k. k. mähr. schles. Gesellschaft für Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, XII. Band, Brno 1859, s. 114; Bohuslav Balbin, Epitomae historicae rerum Bohemicarum, Praha 1667, s. 63.
- 5) Státní ústřední archiv Praha, fond Morava, i. č. 2506 — Opatření proti cikánům na Moravě.
- 6) Podrobněji k této otázce srv. Jiří Hanzal, Pronásledování cikánů na Moravě v roce 1578. In: Vlastivědné listy severní Moravy 1978, č. 2 (v tisku).
- 7) O odvozu cikánů z Moravy srv. Státní oblastní archiv Brno, fond G 1 — Božkova sbírka, i. č. 9298 — Žádost města Nového Jičína o uhrazení nákladů za odvoz cikánů do Polska.
- 8) Srv. pozn. č. 5.
- 9) F. Kameníček, c. d., s. 253.
- 10) Srv. pozn. č. 7.

ARCHIVY NÁRODNÍCH PODNIKŮ A ZÁVODŮ OKRESU NOVÝ JIČÍN

Anna Horváthová · Jana Jedličková ·
Jarmila Štěrbová

Na území novojičínského okresu i samotného jeho centra pracuje v současné době značný počet průmyslových podniků, závodů a dalších hospodářských organizací, produkujících množství písemností, které mají jednak provozní charakter a jsou pro organizaci potřebné jen po jistou dobu, jednak zde vznikají dokumenty trvalé historické hodnoty, které jsou natrvalo ukládány a zpracovávány v archívech.

Od roku 1956 jsou celostátně systematicky budovány též podnikové archivy, zřizované u národních podniků jako základních organizačních jednotek jednotlivých průmyslových odvětví. V okrese Nový Jičín jich existuje celkem 8, a to u těchto národních podniků: Tonak Nový Jičín, Autopol Nový Jičín, Tatra Kopřivnice, Vagónka Studénka, Koh-i-noor Bílovec, Optimit Odry, Romo Fulnek, MEZ Frenštát p. R.

Dále jsou zpracovávány písemnosti archivního charakteru rovněž na některých závodech, jejichž podnikové ředitelství je mimo Severomoravský kraj, např. Strojtex Dvůr Králové, závod Nový Jičín, Retex Ivančice, závod Fulnek, TON Bystřice pod Hostýnem, závod Frenštát pod Radhoštěm, Československý tabákový průmysl Kutná Hora, závod Nový Jičín. Tyto písemnosti však ve většině mají dlouhodobou provozní potřebu, tvoří podklady pro vypracování celopodnikových dokladů, uložených v archívu podnikových ředitelství. K organizacím, které ještě u sebe ukládají archiváře, patří výrobní družstva Druhost Nový Jičín a Dřevoplast Nový Jičín. V roce 1979 se počítá s tím, že archivní materiál těchto družstev, zatím nezpracovaný, převezme (tak jako v jiných okresech) okresní archiv.

Nakonec zbývá velká skupina závodů, které neprodukují archivní materiál. Písemnosti dokumentující jejich činnost a vývoj je možno nalézt v archívu podnikového ředitelství. Patří k nim závody národních podniků Tatra Kopřivnice v Příboře a Novém Jičíně, Kovošrot Ostrava, závod Nový Jičín, Slezan Frýdek-Místek, závod Frenštát p. R., Karnola Krnov, závod Nový Jičín, Loana Rožnov, závody v Příboře a Frenštátě p. R., Železniční stavitelství Brno, závod Fulnek, závody v Příboře a Frenštátě p. R., Železniční stavitelství Brno, závod Fulnek, Pozemní stavby Ostrava, závod Nový Jičín, Bytostav Ostrava, závod Nový Jičín (poslední dva jmenované podniky ukládají archiváře ve sdruženém podnikovém archívu Pozemního stavitelství, generálního ředitelství Ostrava, na pracovišti archívu v Opavě), dále Vítkovické stavby Ostrava, závod Nový Jičín, Severomoravské energetické závody Ostrava, závod Nový Jičín, Severomoravské plynárny Ostrava, závod Nový Jičín, Severomoravské mlékárny Ostrava, závod Nový Jičín-Kunín, Severomoravské pivovary Přerov, závod Loučka u Nového Jičína, Nealko Olomouc, závody Bílovec a Nový Jičín a okresní pobočky Státní banky československé, krajské správy Ostrava, České státní spořitelny, krajské pobočky Ostrava, České státní pojišťovny, oblastního závodu Ostrava a okresní správa Severomoravského ředitelství spojů Ostrava.

Činnost archivních zařízení u hospodářských organizací je řízena vyhláškou ministerstva vnitra ČSR č. 118/74 Sb. o podnikových archívech a dalšími provádě-

cími vyhláškami, vycházejícími ze zákona České národní rady o archivnictví. Metodicky je vedou instruktoři pro podnikové archivy Státního oblastního archívu v Opavě. Možnost studia v podnikovém archívu má každý badatel na základě povolení útvaru, jenž dohlíží na vstup do podniku, a dodržuje-li pokyny podnikového badatelského řádu.

Hlavním úkolem podnikových archívů je nejen shromažďovat a ukládat, ale také evidovat archivní materiál, odborně jej zpracovávat a napomáhat jeho využívání pro hospodářské účely podniku a dále pro potřeby vědeckých, politických, správních a dalších institucí. V zásadě rozlišujeme dvojitý typ archivních fondů v podnikových archívech. Jsou to jednak písemnosti bývalých soukromých firem z období do znárodnění průmyslu, k nimž jsou vyhotovovány archivní inventáře, jednak písemnosti dnešních národních podniků a společenských organizací, které při nich působí. K těmto novodobým archivářím jsou zpracovávány kartotéky, jež jsou průběžně doplňovány o evidenci nových přírůstků. V podnikových archívech se setkáváme s nejrůznějšími typy archivního materiálu, jako jsou spisy, knihy, technická dokumentace, fotografie, filmy, zvukové a jiné materiály. Přehled o fondech staršího období, uložených v podnikových archívech Severomoravského kraje, podává dvoudílná publikace „Popisy archivních fondů podniků, hospodářských organizací a při nich působících dobrovolných organizací z období do znárodnění“, kterou zpracovala a vydala archivní oddělení Krajské správy ministerstva vnitra v Ostravě v letech 1963 a 1965.

Než podáme přehled o podnikových archívech okresu Nový Jičín, jejich umístění a nejvýznamnějších fondech, nezbývá, než dodat, že mnohé jejich materiály teprve čekají na své zejména historické využití a jsou zatím ke své škodě málo známým pramenem studia vývoje jednotlivých podniků, průmyslových odvětví a celého hospodářství a v neposlední řadě také regionálních dějin.

V následujícím přehledu podáváme základní informace o archívech osmi největších podniků okresu. Věříme, že se stanou alespoň prvotním vodítkem badatelského zájmu.

Podnikový archiv Tonak, továrny na klobouky, národní podnik, Nový Jičín

Národní podnik Tonak Nový Jičín, nositel Řádu práce, výrobce klobouků, je pojmem známým nejen u nás, ale i v mnoha dalších zemích světa. Pobočné závody Tonaku jsou rozmístěny v Praze, Nasavrkách, Chrudimí a v samotném Jičíně, kde je také sídlo podnikového ředitelství. Každého návštěvníka Nového Jičína bezpochyby zaujme zajímavá expozice kloboučnického muzea, dokumentující nejen základní fáze výroby klobouků, ale i vůdčí módní směry, které od dob nejstarších až po samu současnost ovlivnily u nás i ve světě formu a ráz pokrývek hlavy k tvarům mnohdy až bizarním.

Zájemcům o hlubší poznání historie kloboučnického odvětví v Československu doporučujeme studijní návštěvu v podnikovém archívu Tonaku, který zde funguje od roku 1957. Jsou v něm soustředěny všechny archiváře právních předchůdců a postupně shromažďován také dokumentárně cenný materiál, vzniklý z činnosti socialistického národního podniku. Archivářky Josefa Květoňová a její nástupkyně Marie Hubová uspořádaly a inventarizovaly již všechny archivní fondy, pocházející z období do znárodnění. V současné době je pozornost pracovníce archívu věnována materiálu časově nejmladšímu.

Návštěvník podnikového archívu Tonaku má možnost zkoumat vývoj kloboučnického průmyslu prakticky na celém území dnešní ČSR, tj. Čech a Moravy. O této skutečnosti nás nejlépe přesvědčí výčet fondů právních předchůdců podniku, především pak rámcová charakteristika jejich nejvýznamnějších původců a náznavých vzájemných souvislostí.

Nejobsáhlejší a jistě také nejceněnější fond podnikového archivu Tonaku představuje registratura firmy J. Hückel a synové, továrna na klobouky, Nový Jičín (1800–1945), dochovaná téměř v úplnosti. Několika generacím této proslulé řemeslnické a podnikatelské rodiny, pocházející z Německa, se podařilo vytvořit z Novojičínska – jejich prvním zdejším působištěm byl Fulnek – středisko kloboučnické výroby, nejprve řemeslné, postupně převáděné na smělé a úspěšné základy tovární výroby (v r. 1865 zavedl Jan Hückel v Novém Jičíně první mechanickou výrobu klobouků v Rakousku). Za 2. světové války využili Hückelové rasové politické vlny a v roce 1941 koupili židovský majetek firmy Bratři Böhmové, tovární výroba klobouků a příslušných kloboučnických výrobků, Nový Jičín (fond obsahuje písemnosti z let 1836–1946). Majetková podstata obou takto spojených soukromých podniků tvořila podle vyhlášky ministerstva průmyslu č. 1112/1946 Ú. l. základ dnešního národního podniku TONAK, tj. Továrny na klobouky, se sídlem v Novém Jičíně. V průběhu znárodnovacího procesu a několika reorganizačních vln, které provázely poválečné budování československého průmyslu, získal nový národní podnik nejprve pod národní správu, posléze do vlastnictví majetek řady dalších firem příbuzného nebo shodného výrobního zaměření v Čechách a na Moravě, jejichž písemnosti jsou nyní rovněž uloženy v archivu Tonaku. Byly to následující továrny:

- A. Peschel, továrna na klobouky, Nový Jičín, Senov, 1867–1946; firma náležela k těm, které podle citované vyhl. č. 1112/46 Ú. l. tvořily kmenovou majetkovou podstatu národního podniku;
- Janýška a spol., a. s. na výrobu klobouků, Valašské Meziříčí, 1921–1946;
- B. Kment, továrna na klobouky Valašské Meziříčí-Krásno n. B., 1943–1948 (1952);
- Rudolf Müller, továrna na klobouky, Prostějov, 1941–1950; závod byl posléze převeden pod Výzkumný ústav v Prostějově;
- Jelínek a spol., továrna na dámské a dětské klobouky a čepice, Brno, 1937 až 1950; v roce 1950 začleněn do n. p. Moravan, továrny na koberce, Brno;
- Břínek a Vašek, továrna na vlněné šumpy a klobouky, Rajhrad u Brna, 1918 až 1951; sídlo závodu bylo v roce 1950 přemístěno do Nového Jičína;
- J. Seidl, továrna na klobouky, Praha-Vršovice, 1926–1952;
- Chomutovská továrna na šumpy a klobouky Apitzsch, Unger a spol., dříve Hugo Reiniger a spol., Chomutov, 1947–1949;
- S. Bartoš, továrna na klobouky, a. s. Praha, 1902–1950;
- Česká továrna na šumpy a klobouky, a. s., Hažkov u Mnichova Hradiště, 1943–1948 (1954);
- K. Misík a O. F. Hess, továrna na klobouky, Husinec na Šumavě, 1948–1949 (1953);
- Otava, jihočeská továrna vlněných šump a klobouků, spol. s r. o., Katovice u Strakonice, (1929) 1930–1951 (1957); tato firma poskytla majetkovou základnu pro krátkodobě existující samostatný národní podnik Otavan, n. p., Katovice, (1949, 1951 likvidován), po tuto dobu byly pod něj přechodně začleněny firmy Seidl, Chomutovská, Bartoš, Česká továrna na šumpy, Misík a Hess;
- Schlosser a spol., továrna na klobouky, Krupka u Teplic, 1944–1950;
- Varel, továrna na dámské klobouky, Praha, 1925–1953;
- Pallas, továrna a obchod klobouky, spol. s r. o., Praha, 1944–1950;
- Keller a spol., továrna na klobouky a šumpy, Horní Litvínov, 1879–1949 (1954); majetek firmy přešel již v roce 1948 do vlastnictví n. p. Cotona, sdružené bavlnářské závody v Praze.

32 Některé z těchto podniků se staly základem dnešních pobočných závodů, jiné

např. Schlosser, Varel, Pallas, byly v průběhu doby likvidovány. Jejich písemnosti, vzniklé v převážně většině v tomto století, jsou s výjimkou bohatého a dokumentárně hodnotného materiálu Hückelů (zajímavé jsou zejména pamětní publikace firmy, její návštěvní kniha z let 1890 až 1950, patenty kloboučnických strojů, katalogy a vzorníky klobouků z let 1865–1914, soukromé rodinné písemnosti, kroniky či dokonce portréty majitelů a obrazy staveniště a základního závodu v Novém Jičíně z let 1867–1868) poměrně jednostranným pramenem. Tvoří je, až na výjimky, vesměs účetní agenda, knihy a v neposlední řadě také základní majetkoprávní a provozní doklady.

Podnikový archiv Autopal, národní podnik, Nový Jičín

Archiv národního podniku Autopal v Novém Jičíně vznikl souběžně s podnikovým archivem Tonaku, tj. v roce 1957. Od roku 1970 je převážně umístěn v místnosti skladu. Dlouholetá pracovníce, podniková archivářka Blahoslava Brázková, v něm za léta působení vykonala kus záslužné práce.

Na rozdíl od Tonaku obsahuje podnikový archiv Autopalu pouze jediný archivní fond z období do znárodnění a hlavní pozornost je proto soustředěna na materiál současný. Písemnosti právního předchůdce podniku se vztahují k činnosti Josefa Rottera, který si v roce 1879 založil v Jičíně klempířskou živnost. Jeho pružná a podnikavá obchodní povaha mu však nedovolila, aby zůstala jen u klempířských prací, a brzy nato zahájil Rotter i výrobu kočárových svítel, která dodával firmě J. Šustalý v Kopřivnici, specializující se na výrobu kočárů. Postupný vzrůst automobilismu s sebou přinášel i zvýšenou poptávku po zboží tohoto druhu. V souvislosti s tímto trendem se výrobní sortiment firmy, která nesla jednoduchý název Josef Rotter, Nový Jičín, značně rozšířil (svíčková, petrolejová a acetylenová světla pro automobilovou i železniční dopravu, reflektorová osvětlovací tělesa, chladiče do motorových vozidel, později i aluminiové zboží). Jak patrné, probíhal zde souvislý vývoj nejen výrobního programu, ale i majetkoprávní podstaty, který vyústil v ustanovení národní správy Rotterova závodu a po několika změnách ve vyhlášení národního podniku Autopal Nový Jičín (1949). Množství materiálu, který se nám z registratury Rotterovy firmy dochoval, je velmi malé. Jde převážně o účetní doklady. Bez zajímavosti však bezesparu není smlouva mezi vedením podniku, kovářskou organizací a zástupci dělníků (1919 až 1932).

Podnikový archiv Vagónka, národní podnik, Studénka

V národním podniku Vagónka Studénka byl podnikový archiv zřízen již v roce 1955. V letech 1955–1969 v něm působil podnikový archivář Ludvík Hanzelka, určitou dobu poté také Milada Trifonová. Současnou podnikovou archivářkou je Marie Lenhardová. Pracovníci archivu postupně zpracovali veškerý písemný materiál do roku 1948. Nyní se věnují spisové prevenci a evidují dokumentárně cenné písemnosti z činnosti národního podniku a jeho složek. Továrna ve Studénce byla od svého vzniku v roce 1900 stálým výrobcem vagónů a železničního vybavení. Dokládají to archiválle Studénské továrny na vagóny v Butovicích, založené Adolfem Šustalou, synem kopřivnického továrníka Ignáce Šustalý, jež představuje první fázi podnikání v tomto odvětví ve Studénce a současně nejstarší část archivního fondu Moravskoslezská vozovka, a. s. v Praze, závod Studénka (1900 až 1943). K zásadní změně v právním postavení společnosti, a tím i k obrátě názvu firmy, došlo patř, co ve Studénce i v nedaleké Kopřivnici získala dominantní postavení Ringhofferova Tatra (ve Studénce tomu tak bylo v roce 1929) a pražský koncern oba podniky pohltit. Z činnosti Moravskoslezské vozovky, a. s. Praha, závod Studénka vznikl poměrně bohatý a pestrý archivní materiál. Jmenujme alespoň protokoly a zápisy správní rady akciové společnosti, přehledy

o kapitálové účasti jednotlivých podnikatelů, kupní a nájemní smlouvy pozemků, statistiky exportu, materiál dokumentující sociální boje v továrně (demonstrace v letech 1932–1936), dokumentace ke stavebnímu a technickému vývoji závodu. Neoddělitelnou část fondu tvořily fotografie a negativy výrobků, jejich součástí, jakož i jednotlivých výrobních postupů.

Pro úzkou spojitost s existencí továrny bylo při zpracování fondu považováno za účelné ponechat jako jeho samostatnou část písemnosti Penzijního a příplatkového fondu zaměstnanců (1918–1945), Podpůrného spolku dělníků (1918–1961) a Dělnického závodního výboru (1935–1937).

Pro ty, kteří mají zájem o trojrozměrné exponáty, je k dispozici Vagonářské muzeum ve Studénce, zachycující vývoj a veškeré změny výrobního programu podniku.

Podnikový archiv Tatra, národní podnik, Kopřivnice

Národní podnik Tatra Kopřivnice, jehož význam zde jistě nemusíme zdůrazňovat, založil svůj podnikový archiv v roce 1930. Potřebám pracoviště byl vyhrazen suterén jedné z výrobních hal, který již po delší dobu svou kapacitou, sociálními a pracovními podmínkami pokulhává za skutečnou potřebou a současnými požadavky. Vedení podniku se proto rozhodlo řešit nepříznivou situaci výstavbou nového objektu, projektovaného s přihlédnutím ke specifickému prostředí podnikové spisovny i archivu a se snahou perspektivním způsobem zabezpečit archivní a spisovou službu neustálé se rozrůstajícího podniku. Po archivářích Galíovi, Křesinovi a Talpové vede kolektiv pracovníků spisovny a archivu Maria Halová.

S úplnou paletou tatrováckých výrobků a jejich vývojem nás seznámí vyhledávané muzeum, kde si přijdou na své zejména milovníci techniky. Ti z nich, kteří se zabývají dějinami automobilismu a automobilového průmyslu, jistě neopomenou vyhledat i podnikový archiv Tatry. Základní fond z časové etapy do znárodnění, který je v něm uložen, vznikl z činnosti akciové společnosti pro stavbu automobilů a železničních vozů Ringhoffer Tatra v Praze, závod Kopřivnice. Do roku 1935 užívala společnost názvu Závody Tatra, a. s. Praha, závod Kopřivnice. Její předchůdkyní je akciová společnost Kopřivnická vozovka v Kopřivnici (1891 až 1926), kterou v roce 1926 zapojila do své soustavy závodů, podobně jako Moravskoslezskou vozovku ve Studénce, pražská společnost Ringhoffer - Tatra. Prvním průkopníkem tohoto průmyslového odvětví na Novojičínsku a zakladatelem slavné a dlouholeté tradice závodu, utužované výrobky vysoké kvality, byl továrník Ignác Šustala, výrobce kočárů, s jehož jménem jsme se již setkali v souvislosti s Rotterovou firmou v Novém Jičíně a založením vagonářské továrny ve Studénce (zde šlo o jeho syna Adolfa). Firma Šustala a spol. působila v Kopřivnici v letech 1853–1891. Z kočárů se zájem podnikatelů počínaje rokem 1897 přesunul na výrobu železničních vozů a konečně i automobilů všech kategorií. Pouze přechodně, v licenci, vyráběla společnost i silniční válce, chladirenská zařízení a letecké motory.

Celý posun výrobního zaměření je patrný z téměř kompletně dochované řady jedinečné výrobní dokumentace, doplněné přehledy a statistikami odbytu železničních vozů (1882–1952) a automobilů (1898–1945). Ostatní písemnosti, jako jsou kupní smlouvy a stavební dokumentace k závodu Kopřivnici, zápisy z valných hromad akcionářů, stavové knihy zaměstnanců, účetní doklady, se dochovaly jen poskrovnu. Samostatné postavení mezi nimi zaujímají zápisy z činnosti odborových organizací (od počátku tohoto století). Velkou újmu utrpěly písemnosti fondu, jehož časový rozsah lze ohraničit roky 1855 až 1952, v rušných poválečných letech.

Historii Tatry dokresluje doklady obecně prospěšného spolku pro stavbu obytných domů určených zaměstnancům Tatry s názvem Tatra, domovy v Kopřivnici, 1947–1951 (1952). Zmínka o písemných promenech podnikového archivu n. p. Tatra by nebyla úplná, kdybychom nepřipomněli také existenci dvou drobných fondů z období druhé světové války, a to

– Piechatszkovy závody v Příboře-Klokočově, spol. s r. o., (1922) 1941–1946 (1952) a

– A. Werner, Elektrizitäts-Gesellschaft, m. b. H., Příbor, 1922–1946.

Mezerovité agenda obou firem, jejichž hlavní sídlo v Berlíně bylo v roce 1943 zničeno bombardováním, a proto se přesunuly do svého původně pobočného závodu, byla předána podnikovému archivu Tatry, jelikož byly oba podniky v roce 1951 do n. p. Tatra začleněny a záhy nato, v roce 1952, likvidovány. Jejich výrobní program – jeřáby, výtahy (Wernerův závod dodával Piechatszkové společnosti náhradní součástky k elektromotorům pro výtahy) – však s tradičním zaměřením hlavního podniku na automobilové a dopravní odvětví přímo nesouvisel.

Podnikový archiv Koh-i-noor, národní podnik, Bílovec

Národní podnik Koh-i-noor v Bílovci vznikl z bývalého závodu firmy Mathias Salcher a synové, která se svými výrobky značky MASSAG (Mathias Salcher und Söhne, Aktiengesellschaft) stala světoznámou. Podnikový archiv byl utvořen v roce 1946. V rámci rozvoje podniku byl několikrát přestěhován. V současné době se nalézá v poměrně vyhovujících podmínkách v budově elektrocentrály. Během 30 let existence podniku se podílela na práci v podnikovém archivu několik archivářů: Božena Fryčková, František Chalupa, Miroslav Žák, Rudolf Hrbek, Eva Hudcová, Věra Blašíková, Ottilie Seidlerová, Elvira Pavlánová. Od roku 1973 vykonává funkci podnikové archivářky Růžena Jurkovicová, která upravila původní zpracování fondů z období do znárodnění, provedené archivářem Rudolfem Hrbkem v letech 1956–1965. Archiválie znovu roztřídila a sestavila k nim inventáře. Jde o tyto zpřístupněné fondy:

– Mathias Salcher a synové, komanditní společnost v Bílovci, 1850–1945;

– Podpůrný fond osazenstva n. p. Koh-i-noor v Bílovci, 1924–1957;

– Závodní dobrovolný hasičský sbor komanditní společnosti Mathias Salcher a synové v Bílovci, 1886–1945.

Fond Mathias Salcher a synové, komanditní společnost v Bílovci, obsahuje významné písemnosti k dějinám národního podniku Koh-i-noor i města Bílovce. Archiválie zachycují vznik a rozvoj firmy, která měla původní sídlo ve Vídni a postupně zakládala nové závody. Jedním z nich byl i závod v Bílovci. Svými kvalitními výrobky, jako byly kovové knoflíky, knoflíky potažené látkou, kovové přezky, botové kroužky, háčky, si firma získala velká odbytiště v zahraničí a byla vyznamenána na světových výstavách ve Vídni (1873), v Paříži (1878), v Terstu (1882) a jinde.

Významnou roli hrála firma, a zejména závod v Bílovci, za druhé světové války. Majitelé se zaměřili na výrobu výstroje pro německou armádu, která jim přinesla velké zisky. Závod v Bílovci byl pro svůj výrobní program zařazen na první stupeň důležitosti. V roce 1945, kdy všichni majitelé závodu uprchli do Rakouska, byl zřízen národní podnik Koh-i-noor Bílovec. Existence závodu firmy Mathias Salcher a synové je bohatě dokumentována. Dochovaly se správní, evidenční a účetní knihy a účetní materiál aktové povahy, množství písemností povahy statutární a správní, dále písemnosti dokumentující charakter výroby závodu a rozsah odbytu výrobků. Růst závodu v Bílovci i jeho zařízení zachycuje bohatá technická dokumentace z let 1863–1944. Součástí fondu jsou také prospekty a nabídkové katalogy výrobků.

Druhým zpřístupněným fondem je Podpůrný fond osazenstva n. p. Koh-i-noor v Bílovci, obsahující archiválii z let 1924–1957. Podpůrný spolek byl zřízen v roce 1924 firmou Mathias Salcher a synové. Jeho účelem byla podpora členů v případě nemoci, příspěvky na lázeňskou léčbu a nouzové výpomoci. Ve válečných letech se jeho činnost rozšířila o poskytování „vánočních balíčků“ a darů pro zaměstnance sloužící v německé armádě. V roce 1947 přešel Podpůrný spolek v Podpůrný fond osazenstva n. p. Koh-i-noor, který existoval až do roku 1957, kdy byl zlikvidován. Vzhledem k několikerému stěhování se dochovalo pouze nepatrná část archiválií fondu, zejména zápisy fondu, jmenování představenstva a seznamy členů fondu, žádosti o podporu, podpora členů spolku v období 2. světové války.

Dějiny hasičského sboru závodu v Bílovci zachycuje fond Závodní dobrovolný hasičský sbor komanditní společnosti Mathias Salcher a synové v Bílovci. Z činnosti tohoto sboru, založeného podnikatelem firmy Heinrichem Salcherem v roce 1886, se dochovaly výroční zprávy, zápisy ze schůzí, stanovy, seznamy požárníků a také zajímavé fotografie hasičského sboru a prospekty výzbroje a výstroje požárníků.

Podnikový archiv Optimit, národní podnik, Odry

Vznik archivu národního podniku Optimit Odry je datován k roku 1955, kdy byla přidělena zvláštní místnost pro archiv a archivní materiál byl oddělen od spisového materiálu. Funkci podnikového archiváře zastává až do dnešního dne Miroslav Gurecký, který zajistil vyhotovení inventurního seznamu písemnosti právních předchůdců podniku Optimit, firem Schnek a Kohnberger v Odrách, Optimit, gumárenské a textilní závody, a. s. Praha, pobočka v Odrách, později Optimit, a. s. v Odrách. Tyto písemnosti byly v roce 1977 delimitovány do III. průmyslového oddělení Státního oblastního archivu v Opavě, kde budou do konce roku 1978 zceleny v jeden fond Optimit, a. s. Odry, zinventarizovány a zpřístupněny badatelům.

Historie podniku Optimit sahá až do roku 1886, kdy firma Schnek a Kohnberger přemístila svou výrobu zboží z Vídně do Oder. Firma se postupně rozrůstala a již v 80. letech minulého století se proslavila na světových trzích výrobou gumového zboží. V roce 1922 byla přeměněna na akciovou společnost Optimit, gumové a textilní závody Praha, pobočka v Odrách. V období 2. světové války byla v oderském závodě zavedena válečná výroba a sídlo akciové společnosti bylo v roce 1941 přemístěno do Oder. Po osvobození Oder došlo k zavedení národní správy do závodu Optimit a posléze k jeho znárodnění. Z dochovaného materiálu si zasloužil pozornost stavební dokumentace firmy Schnek a Kohnberger z konce 19. a poč. 20. století, dále majetkoprávní spisy, množství patentů, týkajících se zpracování gumy a výroby gumového zboží.

Podnikový archiv Romo, národní podnik, Fulnek

Archiv národního podniku Romo ve Fulneku vznikl v letech 1960–1962, kdy se shromáždil základní archivní materiál z několika výrobních závodů a středisek podniku. Místnosti archivu, vyhrazené v budově podnikového ředitelství, měly zpočátku řadu nedostatků z hlediska technického vybavení. Vedením podniku však byly postupně odstraňovány. Funkci podnikového archiváře zastával v letech 1960–1973 Hubert Pachuša, po jeho odchodu do důchodu nastoupilo v roce 1974 na jeho místo Marie Dohnalíková, která pracuje v podnikovém archivu dodnes.

Podnikový archiv MEZ, národní podnik, Frenštát pod Radhoštěm

Archiv národního podniku MEZ Frenštát p. R., založený v roce 1950, je umístěn v prvním patře nově adoptované budovy podniku. Na plnění stanovených

úkolů se v podnikovém archivu během jeho existence podílelo pět archivářů: Josef Blažek, Jarmila Bartášová, Jaroslav Janák, Drah. Prečková a Alena Nelešová. V současné době plní funkci podnikového archiváře Václav Šefčík, který postupně zpracovává fond národního podniku MEZ formou kartotéčních štítků. Jelikož národní podnik vznikl po roce 1945 a nemá právní předchůdce, nenacházejí se zde ani materiály z období do znárodnění.

MALÍŘKA KRASLIC Z LOUČKY

Eva Jellinková

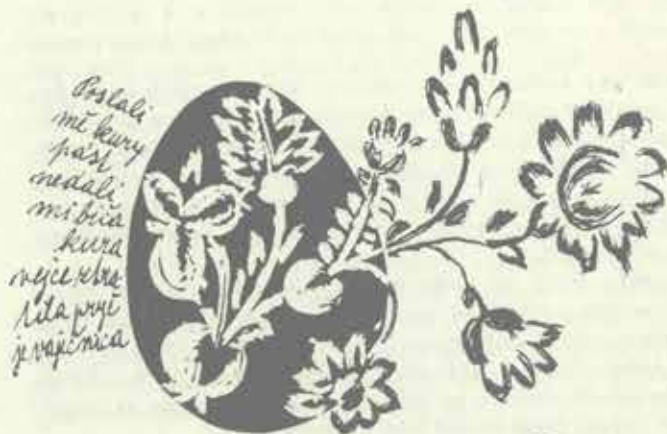
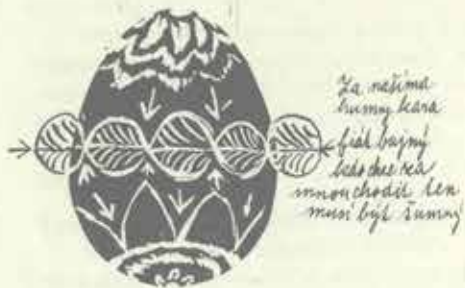
V roce 1978 oslavila své sedmdesáté narozeniny jedna z posledních žen, které doposud ovládají způsob tradiční výzdoby kraslic. Je to Blažena Jakůbková z Loučky (dnes Nový Jičín). Zdobit kraslice se naučila asi ve svých 17 letech, kolem roku 1925, od stařenky Mlýnkové. Naučila se vejce barvit a vyškrabávat ornament, umění, které staré ženy v té době ještě běžně ovládaly. Vejce se barvila kupovanými barvami na červenou, modrou a fialovou, někdy i dvoubarevně, máčením vždy poloviny vejce do barvy.

Blažena Jakůbková barví plná, na tvrdě uvařená vejce na červenou, zelenou a na modrou běžně dostupnými průmyslově vyráběnými barvami na vejce. Ornament vyškrabává ocelovou, strmě sbroušenou čepelí, vyrobenou z nože nebo břitvy. Tato škrabka je kromě špičky a nabroušené strmé hrany obalena textílem, aby se žena při práci neporanila. Nástroj se drží v ruce shora, pracuje se hrotem (ostré dlouhé linie) nebo hranou (širší krátké tahy a stínování).

Ornament je většinou rozvilonový s většími, mírně stylizovanými květy a větvičkami s lístky, buď širokými, provedenými krátkými tahy nebo ostrými tahy ve tvaru písmene V. Úponky ornamentu vyrůstají z velkého květu nebo téměř kulovité cibulky. Ornament pokrývá celou plochu kraslice. Menší část kraslic je podélně dělena dvěma snítkami, občas malířka dělí zdobenou plochu věnečky a snítkami na více plošek, rámuje text do srdce ze snítek a podobně.

Nepříliš často používá vodorovného rovníkového pálení plochy. Hlavní motivy pak umísťuje na oba vrcholíky vejce; na špičce je nečastěji mnohalistý květ škrábaný hranou čepelí krátkými tahy, dole pak velký květ rýsovaný dlouhými ostrými tahy hrotem škrabky. Dělicí pás tvoří snítky nebo vlnicový ornament. Výzdoba je v prázdnějších místech doplněna lístky – tvary V nebo kuřích nožek.

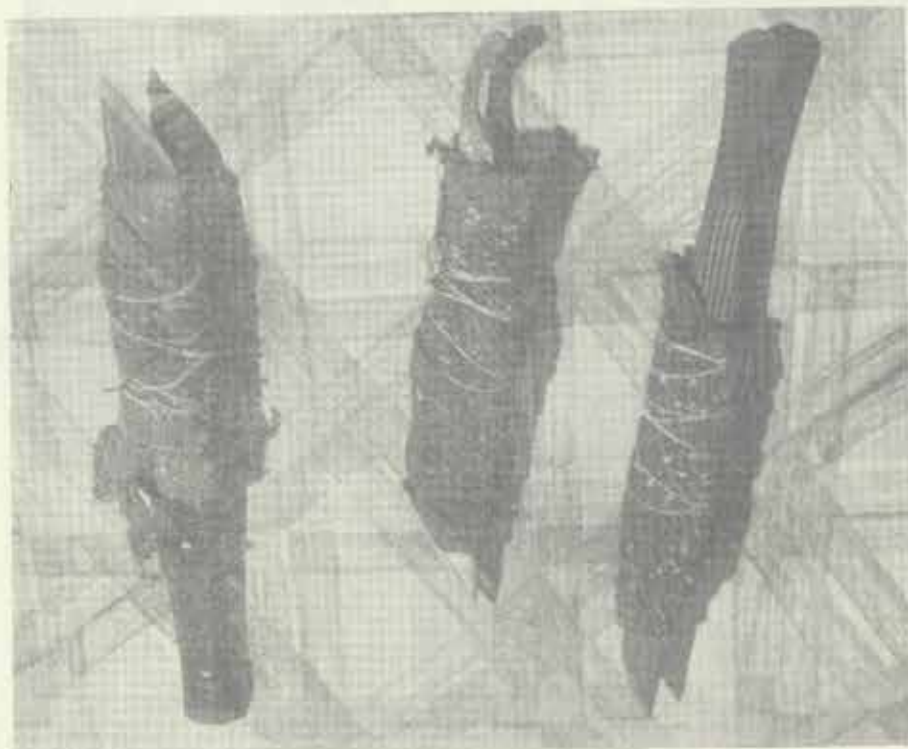
Blažena Jabůrková z Loučky-N. Jičín při práci na kraslici
Foto Eva Jalinková 1978

Detail držení vajíčka a nástroje při práci
Foto Eva Jelínková 1978

Nástroje k vyškrabávání ornamentu na kraslicích
Foto Eva Jelínková 1978

Jak jsem již dříve naznačila, vyškrabává Blažena Jakůbková ornamenty dvěma způsoby. První typ výzdoby provádí broušenou hranou čepele krátkými tahy, kterými při kresbě ornament zároveň stínuje. Ornament je jakoby načrtnut, nemá pevné kontury a působí velmi plasticky. V druhém případě je výzdoba provedena dalšími ostřejšími tahy, rýsovanými hrotem škrabky. Malíčka vypracuje kontury a vzniklé plochy vyplňuje mřížkováním a čárkováním (žilkováním listů).

Malíčka nikdy nepoužívá ostře ohraničené čisté bílé plochy. Na mnoha kraslicích se prolínají tvary pracované oběma technikami, nikdy však nejsou použity oba způsoby na jednom prvku ornamentu – květu nebo snítce.

Na všech kraslicích ponechává paní Jakůbková místo na vopsání veršičku – „řikání“, který vybírá ze své sbírky s ohledem na velikost vzniklé volné plochy. Základ sbírky získala od stařenky Mlýnkové a dále ji doplňovala verši z písní, původní tvorbou z terénu i verši publikovanými v novinách a časopisech.

Najdeme mezi nimi vyznání lásky a prostá věřování např.:

To vajíčko pro srdéčko
to srdéčka pro mne

Dárek srdce mého
není pro každého

Vajíčko pro srdéčko
a hubička pro tebe

Co hledál synečku okolo našeho
očko mi vypadlo z prstýnku zlatého

Utrhnu ti růži jedinou
abys nikdy můj synečku
nepomyslíl na jinou

Utrhnu ti z růže vonný květ
abys ve mně můj synečku
našel celý svět

Malované vajíčko
jako to mé srdíčko
komu já ho daruji
toho věrně miluji

Před oltářem lampička
světélko v ní rudé
srdce má ti synečku
věčně patřit bude

Konvalínko male kvítko
čosem taky zvodne
ole moje láska k tobě
nikdy neuvadne

Miluj mne můj milý
nelekej se zrady
říd se podle srdce
nedbej cizí rady

Častěji zde však najdeme kritiku obdarovaného, výtku, odmítnutí nebo i posměch.

Měla sem milenců
jak na trnce květů
a teď mám jednoho
a ten není k světu

Ty si synek
jako holub
když mňa nechceš
v říť mňa polub

Nechoď synku, nechoď k nám
nerada tě vidím
roztrhaný kabát máš
já se za tě stydím

U našeho chlívka
strnád pěkně zpívá
že z dlouhého milování
málokdy co bývá

Hřebíčku červený
proč tak málo voníš
protože ty synečku
k nám tak málo chodíš

Zelená se louka
zelená se les
zítra už se neví
co se slíbí dnes

Za našima humny
karařiat bujny
kdo chce za mnou chodit
ten musí byt šumny

Měla sem galána
menoval se Jura
seděl na nasypě
sežrala ho kura

Lépe je poležat
pod zeleným dubem
než v pěkných peřinách
se škaredým mužem

V některých verších je vyjádřena i touha dívky po sňatku nebo odmítnutí uspěchaného ženicha:

Chodit za děvčetem
ach to nestačí
dovest ji k oltáři
to něco značí

Není těžší kámen mlýnsky
na mou věru
nežli matce říkat
o dceru

Olšovy březovy dubovy list
kdo se chce oženit
musí ho sníst

Pani Blažena Jakůbková maluje kraslice nejen pro své potěšení, ale pro širokou obec zájemkyň z okolí. Ženy a dívky si chodí před velikonoce vybrat kraslice – podle barvy, dekoru, ale hlavně podle „řikání“. Její umění tak zůstává stále živé a aktuální i v současnosti.

Není těžka dívku štipnout do líček
ale těžší vyšlapat k ní chodníček

Jak šťastna bude ta
která ty své srdce daš
jak ho žádná nebude chtět
tak si ho nech na gulaš

Synečku můj
srdéčko mě tě nechce milovat
protože si se naučil
tupláky nalívat

UMĚLECKÉ PAMÁTKY Z TOŠOVIC

Eva Klimešová-Marie Schenková

K cennému souboru dřevěných sakrálních staveb na severní Moravě patřil také dřevěný kostelík v Tošovicích, filiální kostel oderského chrámu, pozoruhodný nejen po stránce architektonické, ale především pro velmi kvalitní autentický interiéř.¹⁾ Kostelík byl podle zakládací listiny vysvěcen v roce 1510 k počtě sv. Martina na náklady Jeronýma z Lidéřova, který byl majitelem panství oderského v letech 1470–1515. Byl situován do středu hřbitova, obehnaného kamennou zdí se dvěma vchody. Podle Walného²⁾ byl 8 m dlouhý, 5 m široký, dlážděný cihlami. Podrobný popis kostela uvádí Rolleder a Stumpf.³⁾ Kostel měl jihozápadně situovanou věž se zvonici a stanovou střechou krytou šindelem. Plachostropá loď byla osvětlena šesti okny, celou šířku kostela probíhala kruchta, na níž navazoval hluboký kůr. V místě varhan byl strop prolomen. Tato úprava stropu, stejně jako zvýšení presbytáře a pořízení nového hlavního oltáře, byla provedena v 17. století. Na severozápadní stěnu presbytáře navazovala sakristie, nejdříve dřevěná, v 18. století nahrazená zděnou. Příkrá sedlová střecha kostela měla sanktusník s koruhvíčkou a byla kryta šindelem. Loď kostela byla zvenčí později omítnuta.⁴⁾

Stavba postupně chátrala a její špatný stav vedl v roce 1909 k návrhu na demolici. Korespondence, uložená v archivu Zemské vlády⁵⁾ a Braunově archivu,⁶⁾ nás podrobně informuje o průběhu jednání. Je zajímavá také z hlediska historie památkové péče na našem území. Dopis c. k. hejtmanství v Opavě ze dne 8. 2. 1909, adresovaný starostovi Tošovic, informuje starostu o výnosu c. k. ministerstva kultury a vyučování z 23. 1. 1909 č. j. 2036, s přesnými instrukcemi k dokumentaci stavby i zajištění mobiliáře.⁷⁾ Před demolicí měla být pořízena fotodokumentace kostela, a to snímky exteriéru ze všech stran, snímek, na němž by bylo patrné zosazení stavby do krajiny. Do Zemského muzea v Opavě měly být přeneseny varhany a vybrané části malovaného ostění tak, aby byly doloženy jeden nebo dva příklady každého ornamentu. Výběr měl provést pracovník muzea. V novém kostele měly zůstat tyto předměty: křídlový oltář ze sev. strany presbytáře, nástavec hlavního oltáře, kazatelna, lavice z presbytáře, obraz na skle z jižní stěny presbytáře, mariánský obraz proti kazatelně, paramentní truhla z r. 1521, zvony; obraz sv. Martina, malovaný na sev. zdi presbytáře, měl být vyříznut a zarámován. Na stěhování mobiliáře měl dohlížet pracovník muzea a farář. Obec měla najít vhodné místo pro uskladnění předmětů a arcibiskupská konzistoř v Olomouci byla požádána, aby se vyjádřila k plánům nového kostela a získala navíc pozemek č. 66. Ředitel Zemského muzea E. W. Braun však dopisem z 9. 2. 1909 adresovaným ministerstvu žádá o převezení celého kostela do Opavy a jeho rekonstrukci v parku u budovy muzea. K jeho názoru se také přiklání vídeňský architekt Leopold Bauer⁸⁾ v dopise ze dne 22. 3. 1909 adresovaném E. W. Braunovi, v němž mu také radí, jak získat potřebné finance k převezení kostela. Z téhož důvodu byl L. Bauer, který byl požádán o vyhotovení projektu nového kostela, ochoten provést plány levněji, s tím, že provádění stavby nebude zajišťovat jeho kancelář, nýbrž nějaký místní stavitel.⁹⁾ Technické oddělení Zemské vlády slezské však ve svém vyjádření z 4. 3. 1909 návrh na přemístění kostela zamítá. Poukazuje na velmi špatný stav kostela a přílišné náklady, které by byly s převozem kostela

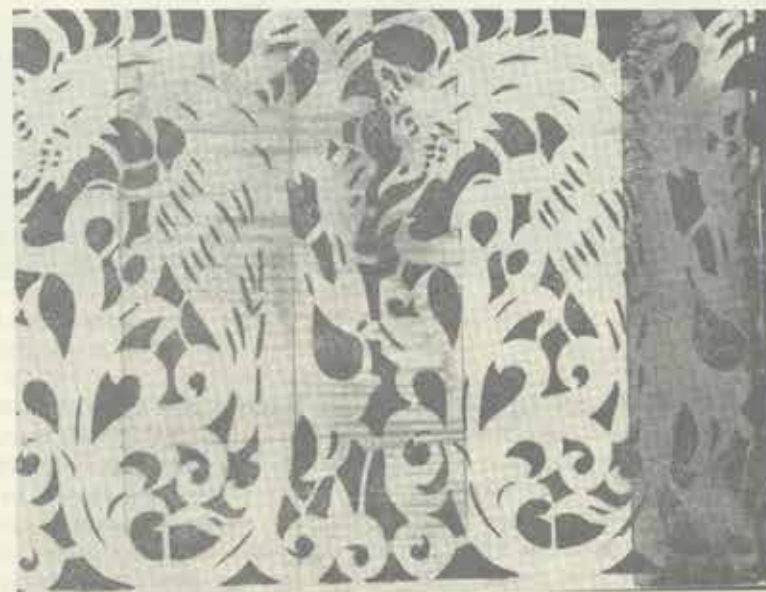

spojeny. Cítuje částku 12 000–15 000 K, která by se rovnala nákladům na novostavbu kostela. Pochybuje o tom, že město by souhlasilo s přidělením pozemku pro kostel a zahrnuje přemístění také z důvodu požární ochrany. V důsledku tohoto zamítnutí žádá dr. Braun 15. 7. 1909 ministerstvo kultury a vzdělávání o souhlas k přemístění celého interiéru i tářlování do muzea. Téhož dne dalším dopisem žádá ministerstvo, aby projekt na výstavbu nového kostela v Tošovicích byl zadán architektu L. Bauerovi a aby na něj byla uvolněna částka 3000 K. Ještě téhož roku byly v Zemském muzeu evidovány pod př. č. 09.64-09.78 tyto předměty, získané darem od obce Tošovic a pocházející z kostela v Tošovicích: tářlování s pestrou malbou, hlavní oltář se 2 olejomalbami a 2 sochami ze 17. století, křížifix z 18. století, tabernákl hlavního oltáře, antependium hlavního oltáře ze 16. stol., měděná nádoba na svěcenou vodu s kropáčem, triptych na dřevě, plastika Madony, malovaná kazatelna se stropem ze 17. st., měděná nádoba na svěcenou vodu z 18. stol., křídlový oltář malovaný z 18. stol., truhla ze sakristie, varhany ze 17. stol., listina k vysvěcení kostela – pergamen z r. 1510 z hlavního oltáře, voskové pouzdro k předešlé listině. Celý interiér kostela byl nainstalován v jednom z přízemních sálů Zemského muzea. Jak je patrné ze snímků interiéru kostela, nebyly součástí kostela v Tošovicích. Z dochovaných snímků a popisů kostela (E. W. Braun, Stumpf, Rolleder) můžeme rekonstruovat jeho interiér z doby před demolicí. Celý interiér s plochým stropem byl vyplněn tářlováním s šablonovou temperovou pozdně gotickou malbou, kde vedle stylizovaného geometrického, rostlinného i živočišného ornamentu se vyskytl znak pánů z Lidéřova, slezská orlice a rustikální postava sv. Martina na koni, předávajícího polovinu pláště žebrákovi, namalovaná na severní straně presbytáře.¹⁰⁾ Hlavní oltář byl pořízen na náklady pána na Odrách Johana Werdenberga v roce 1664. Oltář měl antependium z 16. století, zdobené uprostřed rustikálním, kresebně pojatým výjevem Ukřižování, po stranách ornamentální šablonovou malbou. Vlastní oltář byl bohatě zdoben zlateným bořtcem, andělskými hlavičkami a postranními nikami s plastikami sv. Jana Křtitele a sv. Bartoloměje. Obraz sv. Martina a nástavcový čtyřlístý obraz Korunování P. Marie namaloval v r. 1887 oderský malíř Alois Heinz.¹¹⁾ V medailonu pod obrazem sv. Martina byl dedikační nápis a datování. Renesanční křídlový oltář s motivem sv. Trojice uprostřed a postavou sv. Mikuláše a sv. Martina po stranách byl na zadní straně zdoben motivy z Nového zákona a jeho půlkruhový nástavec s beránkem byl opatřen medailonem s nápisem.¹²⁾ Vynikající kvality byla kazatelna ze 17. století, zdobená zlatenou, raně barokní řezbou a malovanými postavami archandělů, na přichozí stěně byl namalován misionář mezi bezvěrci. Součástí vybavení byly také jednoduché lavice, dřevěné barokní svícny, několik typů cínových barokních svícnu, věčné světlo, několik barokních plastik, triptych, Madona ze 16. stol., truhla z r. 1510, varhany ze 17. stol., obrázek na skle, mariánský obraz a nádoba na svěcenou vodu. Kostel měl tři zvony. Nejstarší z roku 1480 s nápisem O rex gloriae veni cum pace. Anno D: MCCCCLXXX, druhý z roku 1802 ulil olomoucký zvonář Anton Obletter, třetí v sanktusniku byl bez nápisů. Z vybavení tošovického kostela se po požáru budovy Zemského muzea v roce 1945 (dnešní výstavní budova Slezského muzea) dochoval pouze triptych, socha Madony a truhla z r. 1521. Triptych, vzniklý po r. 1470, byl nalezen dr. Braunem na půdě tošovického kostela. Je malován temperou na dřevě s křídlovým podkladem, linie jsou ryty do podkladu. Triptych byl v roce 1948 restaurován F. Petrem. Na střední desce je namalována Nejsvětější Trojice. Před závěsem držným dvěma anděly sedí frontálně pojatá postava Boha Otce, držícího břevno kříže, na němž visí Kristus, nad nimi se vznáší symbol Ducha sv. – holubička. Na

Interiér dřevěného kostela z Tošovic namontovaný do r. 1945 v přízemí budovy bývalého Zemského muzea v Opavě. Z archivu Slezského muzea v Opavě – reprodukce Josef Solnický

Detail gotické šablonové malby tářlování dřevěného kostela v Tošovicích. Z archivu Slezského muzea v Opavě – reprodukce Josef Solnický

levém křídle je namalována Madona a sv. Kateřina, na pravém sv. Augustin a biskup sv. Martin. Malba vyznačující se rustikálním pojetím a ornamentalizací nepostrádá naivní kouzlo.¹³⁾ Plastika Madony, pocházející z druhého desetiletí 16. stol. je 130 cm vysoká, vzadu hloubená, místy potažená plátnem s novou polychromií a zbytky staré polychromie. Některé detaily jsou poškozeny nebo chybějí.¹⁴⁾ Poněkud ztuhlá postava Madony drží v pravé ruce žezlo, v levé topornou postavičku Ježíška s dudlíkem v ruce. Fyzionomie je poněkud zhrublá. E. W. Braun poukazuje na souvislost plastiky s jihuňmeckým sochařstvím. Z 16. stol. pochází rovněž paramentní truhla, skládající se z pravoúhlého soklu s dekorativním vykrojením, do něhož je zasunuta vlastní truhla s přečnívající profilovanou lištou na víku. Truhla je zdobená šablonovou malbou trojlístů a čtyřlístů v terakotové a černé barvě, uprostřed znakem pánů z Lidčova a na soklu rytou nápisovou páskou s textem: ANNO DOMINI 1521. Neúplné železné kování má dva zámky.^{14a)} Tak zůstaly tyto tři předměty bohužel jediným dokladem pozoruhodného interiéru dřevěného kostelíka v Tošovicích.

Jednání o novostavbě kostela v Tošovicích probíhala již od roku 1906. O jeho výstavbě nás podrobně informuje korespondence v Braunově archivu, záznamy ve farní kronice a především rozsáhlá korespondence v archivu arcibiskupské konzistoře v Olomouci.¹⁵⁾ Definitivně rozhodla o stavbě nového kostela Zemská vláda přípisem Z13398 z 1. 3. 1908. Pozemek, na němž stál starý kostel, byl rozšířen o parcelu č. 66, kterou obec zakoupila od fajty Herzmannského 27. 2. 1909 za 3000 K. Projekt nového kostela byl svěřen vídeňskému architektu Leopoldu Bauerovi. 23. 2. 1910 byl předán k posouzení arcibiskupské konzistoři v Olomouci, která si však vyžádala některé úpravy projektu (změnu oken v presbytáři, místo pro boční oltář, změnu vstupu na kazatelnu). L. Bauer nejdříve s úpravami nesouhlasil, avšak jak vyplývá z přípisu Zemské vlády arc. konzistoři z 15. 5. 1912, nakonec se požadavkům podřídil. Zemská vláda Bauerův projekt vysoce hodnotila.¹⁶⁾ K vlastnímu provedení stavby bylo vyhlášeno konkursní řízení,¹⁷⁾ jehož se zúčastnily firmy J. Lundwal z Opavy, A. Geldner z Opavy, F. Juchelka z Oder, J. Hurnig z Oder, J. Dietsch z Bilovce, J. Blum z N. Jičína a Czeike und Wandra z N. Jičína. Konkurs měl být uzavřen v červnu 1912 a na stavbu kostela byla uvolněna částka 89 200 K. V dopise Zemské vlády konzistoři z 23. 9. 1912 se dovídáme, že stavba byla svěřena firmě Blum a Kern. Proti tomuto rozhodnutí vystoupili zaměstnanci firmy Juchelka, oderský farář a děkan Ocásek ve Fulneku. Svůj protest zdůvodňují protestantským vedením firmy Blum a Kern a možností snížení nákladů při zadání firmě Juchelka. Zemská vláda však na svém rozhodnutí trvá a upozorňuje na jeho právní platnost. V příloze citovaného dopisu je uveden rozpočet, který vyhotovilo technické oddělení Zemské vlády. Firmě Blum a Kern měla být uvolněna částka 74 300 K, na vyhotovení malovaných oken v lodi dle návrhu A. Zdráziły¹⁸⁾ částka 2500 K, na figurální výzdobu portálu, kterou měl provést sochař Oběth, byla stanovena částka 800 K, na vymalování kostela 600 K. Celkový náklad měl činit 91 500 K. Po provedení geologického průzkumu stavebního místa bylo rozhodnuto, že původní rozloha kostela, která měla podle Bauerova plánu zaujímat plochu 415 m², bude zvětšena na 511,33 m².¹⁹⁾ Dopisem z 24. 12. 1912 (č. j. IV-1814/22), oznamuje Zemská vláda arc. konzistoři, že skici A. Zdráziły (kartony ve skutečné velikosti) pro výzdobu oken v ceně 840 K byly předány firmě Richard Schlein v Hrádku n/Nisou, která zajistí výrobu oken. Celkový náklad na výrobu oken měl činit 2155 K. V dopise se dále uvádí, že výmalba kostela (tónování, ornamentální malba a malovaný závěs v presbytáři) byla za částku 2000 K svěřena Raimundu Altovi z Opavy. Fresky v presbytáři měl za 500 K namalovat A. Zdráziła, který měl také namalovat za 1300 K fresky na průčelí chrámu (Krista a 12 apoštolů). K řešení sochařské výzdoby portálu byli vy-

Nový kostel v Tošovicích postavený r. 1909 dle projektu architekta L. Bauera
Foto Josef Solnický 1979

zvání sochaři Schwathe, Oběth, Köhrer a prof. Stadler. Honorář pro sochaře činil 2300 K a náklady na pískovec 950 K. Celkové náklady na výzdobu měly činit 3200 K. Klempířské práce měly být provedeny v mědi, střecha měla být kryta taškami.²⁰⁾ Rozhodnutím komise pro uměleckou výzdobu kostela byla definitivně figurální výzdoba portálu svěřena H. Schwatheovi, ostatní sochařské práce na portálu měl provést A. Köhrer. A. Zdrzilovi²¹⁾ mělo být vyplaceno za fresky a návrhy na okna 2840 K. Fresky na fasádě měly být provedeny do konce července 1914, fresky v presbytáři v červnu téhož roku. V téměř termínu měla být skončena výmalba kostela, kterou pod Zdrzilovým dohledem měl provést R. Alt v rozsahu 400 m². Převoz a montáž oken měla zajistit firma Schlein²²⁾ do 20. 6. 1914. Stolařské práce podle daného návrhu měla vyhotovit stolařství Antonína Mühlera v Chařově.²³⁾ kazatelnu, hlavní oltář, menzu z modřínu, stupně z dubového dřeva, dále 8 lavic, skříň, stůl, židle a bednu – vše za částku 5200 K. Stolařské výrobky měly být předány k maliřské výzdobě do Opavy, kde je měl R. Alt za 1460 K natřít fermeží a provést šablonovou výmalbu. Malované detaily (postavy andělů a andělčí hlavičky) provedl A. Zdrzila, který je také autorem celkové výzdoby nábytku (za částku 1160 K). Provedl rovněž návrh na baldachýn pro hlavní oltář, který za 150 K vyhotovila Ida Fauster. Zdobení kříže ze zlacené mosazi vyrobil za 55 K Votava a věžičku z cínu (měla sloužit jako schránka na výšivky) vyhotovil za 20 K Kämmler. Práce z mramoru byly svěřeny Wilhelmu Drechslerovi z Opavy,²⁴⁾ který provedl menzu, sokl na kazatelnu, křtitelnici, kropenku za částku 2120 K. Práci měl skončit 20. 8. 1914. Veškeré pozlacení provedl za 350 K Konrád Assman z Opavy.²⁵⁾ Obrazy pro hlavní oltář (sv. Martina, Nejsvětější Trojici a Modlitbu u kříže) namaloval za 1600 K A. Zdrzila. Namaloval rovněž křížovou cestu v ceně 1400 K, která měla být skončena 1. 2. 1915. Skici byly předloženy ke schválení arcibiskupské konzistoři v Olomouci.²⁶⁾ Výroba varhan byla zadána firmě Rieger v Krnově.²⁷⁾ Varhany měly mít 1 manuál, 6 registrů, skříň měla být zhotovena z amerického modřínu a zdobena malbou dle návrhu A. Zdrzily. Záruční doba byla 5 let, termín dodání 25. 9. 1914, instalace měla být provedena do 20. 10. 1915. Sochař Schitz z Oder měl provést řezbářské práce dle návrhu A. Zdrzily, v hodnotě 188 K.²⁸⁾ Pro hlavní oltář vyjezal kříž, dva klečící andělé, 2 sloupky, dvoje tabernáková dvířka.

Dopisem z 6. 11. 1915 oznamuje firma Blum a Kern Zemské vládě, že stavba kostela je ukončena. Omlouvá se, že výstavba kostela se protáhla bez jejich zavinění. Průtahy způsobily jednak změny původního plánu, jednak válečné události (v říjnu 1914 byly stavební práce přerušeny). Původní termín ukončení stavby byl 31. října 1913. Celkové náklady účtované firmou činily 79901 K 86 h. Jak vyplývá z kolaudačního zápisu z 6. 1. 1917, přispěl na výstavbu kostela kostelní fond částkou 82155 K 16 h, ministerstvo kultury a vyučování částkou 13716 K, Herzmannský částkou 7625 K.

Stavba nového kostela v Tošovicích se stala pozoruhodným dokladem činnosti slezských umělců 20. století. Je kvalitní ukázkou činnosti L. Bauera v naší oblasti.²⁹⁾ Zděná omlutná stavba má kamennou podezdívku, sakristie a presbytář jsou opatřeny kamennými opěráky. Půlkruhový, ústupkový, třikrát odstupněný portál je zdoben plastickým ornamentem geometrického charakteru (psaníčka, čtvercové tarčiky se skosenými rohy a kruhovými prohlubněmi). Zdivo nad portálem je prolomeno řadou půlkruhových okýnek. Atika je ohraničena profilovanými římsami a členěna arkádami, probíhajícími i na boční stěny a vyzdobenými freskami Krista a 12 apoštolů. Na střed průčelí je situována polygonální věž se čtyřmi půlkruhovými okny a stanovou střechou, prolomenou dvěma patry arkád se žaluziemi a završenou křížem. Profilovaná římsa ve spodní třetině věže průběžně přechází na dvě symetricky po stranách umístěné polygonální věže, opatřené

půlkruhovými okny. Střecha je kryta plechem. Nad vlastním vstupem do kostela je na římsě na konzolách umístěna sousoší (polopostavy) sv. Alžběty Durynské s prosebníci a andělem. Apsida je ukončena konchou a vyzdobena nástěnnými malbami. Zdi jsou vyzdobeny starozákonními postavami a světcí, klenba mračny s postavami andělů. Ztuhlé postavy stereotypních fyziognomií působí dosti neživotně. Loď je sklenuta čtyřmi styčnými lunetami, zdobenými ornamentální malbou, a osvětlena dvěma termálními okny s figurální malbou Křtu Páně a Ecce homo. Kůr je opatřen valenou klenbou a dvěma okny. Obraz hlavního oltáře, malovaný A. Zdrzilou, znázorňuje světce na koni, dělícího se o plášť s žebříkem. Pozadí tvoří krajina se starým dřevěným kostelem v Tošovicích. Půlkruhový nástavec je vyplněn obrazem Nejsvětější Trojice, ve spodní části oltáře jsou na zlatém pozadí namalovány postavy výjevu Modlitba u kříže. Barevně nevýrazná malba působí dosti konvenčně. Rám obrazu, lavice, polygonální kazatelna, zpodělnice, popseň kruchty i varhanní skříň jsou zdobeny jednotným stylizovaným rostlinným i geometrickým ornamentem a andělčími hlavičkami, varhanní skříň je doplněna malbou andělů s hudebními nástroji a postavou krále Davida. Zajímavým doplňkem vybavení kostela je monstrance, vyhotovená dle návrhu L. Bauera.³⁰⁾ Polygonální noha, zdobená perlou, nese sloupkovitý, zúžující se nodus. Vlastní monstrance je dvojitá, složená z oválů s prolamovanými klasy a granátovými úponky. Spoj mezi stěnami tvoří široký profilovaný pás s perlou. Lunula a kříž jsou zdobeny opály, kříž navíc granáty.

Nový kostel měl tři zvony. Starý zvon z roku 1480 a dva zvony z roku 1922, vyrobené firmou A. Hillera v Brně.³¹⁾ Podle zápisu ve farní kronice byly všechny tři zvony v roce 1942 předány k vojenským účelům.³²⁾ V roce 1922 byl těsně ke vchodu kostela postaven pomník padlým první světové války, který je dílem slezského sochaře Engelberta Kapse.³³⁾ Stavba nového kostela v Tošovicích si pro kvalitní architektonické řešení i jednotné koncipované vybavení zaslouží pozornosti odborníků i široké veřejnosti.³⁴⁾

Poznámky:

- 1) Nejcenějším mobiliářem kostela se zabýval bývalý ředitel Zemského muzea E. W. Braun ve studiích: *Der Cicerone II*, 1910 s. 604, *Deutsche Post* z 12. 12. 1918-19, a v *Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Ost. Schlesiens*, roč. V, Opava 1909.
- 2) Gregor Wolný: *Kirchliche Topographie, Olmützer Erzdiözese*, Brno 1859, sv. III, s. 180.
- 3) Anton Rolleder: *Geschichte der Stadt und des Gerichtsbezirkes Odrau*, Steyer 1903. Z něho čerpá také J. Král ve svém článku *Dřevěný kostel v Tošovicích*, *Vítkovsko* č. 2, 1958, s. 12.
- 4) Gustav Stumpf: *Die ehemalige Holzkirche in Taschendorf, Das Kuhländchen*, 6. sv. 1925, s. 1-7 a 17-21.
- 5) Pádorys kostela publikoval Anton Petr v *Mitteilungen der k. k. Zentral-Kommission*, roč. 1872.
- 6) Státní archiv v Opavě, Zemská vláda slezská v Opavě, inv. č. 1886. Stavba kostela v Tošovicích konvalut 1500/15.
- 7) Umělecko-historické oddělení Slezského muzea, Braunův archiv, sloha Tošovice.
- 8) Fotodokumentaci měl provést stálý spolupracovník ministerstva H. Markart. Fotodokumentace stejně jako technická dokumentace, kterou provádělo technické oddělení Zemské vlády slezské, je dnes neznámá.
- 9) Leopold Bauer (nar. 1872 v Krnově, zemřel 1938 ve Vídni), významný vídeňský architekt, projektoval řadu velmi kvalitních staveb na severní Moravě. V Opavě byla dle jeho projektu postavena v roce 1910 budova obchodní a živnostenské

komory, v roce 1929 obchodní dům Bredo-Weinstein, v roce 1932 kostel sv. Hedviky, v roce 1930 projektoval budovu nové radnice pro Opavu, projekt však nebyl realizován. V Krnově v roce 1905 dle jeho projektu byla postavena budova stělnice a v roce 1932 tělocvična. V roce 1910 postavil Priessnitzovo sanatorium v Jeseníku, v roce 1929 přestavoval zámek Štemplovec. Mimo to postavil několik soukromých vil v Krnově a prováděl interiérové úpravy několika soukromých domů v Krnově a v Opavě.

- 9) Dopis z 26. 4. 1909 adresovaný starostovi Tošovic Herzmannskému.
- 10) V Braunově archivu je uložen dopis spolku Bund für Heimat z 18. 2. 1937, jehož členové po zhlédnutí fotografie interiéru kostela instalovaného v Zemském muzeu upozorňují na blízkost šablonové výmalby táflování s malovanou výzdobou kaple sv. Víta v Mühousenu u Stuttgartu.
- 11) Malíř Alois Heinz se narodil v Odrách 9. září 1826 jako syn malíře Josefa Heinze a jeho ženy Johany, rozené Wankaové. (Státní archiv v Opavě, rodné matriky Od 1–14, fol. 400.) Od něho jsou obrazy v kostele sv. Ducha v Opavě, ve hřbitovním kostele ve Vítkově, v kostele v Petrovicích a ve Slezském muzeu v Opavě.
- 12) Podle Stumpfa byl v nástavci oltáře namalován kalich a Boží oko, z čehož autor usuzuje na protestantský původ oltáře.
- 13) Podrobné vědecké zhodnocení oltáře je uvedeno v Katalogu slezského středověkého sochařství a malířství, Slezský sborník 48, 1950, s. 475–476.
- 14) Vědecké zhodnocení plastiky uvedeno v Katalogu slezského středověkého sochařství a malířství, Slezský sborník 49, 1951, s. 191–192.
- 14a) Podrobný popis truhly uvádí Z. Vachová v publikaci Národopisné sbírky Slezského muzea, Ostrava 1962, s. 34–35.
- 15) Braunův archiv, Umělecko-historické oddělení Slezského muzea, sloha Tošovice, Gedenkbuch der Pfarre Odrau seit dem Jahre 1913, Rímskokatolický farní úřad v Odrách.
Státní archiv v Opavě, pracoviště Olomouc, ACO g 3, karton 4851.
- 16) ACO g 3, karton 4851, dopis Zemské vlády arc. konzistoři z 2. 2. 1911.
- 17) ACO g 3, karton 4851, dopis Zemské vlády arc. konzistoři z 15. 5. 1912.
- 18) Ak. malíř Adolf Zdrzil se narodil 8. 12. 1868 v Porubě a zemřel 23. 5. 1942 v Opavě. Studoval na akademii ve Vídni a Karlsruhe, od r. 1903 působil jako malíř a grafik v Opavě.
- 19) ACO g 3, karton 4851, dopis Zemské vlády arc. konzistoři z 8. 11. 1912.
- 20) ACO g 3, karton 4851, dopis z 9. 6. 1913 č. j. N IV–1070/32 zaslaný Zemskou vládou arc. konzistoři. Jak vyplývá z další korespondence Zemské vlády far. úřadu v Odrách (dopis z 11. 9. 1917 č. j. IV–916/9a) a z dopisu vojenského velitelství v Krakově arc. konzistoři (z 23. 10. 1917, BANO 15514), měla být veškerá měď, která byla použita ke stavbě kostela, předána k vojenským účelům.
- 21) ACO g 3, karton 4851, dopis Zemské vlády arc. konzistoři z 26. 1. 1914, č. j. N IV–307/6.
- 22) ACO g 3, karton 4851, dopis z 1. 2. 1914, č. j. Z IV–26/2.
- 23) ACO g 3, karton 4851, dopis Zemské vlády firmě R. Schlein v Hrádku n/N z 10. 3. 1914 č. j. Z IV–666/13.
- 24) ACO g 3, karton 4851, dopis Zemské vlády A. Mühlerovi z 15. 4. 1914, č. j. N IV–807/28.
- 25) ACO g 3, karton 4851, dopis Zemské vlády R. Altovi z 26. 5. 1914, č. j. N IV–1035/35.
- 26) ACO g 3, karton 4851, dopis Zemské vlády A. Zdrzilovi z 26. 5. 1914, č. j. N IV–1035/35.
- 27) ACO g 3, karton 4851, dopis Zemské vlády W. Drechslerovi z 26. 5. 1914, č. j. N IV–1035/35.
- 28) ACO g 3, karton 4851, dopis Zemské vlády K. Assmanovi z 26. 5. 1914, č. j. 1035/35.
- 29) ACO g 3, karton 4851, dopis Zemské vlády A. Zdrzilovi z 16. 6. 1914, č. j. IV–1122/40. Mají výhrady k velikosti kaně na obraze sv. Martina.
- 30) ACO g 3, karton 4851, dopis Zemské vlády firmě Rieger z 20. 8. 1915, č. j. IV–456/6.
- 31) ACO g 3, karton 4851, dopis Zemské vlády sochaři Schitzovi z 27. 9. 1914, č. j. IV–1534/58.
- 32) Obdobně řešený je monumentálnější farní kostel v Bilsku, který L. Bauer stavěl v 1906–1907 a jenž byl rovněž vyzdoben nástěnnými malbami A. Zdrzily.

- 33) Jak vyplývá z dopisu Dr. Brauna z 6. 5. 1916, adresovaného řediteli rakouského muzea ve Vídni Dr. Drägerovi, měl monstranci dle návrhu L. Bauera vyhotovit vídeňský zlatník Halder za 2250 K. Jelikož na monstranci byla rezervována pouze částka 2000 K, byla zjišťována možnost zadání jinému zlatníkovi. Na noze monstrance je vyryt dedikační nápis: Gewidmet von Teresia Sturm N 14 in Taschendorf im Jahre 1916.
- 34) Viz článek: Das Kriegerdenkmal und die neuen Glocken in Taschendorf, Das Kuhländchen 4, 1922, s. 135–136.
- 35) Gedenkbuch der Pfarre Odrau seit dem Jahre 1913, s. 60, Rímskokatolický farní úřad Odry.
- 36) Viz poznámka č. 34.
- 37) Za spolupráci při vzniku článku děkujeme PhDr. A. Turkovi, s. J. Indrové a P. J. Šenkeříkovi.

MEDAILÉRSKÁ TVORBA SOCHAŘE KARLA VAŠUTA

JITÍ KLUČKA

Životní jubileum akad. sochaře Karla Vašuta (nar. 13. 8. 1929 ve Frenštátě p. R.) je příležitostí k pozastavení se nad dosavadní umělcovou tvorbou. Obsahem tohoto příspěvku je umělcova tvorba medailérská. Dvacet pět realizovaných medailí v uplynulých dvaceti letech, četné návrhy plakátů, drobných reliéfů a odznaků jsou obohacem tvorbou, svou společenskou a uměleckou hodnotou nestojí na okraji tvorby monumentální. Za svých studií na AVU v Praze (1949–1956, ateliér prof. Jana Laudy) neprošel K. Vašut medailéřským školením, i když již předtím na Uměleckoprůmyslové škole v Gottwaldově (1946–1949, prof. Jan Kavan) pracoval na drobných reliéfech. Po první rozpačité medaili (1959), po zvládnutí medailéřské techniky nachází postupně v dalších již svůj osobitý výraz, adekvátní tvorbě portrétní a monumentální, která tematicky i výtvarně tvorbu medailéřskou ovlivňuje. Je přímočarý, v klasické realistické podobě, bez experimentu s důrazem na plnou plastičnost, s jemností i hloubkou modelací. Z Vašutových portrétních medailí (L. Janáček, J. A. Komenský), vlastně sochařských portrétů, cítíme ducha a sílu osobnosti. Dílky na jeho medailích jsou jemné i důstojné, jsou oslavou ženskosti a mateřství. Medaile k společenskopolitickým výročím, k úspěchům socialistického budování jsou angažovanými díly, které ve výtvarné zkratce zachycují významné události naší minulosti a přítomnosti. Medailéřská tvorba K. Vašuta se v současnosti prosazuje, je zastoupena na tematických výstavách (Česká a slovenská medaile, Praha-Bra-

tislava, 1969–1970; Česká soudobá medaile, Praha-Cheb, 1974–1975; Soudobá česká drobná plastika, medaile a sochařská kresba, Olomouc, 1975; Soudobá medailerská tvorba na Moravě, Vratislav, Lešno, Opalí, Lodž, Poznaň, 1977; Moravská medaile, Kroměříž, 1978), je zastoupena ve sbírkách galerií (NG v Praze), muzeí (OVM v Novém Jičíně) a soukromých sběratelů. Lze si jen přát, aby v návaznosti na společenskou objednávku našla v přítomné době i v budoucnosti většího uplatnění.

Soupis medailí akad. sochaře Karla Vašuta:

1. Medaile k 10. výročí vzniku frenštátského okresu
Av: postava sedící ženy, u ní stojí dítě s věncem v ruce,
opis: ZA ZÁSLUHY O VÝSTAVBU, dole značeno K. VAŠUT
Rv: letopočty 1949–1959, nápis: OKRES FRENŠTÁT P. R., dole lípová větvička
Bronz, pr. 60 mm, vydal ONV ve Frenštátě p. R. v r. 1959.
2. Medaile k 20. výročí osvobození ČSSR
Av: polopostava ženy s vavřínovou snítkou v ruce, vlevo ve dvou řádcích letopočty 1945/1965, dole značeno K. VAŠUT
Rv: nákladní auto T 138 z čelního pohledu, v horní polovině opis: 20. VÝROČÍ OSVOBOZENÍ ČSSR, v úseči nápis: TATRA KOPŘIVNICE, pod nápisem pěticípá hvězda
Bronz, pr. 70 mm, vydal n. p. Tatra v Kopřivnici v r. 1965.
3. Medaile k 20. výročí osvobození ČSSR
Av: dva tovární komíny tvoří pochodeň, na jejím plameni pěticípá hvězda, po stranách komínů letopočty 1945/1965, dole značeno K. VAŠUT 64
Rv: nahoře srp s kladivem, pod nápis: ZA SOCIALISTICKOU / SOUTĚZ / K DVACÁTÉMU / VÝROČÍ / OSVOBOZENÍ / ČSSR
Bronz, pr. 70 mm, vydala Okresní odborová rada v Novém Jičíně v r. 1965.
4. Medaile k 20. výročí osvobození ČSSR
Av: srp s kladivem a lípovou větvičkou, vlevo letopočty 1945–1965, dole značeno K. VAŠUT
Rv: stylizovaná moderní architektura a dva klasy, opis: ZA SOCIALISTICKOU VÝSTAVBU - OKRES NOVÝ JIČÍN
Bronz, pr. 60 mm, vydal ONV v Novém Jičíně v r. 1965, spoluautor akad. malíř Karel Štátek
5. Medaile k 700. výročí založení města Rožnova p. R.
Av: postava muže v taneční figuře s valaškou v pravé ruce,
opis: ROŽNOV P/R 1267–1967, dole značeno K. VAŠUT 66
Rv: dvě varianty
a) v horní polovině lidová architektura, vlevo značeno I. HARTINGER, v dolní polovině nápis: NA PAMĚT / ZALOŽENÍ / ROŽNOVA P/R
b) v horní polovině výstavba moderní architektury, v dolní polovině nápis: ZA ZÁSLUHY / O ROZVOJ / MĚSTA
Bronz, pr. 60 mm, vydal MěstNV v Rožnově p. R. v r. 1967, spoluautor akad. malíř Ilja Hartinger
6. Medaile k 70. výročí výroby prvního automobilu v Kopřivnici
Av: nákladní automobil T 138 v čelním pohledu, nad číslice 70 a automobil President, v opise letopočty 1897–1967, vlevo značeno K. VAŠUT-I. HARTINGER
Rv: v kruhu lícovní znak n. p. Tatra, nad nápis: ZA / VĚRNOST / PODNIKU
Bronz, pr. 70 mm, vydal n. p. Tatra v Kopřivnici v r. 1967, spoluautor akad. malíř Ilja Hartinger

1. avers

6. avers

2. avers

14.

10. avers

8. avers

3. avers

3. revers

16. avers

16. revers

19. avers

19. revers

18. avers

9. avers

17. avers

20. avers

21. avers

25. avers

7. Medaile k 600. výročí založení města Stramberka
Av: tříčtvrtě postava muže-odbojáře, vpravo Stramberská trůba, v horní polovině opis: ZA ZÁSLUHY-MĚSTO STRAMBERK, dole značeno K. VAŠUT 68
Rv: znak města Stramberka, pod ním letopočet 1359
Bronz, pr. 60 mm, vydal MěstNV ve Stramberku v r. 1969
8. Medaile k 20. výročí vzniku n. p. Tesla v Rožnově p. R.
Av: postava sedící dívky se snítkou vavřínu v rukou, vlevo letopočty 1949 až 1969, vpravo značeno K. VAŠUT 1969
Rv: vlevo firemní znak n. p. Tesla, vpravo nápis: ZA / ZÁSLUHY / O ROZVOJ / A / VĚRNOST ZÁVODU / ROŽNOV P/R
Bronz, pr. 70 mm, vydal n. p. Tesla Rožnov p. R. v r. 1969
9. Medaile k 120. výročí vzniku závodu Tatra v Kopřivnici
Av: hlava — Ignáce Šustaly, zakladatele závodu — v čtvrtprofilu zleva, v úseči nápis: IGNÁC ŠUSTALA, opis: TATRA-KOPŘIVNICE, vlevo dole značeno K. VAŠUT 69
Rv: uprostřed nákladní automobil T 813 v bočním pohledu, nahoře stylizovaný kočár, dole číslice 120, pod ní letopočty 1850—1970
Bronz, pr. 70 mm, vydal n. p. Tatra v Kopřivnici v r. 1970
10. Medaile k 25. výročí osvobození ČSSR
Av: ležící postava ženy se snítkou vavřínu v rukou na dvou vertikálních pylonech, dole vlevo značeno K. VAŠUT 1970
Rv: znak města Kopřivnice, opis: ZA ZÁSLUHY-MĚSTO KOPŘIVNICE
Bronz, pr. 60 mm, vydal MěstNV v Kopřivnici v r. 1970
11. Medaile k 25. výročí osvobození ČSSR
Av: dívčí profil zprava se snítkou vavřínu ve vlasech, v opisu letopočty 1945 až 1970, dole značeno K. VAŠUT
Rv: vpravo v kruhu firemní znak n. p. Tatra, nápis: K 25. VÝROČÍ / OSVOBOZENÍ / ČSSR / KOPŘIVNICE
Bronz, pr. 70 mm, vydal n. p. Tatra v Kopřivnici v r. 1970
12. Medaile k 100. výročí vzniku ROH v závodě Tatra v Kopřivnici
Av: polopostava ženy s vavřínovou snítkou v rukou, opis: ZA ODBOROVOU PRÁCI, vlevo značeno K. VAŠUT
Rv: nahoře letopočty 1870—1970, pod nápis: K 100. VÝROČÍ / PRÁCE A BOJŮ / REVOLUČNÍHO / ODBOROVÉHO / HNUTÍ / TATRA KOPŘIVNICE, pod nápisem pěticípá hvězda
Bronz, pr. 60 mm, vydal n. p. Tatra v Kopřivnici v r. 1970
13. Medaile k 20. výročí vzniku lidového spotřebního družstva Jednota v N. Jičíně
Av: ruka s klasy, v opisu letopočty 1950—1970, dole značeno K. VAŠUT 1970
Rv: klasy a část ozubeného kola, v něm opis: NOVÝ JIČÍN, vpravo nahoře pěticípá hvězda, pod číslice 20, pod ní nápis: JEDNOTA
Bronz, pr. 60 mm, vydala Jednota v Novém Jičíně v r. 1970
14. Medaile k 25. výročí osvobození ČSSR
jednostranná:
poprsí muže s vlojícími vlasy v profilu zprava, vlevo ve dvou řádcích letopočty 1945/1970, vpravo nahoře opis: K 25. VÝROČÍ OSVOBOZENÍ ČSSR, vpravo dole opis: ONV NOVÝ JIČÍN, vpravo značeno K. VAŠUT
Bronz, pr. 60 mm, vydal ONV v Novém Jičíně v r. 1970

15. Medaile pro narozené v roce 25. výročí osvobození ČSSR
jednostranná:
postava sedící ženy s dítětem v náruči, opis: NAROZENÝM V ROCE 25. VÝROČÍ OSVOBOZENÍ ČSSR, na podstavci nápis: OKRES / NOVÝ / JIČÍN / 1970, neznačeno
Bronz, pr. 60 mm, vydal ONV v Novém Jičíně v r. 1970
16. Medaile k 25. výročí osvobození ČSSR
Av: hlava ženy s vavřínovou snítkou ve vlasech v profilu zleva, dole značeno K. VAŠUT
Rv: stylizovaná architektura města Nového Jičína, vpravo znak města, dole nápis: NOVÝ JIČÍN
Bronz, pr. 60 mm, vydal MěstNV v Novém Jičíně v r. 1970
17. Medaile k 30. výročí vzniku závodu Tesla ve Vrchlabí
Av: hlava en face A. S. Popova, opis: TESLA ROŽNOV-ZÁVOD VRCHLABÍ, dole opis: A. S. POPOV, vlevo dole značeno K. VAŠUT
Rv: firemní znak n. p. Tesla, po stranách letopočty 1940/1970, dole nápis: ZA ZÁSLUHY
Bronz, pr. 70 mm, vydal n. p. Tesla ve Vrchlabí v r. 1970
18. Medaile k 300. výročí úmrtí J. A. Komenského
Av: Hlava J. A. Komenského v tříčtvrtě profilu zleva, opis: SVĚTOVÉ KULTURNÍ VÝROČÍ, dole značeno K. VAŠUT
Rv: dvě varianty
a) nahoře letopočty 1670—1970, pod nápis: COŽ MŮŽEME ČINITI / LEPŠÍHO, NEŽ HLEDATI / MÍR, PRAVDU A ŽIVOT?, pod nápisem faksimile podpisu J. A. Komenského, pod nápis: ONV NOVÝ JIČÍN
b) nahoře letopočty MDCLXX—MCMLXX, pod nápis: QUID / MELIVS POSSVMVS / FACERE, QVAM PACEM, / VERITATEM VITAMQVE / QVAERERE?, dole faksimile podpisu J. A. Komenského
Bronz, pr. 70 mm, vydalo ministerstvo školství ČSR v Praze r. 1970.
19. Medaile k 300. výročí úmrtí J. A. Komenského
Av: poprsí J. A. Komenského v profilu zleva, opis: J. A. Komenský 1592 až 1670, dole značeno K. VAŠUT
Rv: architektura Bratrského sboru ve Fulneku, opis: MĚSTO FULNEK
Bronz, pr. 70 mm, vydal MěstNV ve Fulneku v r. 1970
20. Medaile k 50. výročí založení KSČ
Av: hlava dělníka v tříčtvrtě profilu zprava, opis: PROLETÁŘI VŠECH ZEMÍ — SPOJTE SE, dole značeno K. VAŠUT
Rv: ve středu medaile emblém — kladivo, srp a hvězda na otevřené knize, pod ve dvou řádcích letopočty 1921/1971, opis: 50. VÝROČÍ ZALOŽENÍ KSČ-TESLA ROŽNOV
Bronz, pr. 70 mm, vydal n. p. Tesla v Rožnově v r. 1971
21. Medaile k 25. výročí vzniku Lidového spotřebního družstva Jednota v Novém Jičíně
Av: dívčí hlava v šátku en face, vlevo znak Jednoty s číslicí 25
Rv: stylizovaná architektura Žerotínského zámku v Novém Jičíně, po stranách opis: JEDNOTA LSD — NOVÝ JIČÍN, dole v opisu letopočty 1950 až 1975, vlevo značeno K. VAŠUT
Slitina, pr. 60 mm, vydala Jednota v Novém Jičíně v r. 1975

22. Medaile pro VII. Fulnecké dny J. A. Komenského
 Av: poprsí J. A. Komenského v čtvrtprofilu zleva; vpravo letopočet 1975, po stranách opis: VII. FULNECKÉ DNY — J. A. KOMENSKÉHO, dole značeno K. VAŠUT
 Rv: nápis: ŠKOLA / DÍLNA LIDSKOSTI, pod nápisem faksimilie podpisu J. A. Komenského
 Bronz, pr. 70 mm, vydal ONV v Novém Jičíně v r. 1975
23. Medaile k 25. výročí vzniku n. p. Tesla v Rožnově p. R.
 Av: dívčí hlava v profilu zleva, po stranách stylizovaná architektura
 Rv: vlevo pěticípá hvězda, nápis: 25 LET / TESLA ROŽNOV / ZA ZÁSLUŽNOU / PRÁCI / V ELEKTRONICE, neznačeno
 Bronz, pr. 60 mm, vydal n. p. Tesla v Rožnově p. R. v r. 1974, spoluautor akad. malíř Karel Štětkař
24. Medaile k 30. výročí osvobození ČSSR
 Av: stylizovaná stará a moderní architektura města Poruby, vpravo větvička s květy, značeno dole KV — KŠ
 Rv: vlevo nahoře pěticípá hvězda, vlevo dole ve dvou řádcích letopočty 1945/1975, vpravo nápis: K 30. VÝROČÍ / OSVOBOZENÍ / SOVĚTSKOU / ARMÁDOU
 Bronz, pr. 60 mm, vydal ObNV v Ostravě-Porubě, spoluautor akad. malíř Karel Štětkař
25. Medaile k 125. výročí narození Leoše Janáčka
 Av: hlava Leoše Janáčka en face, opis: LEOŠ — JANÁČEK, vlevo dole značeno K. VAŠUT
 Rv: ve středu plochy silueta hradu Hukvaldy, pod notová osnova s rukopisným záznamem, pod nápis: VYDALA ČNS / POBOČKA OSTRAVA / 1854—1979 /, opis: JANÁČKOVA FILHARMONIE OSTRAVA
 Patinovaný tombak, pr. 70 mm, raženo 300 ks; stříbro, pr. 70 mm, raženo 12 ks, vydala Česká numismatická společnost, pobočka v Ostravě v r. 1979
 Všechny medaile razila Státní mincovna v Kremnici.

HISTORIE A ROZVOJ ŠLECHTITELSKÉ STANICE HLADKÉ ŽIVOTICE

Vladimír Světlík

Šlechtitelská stanice Hladké Životice, okr. Nový Jičín byla založena v roce 1947 z popudu akademika Šimona, prof. agronomické fakulty VŠZ v Brně, jako výzkumná stanice řešící agratechnickou a výživářskou problematiku pod metodickým vedením Zemského výzkumného ústavu zemědělského Brno-Pisárky.

Po reorganizaci výzkumu a šlechtění v r. 1949 byla převzata Československými státními statky, 6. skupinou OSEVA a v průběhu 50. let prodělala několik dalších reorganizačních změn. Od r. 1951 byla řízena ředitelstvím šlechtitelských a chovatelských stanic, které v r. 1953 byly přeměněny na krajské výzkumné ústavy zemědělské. 1. 1. 1956 byly zrušeny a vznikly Šlechtitelské a semenářské podniky, metodicky řízené GR OSEVA, Praha, zabývající se šlechtěním a semenářstvím polních plodin a specializované resortní výzkumné ústavy, metodicky řízené Československou akademií zemědělskou.

Od 1. 1. 1977 byl spojen resortní výzkum se šlechtěním a byly vytvořeny Výzkumné a šlechtitelské ústavy zemědělské, takže v současné době je šlechtitelská stanice Hladké Životice tematicky a metodicky podřízena Výzkumnému a šlechtitelskému ústavu pšninářskému Troubsko u Brna, podléhajícímu VHJ OSEVA, GR Šlechtitelské a semenářské podniky Praha.

Pro množení osiv a sadby byly v krajích zřízeny krajské semenářské podniky podřízené rovněž VHJ OSEVA, GR Šlechtitelské a semenářské podniky Praha.

Šlechtěním vytrvalých pšnin se Šlechtitelská stanice Hladké Životice začala zabývat po vytvoření Šlechtitelských a semenářských podniků v r. 1956, kdy do Hl. Životic bylo převedeno udržovací šlechtění 5 odrůd Rožnovských trav a v roce 1958 po zrušení Šlechtitelské stanice N. Jičín další 3 odrůdy Rožnovských trav a rozpracované nové šlechtění jetele zvrhlého, které bylo v r. 1960 povoleno a zapísáno do listiny odrůd pod jménem jetele zvrhlý ODERSKÝ.

Do r. 1956 převládaly na stanici výzkumné úkoly z oboru agratechniky a výživy polních plodin, převážně obilovin a odrůdové pokusnictví a pouze v menším měřítku bylo prováděno šlechtění oz. pšenice, udržovací šlechtění oz. žita a udržovací šlechtění lnu. V rámci pšninářské specializace bylo nové šlechtění ozimé pšenice převedeno na Šlechtitelskou stanici Slapy a udržované odrůdy ozimé pšenice, žita a lnu byly restringovány.

Ve snaze snížit pracovní špičku při ošetřování a sklizni trav začali jsme se intenzivněji zabývat vedle šlechtění trav i šlechtěním jetele, a to od r. 1956 jetele zvrhlého a vzápětí jetele lučního, zpočátku na diploidní úrovni zkoušením krajových odrůd jetele lučního s cílem využít nejlepší z nich jako výchozí materiál pro novošlechtění. V té době jsme soustavně sledovali dosažitelnou vědeckou a odbornou pšninářskou a šlechtitelskou literaturu, z níž bylo zřejmé, že ve světových laboratořích se stále více pracuje na polyploidizaci jetele lučního a jilků. Proto jsme v rámci adaptací laboratoří v r. 1959-61 vybudovali vedle chemicko-technologické laboratoře i laboratoř cytologickou a v novém šlechtění

jsme se po uvedení těchto laboratorů do provozu zaměřili téměř výhradně na polyploidizaci, spojenou s cytologickými testy a výběrem polyploidů a na indukci mutací.

V r. 1961 po ukončení adaptace bývalé koželužny na šlechtitelskou stanici – rozborovny kmenových materiálů, snopkárnu, sklad osiv a chemicko-technologické a cytologické laboratoře – byla zahájena intenzivní práce na novém šlechtění tetraploidních odrůd jetelů a jílků. Postupně jsme polyploidizovali jilek jednoletý, jilek mnohokvětý, jilek hybridní (jilek vytrvalý, jilek mnohokvětý) a jilek vytrvalý, jetel zvrhlý a jetel luční a lze říci, že na Šlechtitelské stanici Hl. Životice bylo vybudováno specializované pracoviště pro šlechtění polyploidních pícnin.

Indukce a detekce polyploidů byla na stanici během krátké doby zvládnuta, materiály tetraploidních nových šlechtění jak jílků, tak jetelů se silně rozrůstaly, šlechtitelská práce se stávala metodicky náročnější. Po indukci a detekci tetraploidních forem následují další šlechtitelské zákroky, jako hybridizace, testy na stupeň ploidie, zkoušení výkonnosti a kvality a selekce nejvýkonnějších forem. Pro zvládnutí těchto úkolů bylo nutné se zaměřit na týmovou práci a vytvořit šlechtitelský tým ze šlechtitelů Šlechtitelské stanice Hladké Životice a Melč okr. Opava a výzkumných pracovníků Výzkumné stanice travinářské v Rožnově pod Radhoštěm a pícninářské katedry Vysoké školy zemědělské v Brně, který byl ustaven v roce 1968 a umožňoval dokonalé využití laboratorních zařízení stanice v Hladkých Životicích, rozsáhlého půdního fondu s možností prostorové izolace na Šlechtitelské stanici Melč a bohatých zkušeností pracovníků Výzkumné stanice travinářské v Rožnově pod Radhoštěm a Katedry pícninářské Vysoké školy zemědělské v Brně.

Výsledek této činnosti je povolení a zapsání do listiny odrůd 6 tetraploidních odrůd pícnin – 4 jílků a 2 jetelů lučních – velmi dobrých kvalit jak nutričních, tak semenářských, a to v roce 1974 jetele lučního KVARTA a jílku jednoletého JITRAL, v roce 1975 jílku mnohokvětého LOLITA, v roce 1976 jílku hybridního ODRA a v roce 1978 pozdní odrůdy jetele lučního RADEGAST a jílku vytrvalého TARPAN, které byly vyšlechtěny společně s pracovníky šlechtitelské stanice Melč.

Práce na polyploidních odrůdách vyžadovala zvládnutí řady nových, dosud ve šlechtění neužívaných metod testování, jako morfologických a cytologických testů stupně ploidie, spojených s mikroskopickým pozorováním materiálů a počítáním chloroplastu nebo chromozómů, měřením velikosti průduchů apod. Tyto práce vyžadovaly soustavné studium a nutno říci i odvahy, neboť v té době bylo u nás polyploidizace metodicky naprosto neprozkoumaná. Pochopitelně, že se tato práce zpočátku neobešla bez těžkostí a nezdarů. Přes všechny počáteční potíže bylo však šlechtění polyploidních odrůd ve vývoji naší šlechtitelské stanice velmi významná a úspěšná etapa, na niž navazuje metodicky ještě náročnější etapa, založená na křížení a zkoušení kombinačních schopností šlechtitelského materiálu a tvorbě syntetické populace z nejlépe kombinujících komponent vytvářejících vysoký heterózní efekt.

Mezinárodní spolupráce v rámci RVHP

Pro tvorbu těchto syntetických populací u jílku mnohokvětého, jílku vytrvalého a jetele lučního využíváme na základě třístranných dohod RVHP o tvorbě společných odrůd mezi NDR, PLR a ČSSR odrůdy a kultivary všech partnerských zemí a pracuje se dle společných metodik.

Další velmi náročný úkol RVHP je tvorba mezírodových a mezídrohových hybridů mezi různými druhy jílků a kostřav, zejména mezi jílkiem mnohokvětým a kostřavou luční, jílkiem mnohokvětým a kostřavou rákosovitou apod. Tento úkol řešíme na základě dvoustranné dohody mezi NDR a ČSSR a šlechtitelský cíl je

najít kombinace, u nichž jsou spojeny pozitivní vlastnosti obou komponent, kupř. vysoká chutnost a stravitelnost jílku mnohokvětého s vysokou odolností vůči vyzimování, vytrvalostí a vysokým výnosem hmoty kostřavy rákosavité.

Další úkol RVHP je vnitrodruhová hybridizace lipnice luční, která se vyznačuje apomiktickým způsobem rozmnožování (pseudogamie). Hybridizaci musí předbít indukce a vyhledávání sexuálních forem lipnice luční, které umožňují hybridizaci a jsou při křížení s normálními apomiktickými kultivary používány jako matky, s cílem vytvořit hybridní kombinace s dobrou kombinační schopností a převést je zpět do apomiktické formy, a tak zalíxovat heterózní efekt, neboť apomixis je v podstatě parthenogeneze. Tato metoda umožňuje vytvořit nové, výkonnější hybridní kombinace lipnice luční jednak pro pícninářské – luční a pastevní, jednak pro technické, parkové a okrasné využití. Tento úkol je řešen na základě dvoustranné dohody s PLR.

Všechny úkoly RVHP sledují cíl vytvořit výnosnější a kvalitnější odrůdy pícniných trav a jetelů i kvalitnější odrůdy pro technické, parkové a okrasné trávníky, které jsou potřebné pro ozeleňování velkých městských a průmyslových aglomerací a zlepšování životního prostředí člověka.

Dokončení výstavby šlechtitelských zařízení

Zvládnutí těchto úkolů není možné bez dobrého laboratorního zařízení a kvalifikovaných kádřů. Proto GR Šlechtitelské a semenářské podniky OSEVA Praha v roce 1975 rozhodlo o dostavbě naší šlechtitelské stanice. V dubnu 1976 byla výstavba zahájena a k 30. 6. 1978 v plánovaném termínu ukončena. Byly vystavěny následující laboratoře a šlechtitelská zařízení:

1. geneticko-fyziologická laboratoř
2. fytopatologická laboratoř
3. laboratoř pro umělou infekci
4. laboratoř pro tkáňové kultury
5. biologické komory s možností regulace teploty, vlhkosti a osvětlení
6. jarovizační komora
7. mrazírenská komora
8. semenářská laboratoř
9. mechanická rozborovna
10. snopkárny
11. laboratorní čisticí linka
12. linka na čišťení osiv S₁
13. sklad osiv S₁
14. skleník na hydroponické výživě s umělým osvětlením
15. sklad jedů

Všechny nové kapacity jsou centrálně vytápěny lehkým topným olejem s automatickou regulací.

Tyto laboratorní kapacity a šlechtitelská zařízení nám umožní řešit velmi náročné úkoly, vyplývající z 6. SLP a z dlouhodobé koncepce rozvoje zemědělství do roku 1990.

Další rozvoj a racionalizace šlechtitelských postupů

V současné době se mění struktura naší šlechtitelské práce v tom smyslu, že se na úseku nového šlechtění zaměřujeme více na šlechtění jetele lučního, který je s vojštěskou setou rozhodující plodinou pro další intenzifikaci pícninářství a celé rostlinné výroby. Vedle dvou povolených odrůd tetraploidního jetele luč-

ního — středně pozdní KVARTY a pozdní odrůdy RADEGAST — pracujeme nyní na novém šlechtění raného typu a v rámci RVHP na tvorbě syntetické odrůdy. Tyto dva úkoly považujeme v současné době my i naše nadřízené orgány za nejzávažnější. Od roku 1977 provádíme soustavně nové indukce polyploidie a urychlování generací C_1/C_2 ve skleníku s umělým osvětlením, což v podstatě znamená vyprodukování 2 generací během 1 roku.

Vzhledem k možnostem, které stanice má po dobudování laboratoří a skleníků je šlechtitelská stanice Hladké Životice od roku 1978 hlavní stanicí pro nové šlechtění jetelovin v ČSR a sídlem šlechtitelského týmu pro novošlechtění jetelovin v ČSR, odkud bude nové šlechtění jetelovin metodicky usměrňováno, bude prováděna servisně indukce polyploidů a na počítači zpracovány výsledky. Bude rozvíjena spolupráce a upevňovány vazby s výzkumnými pracovišti, zejména s Výzkumným a šlechtitelským ústavem pěstinnářským Troubsko I se zahraničními partnery v rámci RVHP. Úzká spolupráce šlechtitelských stanic s výzkumnými pracovišti umožní racionalizaci šlechtitelských pochodů a rychlé zavádění nových odrůd ve spolupráci s krajskými semenářskými podniky do praxe.

Využíváním nejnovějších poznatků genetiky a šlechtění ve šlechtitelské praxi chceme pokračovat v náročných metodách šlechtění, jejichž teoretické základy byly položeny zakladatelem genetiky G. J. MENDLEM, narozeným v Hynčicích v okrese Nový Jičín (1822–1884).

MECH SCHISTOSTEGA PENNATA (HEDW.) WEB. ET MOHR V ODERSKÝCH VRŠÍCH

Josef Duda

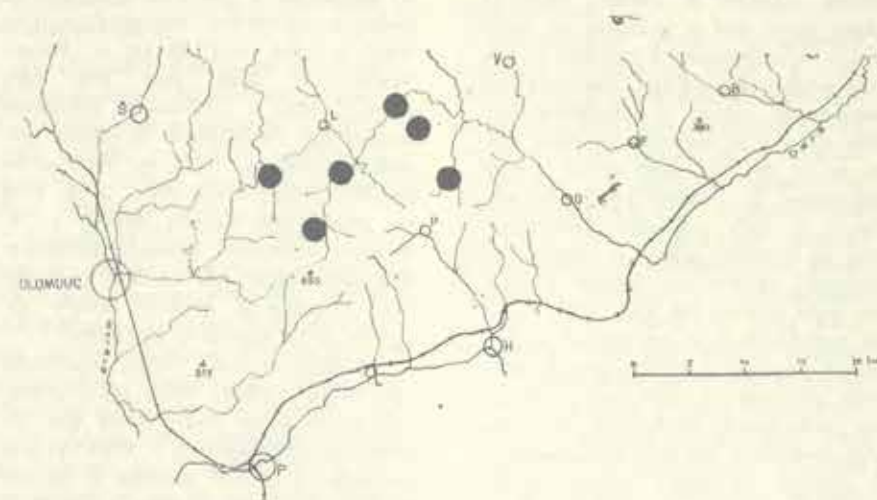
Schistostega pennata — dřívovičník zpeřený — je drobný mech dosahující velikosti pouze několika milimetrů, avšak zajímavý tím, že jeho nadzemní částí protonematu vydávají v temnu charakteristické smaragdové světlo. Je to způsobeno tím, že buňky jsou čočkovitě vyklenuty a světlo, které na ně dopadá, je soustředěno na zadní stěnu buněk, kde osvětluje tam nakupené chloroplasty. Paprsky světla se odrážejí v téměř stejném směru zpět, což způsobuje zelené světélkování.

Schistostega pennata roste u nás v podhorských až horských oblastech výhradně na silikátovém podkladu, většinou v dutinách skal, pod skalami, pod kořeny stromů apod. Proto jej najdeme v lesích v úvozech starých cest, nad potoky a řekami, prostě tam, kde je nedostatek světla a kde konkurence jiných druhů je minimální.

V Oderských vrších je jeho výskyt soustředěn do centrální části, tj. hlavně do povodí horního toku řeky Odry. Při výzkumech v letech 1964 a 1965 jsem tam zjistil celkem šest lokalit:

- Město Libavá: Smilov, údolí potoka Lichnička, 400 m;
- údolí potoka mezi Varhoštěm a mlýnem Schindelmühle, 600 m;
- údolí Odry mezi Keprtovicemi a Olejovicemi, 490 m;
- údolí Odry mezi Starými Oldřůvkami a Vojnovicemi, 400–440 m;
- Rudoltovice, údolí potoka Hádek (Klikatý potok), 440 m;
- Luboměř pod Str., u cesty, 500 m.

Je pravděpodobné, že tento mech bude ještě nalezen v údolí Odry v okolí Hařmánek a Spálova.

Lokality výskytu mechu *schistostega pennata* v Oderských vrších
Kreslil Josef Duda 1978

ZPRÁVY

Zajímavá památka v Bernarticích nad Odrou

V sanktusníkové vížce farního kostela Navštívení Panny Marie v Bernarticích nad Odrou je zavěšen obří zvon, který se právem zařazuje mezi významné pamětihodnosti obce.

Byl ulit roku 1734 a jeho hodnota spočívá především v tom, že v nápisové legendě je uveden německý název obce, což s ohledem na dobu vzniku v souvislosti s faktem, že jde o epigrafickou památku, znamená jednoznačnost určení u objednavatele. Toto zjištění je atypické zejména proto, že až do roku 1795 nebyl v obci ani kostel či alespoň kaple. Bernartice n. O. byly v dřívější době přifařeny ke Starému Jičínu a samostatná duchovní správa na úrovni kuracie zde byla zřízena až roku 1797. Proto lze považovat zvon za doklad hospodářské prosperity a jisté úrovně obce první poloviny 18. stol., neboť už sama skutečnost, že byl až do roku 1795 zavěšen v dřevěné rozsoše obecní zvonice na návsi zhruba oproti dnešnímu vchodu na hřbitov, téměř vylučuje interester církve jako donátora.

Kde a kým byl zvon ulit a proč je na zvonu reliéf sv. Barbory, není známo.

Zvon je zavěšen na hranolovém čepu s průvlakem a je ze zvonoviny. Výška $\varnothing$ 26 cm, průměr u dolního okraje = 29 cm, váha není větší než 18 kg. Čepec zvonu člení jednodílkový nápis kapitálou: „S + BARBARAE BARNSDORFF + A + 1734“. Všechna písmena a číslice jsou vysoká 1,5 cm, pouze „B“ ve slově „Barnsdorff“ je 2,3 cm vysoké. Rozdělovacím znaménkem v nápisu je motiv sočtverce. Nápisová páska je ukončena zašlým vegetabilním ornamentem.

Na krku zvonu obíhá po obvodu zvonu těsně pod čepcem 3 cm široký pás akantů. Dominantou výzdoby krku a celého zvonu je velmi kvalitní, plastický, výrazný 11 cm vysoký reliéf sv. Barbory. Na přechodu ke krku člení zvon po obvodu 5 plastických obíhajících linek. Větec zvonu je holý, je pouze zesílen jednodílnou plochou lištou.

Ve zvonici kostela jsou zavěšeny 4 ocelolitinové zvony, ulité firmou Rudolf Manoušek v Brně roku 1918 a zakoupené obcí 4. 2. 1919 jako náhrada za 3 velké rekvírované zvony ze zvonoviny v říjnu 1916. Byly to 2 zvony s latinskými nápisy („sv. Florián“ o váze cca 85 kg a „Panna Maria“ o váze cca 200 kg), ulité r. 1830 v Olomouci zvonařem Leopoldem Františkem Stankem, původem z Opavy. Dále byl rekvírován největší bernartický zvon ulitý 1859 ve Vídeňském Novém Městě c. k. dvorním zvonařem Ignácem Hilzerem. Ten vážil takřka 440 kg, měl českaněmecké nápisy a kvalitní reliéfy sv. Josefa a sv. Cyrila a Metoděje.

Zvonek z roku 1734, nazývaný „Barborka“, slouží dnes jako umíráček a má velmi čistý tklivý tón. Po zřízení prvního kostela r. 1795 byl zde přenesen z obecní zvonice a od výstavby nynějšího kostela r. 1837 je trvale zavěšen v malé vížce, kde pro svou nesnadnou dostupnost a zejména proto, že neměl požadované váhové rekviziční minimum, přečkala obě světové války, a tak zůstává svědectvím radostných i pohnutých dob obce Bernartice nad Odrou.

Použité prameny a literatura:

Rkp. Jana Petra Cerroniho, SOA Brno, fond G 12, I/58, fol. 43
„Moravské Kravaňsko“ (Politický okres Novojičínský), Příbor 1898, str. 163
Vlastivěda Moravská, Novojičínský okres (napsal Václav Severa), Brno 1933, str. 211

Poz. Nevěřilova, SOA Opava – pob. Olomouc; rekviziční zpráva
„Od pokolení do pokolení 1837 až 1937“ (Památník obce Bernartice nad Odrou k stoletému trvání farního chrámu Navštívení Panny Marie 1937), Přerov 1937, str. 12, 14, 20, 23 a 98.
Autor článku dodává, že v žádném z použitých pramenů nebyl uveden ani přibližný, ani věrohodný popis skutečného stavu zvonu.

Pavel Šrámek

Za Jaroslavem Štindlem – vlastivědným pracovníkem

24. září 1978 zemřel po těžké nemoci významný vlastivědný pracovník, ředitel škol a archivář Jaroslav Štindl. Odešel pracovitý, obětavý a pro kulturní práci zapálený člověk, známý veřejnosti okresu i kraje.

Narodil se 15. ledna 1903 v Trnávce v rodině ředitele venkovské malotřídky a po studii na gymnáziu a učitelském ústavu v Příboře působil na obecní škole v Trnávce, na měšťanských školách v Kopřivnici, Příboře, v Brušperku a v Místku, kde byl 15. dubna 1941 gestapem zatčen, odsouzen na deset let káznice a potom vláčen až do konce války věznicemi ve Slezsku a v Bavorsku. Na počátku června 1945 se nemocen vrátil z věznice ve Straubingu a po krátkém zotavení se pustil s elánem jemu vlastním do práce v osvobozené vlasti. Pracovištěm a domovem se mu stal až do posledních chvílí Nový Jičín, město, které po válce potřebovalo mnoho ochotných, obětavých a pracovitých lidí. A právě takový byl Jaroslav Štindl. Stopy jeho takřka pětatřicetileté činnosti nacházíme ve školském, kulturním a veřejně politickém životě okresu a města. V letech 1945–1950 byl okresním osvětovým inspektorem, poté až do r. 1964 ředitelem měšťanských škol, od r. 1964 do roku 1970 ředitelem nově zřízené

ho vlastivědného ústavu. Souběžně s uvedenými funkcemi pracoval nepřetržitě od roku 1949 jako vedoucí okresního archivu. V roce 1973 odešel z místa ředitele archivu, ale pracoval zde jako brigádník takřka až do posledních dnů svého života.

Velikými jeho láskami byly po celý život zpěv a hudba. Byl organizátorem novojičínského hudebního života a dirigentem symfonického orchestru. Nechyběl při žádné významnější kulturní záležitosti, byl dlouholetým funkcionářem Svazu čs. sov. přátelství, Svazu protifašistických bojovníků, pracoval řadu let v okresním mírovém hnutí.

Vlastivědná práce přitahovala Jaroslava Štindla od mládí. V roce 1932 začal v národnostně smíšeném okrese novojičínském vycházet vlastivědný sborník „Kravaňsko“. Jaroslav Štindl byl od počátku členem redakčního kolektivu a redigoval zde až do r. 1938 hádankářský koutek. Nacházíme ho v redakční radě obnoveného „Kravaňska“ i v poválečném období od r. 1945 do r. 1950. Když byl v roce 1957 péčí odboru školství ONV pro potřebu učitelstva připravován „Vlastivědný přehled Novojičína“, nechyběl Jaroslav Štindl mezi jeho propagátory a přispěl do sborníku statí o hudebním životě na Novojičínku. V roce 1960 se vytvořily opět podmínky pro vydávání vlastivědného periodika. Dostává název „Novojičín“ a snaží se navázat v nových podmínkách na tradice předválečného i poválečného „Kravaňska“. I zde byl platným a zkušeným členem redakční rady, radil a pomáhal mladším členům redakčního kolektivu, objevoval nové přispěvatele, orientoval časopis na dosud opomíjená místa vlastivědné práce. Léta šedesátá přinášejí ještě další možnosti v publikační vlastivědné činnosti. Město Nový Jičín oslavilo v r. 1963 šestistáté padesáté výročí svého vzniku a k této příležitosti byla připravována publikace „Čtení o Novém Jičíně“. V redakční radě ani

v autorském kolektivu nechyběl Jaroslav Štindl. Uveřejnil v této záslužné publikaci stať o hudebním životě Nového Jičína v minulosti a přítomnosti. K 25. výročí Mnichova, v roce 1963 se uskutečnila v Novém Jičíně ideologická konference OV KSČ. Z materiálů této konference vyšla pak v roce 1965 péčí Vlastivědného ústavu v Novém Jičíně publikace „Mnichov není jen historie“. V ní zpracoval na základě získaných údajů události nešťastných dnů podzimu roku 1938 na Příborsku a Frenštátsku. Do dvoudílné kolektivní práce vlastivědných pracovníků a učitelů okresu „Cestou bojů k vítězství“ přispěl pak záslužnou a obsáhlou stať „Hnutí odporu na okrese Nový Jičín v době okupace“. Psal tuto stať pečlivě a ve vzpomínkách na své utrpení a na počest svých druhů, kteří se z boje proti fašismu domů nevrátili. V roce 1957 se publikační vlastivědná práce přenesla do nově koncipovaného Vlastivědného sborníku, vydávaného Vlastivědným ústavem v Novém Jičíně. Jaroslav Štindl pracoval řadu let v redakci a napsal několik článků do jeho prvních čísel.

Kromě publikační činnosti je třeba připomenout jeho velkou práci organizační spojenou se zřizováním Vlastivědného ústavu, reinstalací památníků a muzeí v Hodslavicích, ve Vražném, Fulneku, Příboře a Štramberku. To vše si vyžadovalo nemalé úsilí a organizační schopnosti. Jaroslav Štindl je prokázal ve velké míře i jako archivní pracovník. Archivnictví, to byla jeho skrytá láska, které věnoval večery, soboty a neděle. Byl u počátků poválečného úsilí archivářů, kdy bylo nutné zachránit cenné materiály před zničením, soustředit, vytrídřit a uspořádat je podle zákonných norem. Péčí Jaroslava Štindla byl vybudován archivní depot v bývalé synagóze v Novém Jičíně, došlo k uspořádání archiválií úřadů, obcí, škol, závodů a institucí v celém okrese.

Práce Jaroslava Štindla na úseku vlastivědném je významná a pro naši společnost cenná. Je však i příkladná pro mladé historiky a archiváře, kteří již vykročili na tuto přítažlivou a zajímavou cestu nebo se na ni vstoupit chystají.

Jan Hanák

Nový nález stříbrné mince

Na Storožickém kopci (496,6 m n. m.) se nachází zřícenina středověkého hradu Starého Jičína. Mezi zbytky hradního zdiva a na volných plochách byly vykopány a sbírány vedle různých keramických nádob a kovových předmětů též antické mince a mince ze středověku (Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, 1975, 22, Nový Jičín).

Mezi tyto nálezy je možno přidat i nález mince z doby vlády Ferdinanda II. (1617-36). Mince volně ležící nalezi Alois Hop z Bernartic nad Odrou dne 23. 7. 1978 v prostoru jižního předhradí na chodníčku kolem zbytku jihozápadního zdiva předhradí.

Jde o tříkrejcor Ferdinanda II., ražený ze stříbrného mincovního střížku ve Štýrském Hradci v roce 1623. Mince takto datovaná patří mezi tzv. dlouhé mince. Ryzost stříbra bylo snížena přidáním některých méně ušlechtilých kovů.

líc —

ve španělské módě portrét panovníka doprava, okolo FERD. II. D. G. R. I. S. A. G. H. B. REX (FERDINAND II DEI GRATIA ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS GERMANIAE HUNGARIAE BOHEMIAE REX)

rub —

dvojhlová rokoková orlice se srdečním štítkem, okolo ARCHID. A. D. (3) BVR. M. 1623 (ARCHIDVX AVSTRIAE DUX BURGUNDIAE MARCHIO)

Mince má ředobílou patinu, opi-

sy jsou místy otřelé a rubní strana mince je poškrábána.

Průměr mince 19 mm, s. o. 4 mm. Mince byla darována do Okresního vlastivědného muzea a uložena po zpracování mezi numismatickou sbírkou.

Emanuel Grepl

Zdeněk Bár — jubilat

Pětasedmdesátiny Štramborského rodáka (19. ledna 1904) jsou pobídkou k tomu, abychom pohlédli na jeho literární dílo, zčásti spojené i s Novojickem. Po maturitě na příborském gymnáziu a studiu češtiny a francouzštiny v Praze učil v Hlučíně a v Ostravě, po druhé světové válce na universitě v Grenoblu a do důchodu posléze odešel jako ředitel Kulturního domu v Hlučíně. Osobní a literární písemnosti Bárovy jsou uloženy v Památníku Petra Bezruče v Opavě (fond číslo 22, celkem dvacet tři archivní krabice), včetně prvního dílu jeho pamětí, kde vzpomíná na svá studentská léta a život ve starém Štramberku.

Nejprve byl znám jako básník se silnou subjektivní notou, ovlivněný místy i soudobým poetismem, ale nakonec došel k prostému vyjadřování, jež má blízko k lidové písni. Již sbírka Chléb a víno (Pardubice 1926), stojící na počátku Bárova díla knižně vydaného, zřetelně vymezila rozlohu jeho básnických zón: je to jednak touha po dálkách (oddíl Víno neznámých dálek), hledání protipólu ve vlasti a v rodném kraji (oddíl Skývo domova) a jemný smutek (oddíl Elegie). Následuje pak Zrcadlo modrých stínů (Hranice na Moravě 1928), Melodie (Vyškov 1929), Hořký dech — sbírka nejbližší apollinairovskému a nezvalovskému pásmu, (Hrabyně 1931); poté šel pak už Bár cestou

zjednodušování výrazu, jak ukazuje Srdce a domov (Praha 1932), Jaro a dým (Olomouc 1935), Marnost loučení (Mor. Ostrava 1937), Sen ve sílnu (Brno 1940), Píseň pod Beskydami (M. Ostrava — Praha 1941), Ztracená píseň (M. Ostrava — Praha 1945) a Mimo domov (Opava 1963). Dlužno říci, že od poloviny třicátých let Bár jako básník se již nevyvíjel, ba naopak ustrnul na dosažené úrovni, takže z celé této tvůrčí činnosti zůstávají živými jen sbírky Hořký dech a Jaro a dým.

K tvorbě románové došel pak od lyrizovaných prozaických textů, počínaje povídkou Jediný návrat (Mor. Ostrava 1937). Kniha čtř Ztracený domov (Mor. Ostrava 1938) je významným lásky k Ostravě i rodnému Štramberku. Z krajiny mezi Beskydami, Frýdkem a Ostravou vytěžil děj prvního románu Hvězdy nad domovem (M. Ostrava — Praha 1940), v němž se střetávají tvrdé a vášnivě povahy sedláků. Kniha Než zahoukla sířena (Olomouc 1941) je především kronikářským záznamem o Pílboru (zde Drahanov) a o jeho proměně při zavádění průmyslové výroby. Za nejlepší románovou skladbu možno považovat Mrtví mluví (M. Ostrava — Praha 1941) s autobiografickými prvky uplatněnými při zachycení osudů malíře Emila, v prostředí pražském i za pobytu ve Francii. Bár si zde vypracoval nový styl (úspěšné, krátké věty), rozvíjení děje nás udržuje rovnoměrně v napětí a teprve dramatický závěr přináší rozuzlení. Méně zájmu si zaslouží kniha povídek Krev a pluh (Praha 1942), spíše studie k větším pracím než hotové díla; v nejdejší novele se vrací k rodnému Štramberku (zde Gartenberg). Ze selského života je opět román Jednoho pozdního večera (M. Ostrava — Praha 1943) i kniha čtenářsky nejúspěšnější, Dábel z hor (s podtitulem Románová balada z horských krajín, Olomouc 1944 a hned druhé vydání Praha 1944). Dílem bez větších uměleckých ambic

zůstala próza Mstitelé (Olomouc 1948), zachycující Stramberk a Hlučínsko za německé okupace a boj partyzánů v okolí Grenoblu.

Kdo by chtěl Bárovu tvorbu poznat hlouběji, může čerpat z větší studie Proměry lyrismu u Zdeňka Bára, otištěné v Časopise Slezského muzea – vědy historické, XVIII – 1969, str. 139–150.

Jiří Urbanec

Knihovnicko-bibliografické lekce – nové formy práce s dětským čtenářem (Z příspěvku předneseného na konferenci knihovníků okresu Nový Jičín, konané ve Frenštátě pod Radhoštěm 26. května 1979)

V dnešní době, v době prudkých revolučních změn v současném světě, ať již ve sféře společenské nebo vědeckotechnické, pozorujeme, jak dítě rychle mentálně vyspívá. Tím více se musíme snažit, aby děti mohly objevovat svět v širokých rozměrech a odhalit společenské pravdy co možná nejrychleji a s maximální působivostí. A k tomu značným dílem napomáhá i dětská literatura. Právě proto se od r. 1976 začalo v mateřských školách s výukou předmětu „Literární výchova“, mající dvě části: 1. Výchova literaturou, 2. Výchova k literatuře.

Výchova literaturou, tj. předčítání, vyprávění pohádek se v mateřských školách praktikovalo už dřív. Ale jako stále potřebnější se ukazuje i výchova k literatuře, seznámit děti v rámci možnosti jejich chápání se základy literatury, vyvolat v nich potřebu četby a vypěstovat kladný vztah ke knize. Největší naději na úspěch má tato forma výchovy právě uprosřed knih, v knihovnách, v prostředí, které mnohé děti zatím neznají.

Okresní knihovna v Novém Jičíně – sídlišti se jako první v okrese úkolu ujala a v návaznosti na osnovy

Literární výchovy pro mateřské školy začala od r. 1976 s realizací knihovnicko-bibliografických lekcí. První lekce byly v podstatě hledáním optimálního způsobu, jak dětem vysvětlit, co je knihovna, k čemu slouží, jaký je rozdíl mezi knihou a hračkou, kdo je spisovatel a ilustrátor, jak správně zacházet s knihou a podobně. Dnes už se pracuje podle osvědčené praxe. Předškolní oddělení mateřské školy K. Čapka, s kterou okresní knihovna spolupracuje, navštěvuje knihovnu 1x za měsíc. To znamená 10 lekcí s předem připraveným programem, každá třetí lekce je opakovací. Je nutno dbát na délku trvání lekcí, neboť pozornost dětí je velmi těžké udržet delší dobu. Také způsob provedení musí být bližší hře, zábavě. A výsledky? Děti se stávají velmi brzy čtenáři knihovny a dovedou se v ní samostatně orientovat.

Pavla Hanáková

30 let kloboučnického muzea v Novém Jičíně

V letošním roce slaví kloboučnický průmysl v Novém Jičíně 180. výročí svého založení. Ve stínu tohoto jubilea zůstává skutečnost, že i kloboučnické muzeum jako součást Okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně má za sebou řadu let úspěšné existence. V roce 1949, kdy slavil kloboučnický průmysl v Novém Jičíně své 150. výročí založení, byla v novojičínském zámku uspořádána výstava dokumentující historii kloboučnické výroby. Výstava, realizovaná původně jen k výročí založení kloboučnického průmyslu, měla mezi veřejností velký ohlas, a proto se v tehdejších propagačních oddělení n. p. Tonak rozhodli vybudovat stálou expozici. Realizátorem myšlenky zbudovat muzeum a také správcem muzea se stal pracovník propagačního odděle-

ni Alois Šimík, který za podpory vedení závodu s nemalým nadšením dokázal vybudovat v krátkém čase expozici, ve které byl zachycen vývoj kloboučnictví od manufakturního způsobu výroby až po tovární výrobu dneška. Další část expozice tvořil módní vývoj pokrývek hlavy od antiky až po současnost. Základ expozice módního vývoje pokrývek hlavy tvořila „Sbírka pozoruhodných klobouků“, která byla majetkem bývalého Společenstva kloboučníků v Praze. „Sbírku pozoruhodných klobouků“ sestavil v letech 1925–1947 Otakar Hrabě, redaktor Kloboučnických listů. Tato sbírka obsahovala 160 kusů historických a národopisných klobouků. Při instalaci expozice byla ke sbírce Otakara Hraběte přidána i sbírka klobouků ze vzorkovny bývalých majitelů továrny, Hückelů. Nově vzniklé muzeum mělo již od svého vzniku ujasněnou koncepci vývoje a snahou jeho správce bylo vybudovat specializované muzeum, které mělo dokumentovat vývoj kloboučnického průmyslu celostátně a mělo být doplněno o vývoj kultury odívání. Na základě této koncepce navázalo muzeum živé kontakty s tehdejšími Svazem českých muzeí, Národním technickým muzeem, Náprstkovým muzeem, Umělecko-průmyslovým muzeem a Vojenským muzeem v Praze. Zabývalo se rovněž výstavní činností a do roku 1955 realizovalo 12 výstav v prostorách zámku. Zájem veřejnosti o muzeum byl značný a za prvních pět let existence je navštívilo na 50 000 návštěvníků. Přitom muzeum bylo otevřeno nepravidelně, jeden až dva dny v týdnu, protože nemělo profesionálního pracovníka. V roce 1956 byly sbírky nově instalovány a byl zřízen depozitář. U příležitosti 160. výročí založení kloboučnického průmyslu v Novém Jičíně uspořádalo muzeum rozsáhlou a velmi úspěšnou výstavu pokrývek hlav různých národů ze sbírek Náprstkova muzea v Praze. Historie samostatného kloboučnického

muzea končí právě v roce 1959, kdy bylo organizačně začleněno do Okresního vlastivědného muzea. Následující léta byla pro sbírky kloboučnického muzea léty stagnace, kdy z nepochopení jeho významu pro region nebyla expozice věnována patřičná pozornost. Obrát k lepšímu nastal až po vzniku Okresního vlastivědného ústavu, v jehož rámci byly sbírky v r. 1967 nově instalovány. Nově instalovaná expozice ideově navazuje na předešlou a ukazuje návštěvníkovi vývoj výroby klobouků a vývoj pokrývek hlavy až po současnou produkci n. p. Tonak. Expozice klobouků je ve Vlastivědném muzeu nejnavštěvovanější a ročně ji zhlédne několik tisíc tuzemských i zahraničních návštěvníků. Sběrka klobouků je systematicky doplňována kolekcemi současné produkce n. p. Tonak a do budoucnosti lze počítat s ještě lepší spoluprací s vedením n. p. Tonak, které má zájem na tom, aby i prostřednictvím muzea byla veřejnost seznamována s jeho výrobky.

Miloš Lossman

Poznámky k osudu Chalupovy sbírky štramberských zkamenělin

V roce 1975 jsem v tomto sborníku (v č. 15, str. 60) uvedla zprávu o proslulé sbírce štramberských zkamenělin Eduarda Chalupy, která byla z jeho pozůstalosti v r. 1970 získána do paleontologických sbírek Slezského muzea v Opavě. Chalupova sbírka představovala rozsáhlý a velice hodnotný soubor jurské fauny z druhohorních vápencových těles ve Štrambersku. Kolekce deponovaná ve Slezském muzeu obsahuje přes 800 kusů těchto zkamenělin, avšak vzhledem k tomu, že v ní procentuelně zastoupení živočišných skupin neodpovídá přirozenému společenstvu jurských faun z těchto vápenců, bylo hned usuzováno, že zde nemáme úplný soubor celoživotního Chalupova

sběratelského úsilí. Tento předpoklad potvrdilo nově zjištění, že další část Chalupovy sbírky byla z jeho pozůstatosti prodána také do Ústředního ústavu geologického v Praze, kde je deponována v jeho sbírkách v budově na Malostranském nám. č. 19. Soubor, který je uložen v Praze, určen nebyl a není. Čítá 378 kusů fauny, která podle předběžného ohodnocení reprezentuje tyto systematické skupiny:

Hydrozoa – polypovci
 Anthozoa – korálnatci
 Porifera – houby
 Vermes – červi
 Brachiopoda – ramenožci
 Bivalvia – mlži
 Ammonoidea – amoniti
 Belemnitida – belamnitci
 Echinodermata – ostnokožci
 Crustacea – korýši
 Pisces – ryby

Nejpočetnější z nich jsou břichonožci, ale poměrně rozsáhlá a též nejhodnotnější z celého souboru vůbec je zde amonitová fauna. Kusy vynikají kvalitou, zachováním, jedinečností druhů. Obsahuje totiž exempláře rodů, které dokládají stáří větší než svrchnolithanské, patrně kimmeridžské. Tyto nálezy musely pocházet ze stratigraficky nejstarších obzárů vápenců, jaké byly vytěženy již ve 30. letech t. st. na lz. úpatí Kotouče, v býv. Gutmannově lomu. Je zřejmé, že soubor, který se dostal do Prahy, představuje nejstarší část Chalupovy sbírky štramberských zkamenělin. Nezbývá, než litovat, že se jí nepodařilo soustředit v úplnosti na jednom místě a celou zachovat v regionu, pro který má velikou historickou cenu. Část uložená ve Slezském muzeu se postupně systematicky zpracovává a určuje. Skýtá pro badatele naše, ale i zahraniční velmi cenný studijní i vědecký materiál. Chalupova sbírka však zde nezůstane natrvalo uzavřena v muzejních depozitářích. Její nejatraktivnější exempláře budou pro šir-

ší veřejnost natrvalo zpřístupněny v nové geologické expozici Slezského muzea, která bude po r. 1980 otevřena v jeho výstavní budově v Opavě ve Smetanových sadech.

Eva Purkyňová

LITERATURA

Bibliografie historicko-vlastivědné literatury Severomoravského kraje za léta 1971–1975. Zpracovala Jana Dubová. Opava, Státní oblastní archiv 1976. 709 s. 4°.

Státní oblastní archiv v Opavě připravil již čtvrtý svazek shora uvedené výběrové titulové bibliografie jako pracovní a orientační pomůcku, která navazuje na dříve vydané svazky (1. 1945–1955, 2. 1956–1965, 3. 1966–1970).

Bibliografie používá upraveného třídění Bibliografie čs. historie, je členěna na část speciální, zahrnující 25 oborů s dalším podrobnějším členěním, a část všeobecnou, zahrnující 5 historických období od doby předleudální po socialismus.

5865 záznamů je v jednotlivých teoretických oborech doplněno odkazy a autorským rejstříkem. Osobní a topografický rejstřík je výborným doplňkem rozsáhlé bibliografie, která obsahla excerpce téměř 150 periodik a 50 sborníků.

Rada záznamů se vztahuje k městu a okresu Nový Jičín, takže bibliografie se stává dobrou pomůckou nejen odborných pracovníků, nýbrž i badatelů.

Bibliografie nezahrnuje denní tisk Severomoravského kraje, který excerpce bibliografické oddělení Státní

vědecké knihovny v Olomouci a vydává každoročně dle jednotlivých okresů pod názvem „Severomoravský kraj v roce 19... Soupis publikací a článků“.

Je chvályhodné, že se opavský Státní archiv snažil zaplnit mezeru ve vydávání bibliografií, ale postupem času se zjistí, že je to úkol nad jeho mimopracovní síly. S výjimkou Středočeského kraje totiž v ostatních krajích vydávají regionální bibliografie Státní vědecké knihovny, které mají dobře vybavená bibliografická pracoviště jak kádrově, tak odborně, a navíc jsou schopny vydávat regionální bibliografie i každoročně.

Rudolf Richter

Emil Příkrý, Okres Nový Jičín. Budovalské úspěchy lidu po roce 1945. Stran 192+16 stran obrazových příloh, cena 24 Kčs. Vydal Profil, Opava 1978.

Podtitul recenzované práce ukazuje její charakteristiku i cíl – ukázat všestranný vývoj a rozvoj okresu od osvobození Rudou armádou na jaře r. 1945 až do dnešní doby; dodejme hned, že zdařile. Prvá, úvodní kapitola obsahuje charakteristiku okresu z hlediska zeměpisného a skladby obyvatelstva se stručným přehledem správního vývoje od r. 1850. Druhá část se skládá ze stručných popisů vývoje jednotlivých městských středisek v okrese. V čelo stojí a každém z nich je vyobrazen i jeho znak. Je pochopitelné, že při rozsahu 2–3 stránek pro každé město namohl být plně podchycen jeho popis i charakter a že bylo třeba omezit se na věci nejdůležitější. Bylo podchyceno i připojení venkovských obcí k městům do r. 1978 a někde i několika větami bylo zaznamenána historie těchto měst před rokem 1945, zejména za okupace. Třetí kapitola je věnována průmyslu; po všeobecné úvodní části následují historie, popisy a výroba jed-

notlivých podniků a závodů od jejich založení do nejnovější doby. Jsou to Autopal, Tonak, Čs. tabákový průmysl, Karnofa, Strajtex, Perlit v Novém Jičíně, Koh-i-noor v Bílovci, MEZ, Slezan a Ton ve Frenštátě, ROMO a Retex ve Fušeku, Tatra v Kopřivnici, Optimit Odry, Loana Příbor a Frenštát, Vegonka ve Studánce, Kotouč ve Štrambersku, Štěrkovy a píslkovny Jakubčovice nad Odrou, izolační závody Brno - provozovna Bardovice. Čtvrtá kapitola o zemědělství se obírá skladbou, stavem a činností 16 nyní existujících spojených družstev, kde by však na tomto místě bývalo vhodné uvést znovu výčet obcí nebo místních částí, v nichž hospodaří. Pochopitelně nemohlo být už přihlédnuto ke změnám prováděným od sklonku roku 1976, jako bylo připojení Paňanky k Ostravě, JZD Bernartice k JZD Jeseník (což je v textu naznačeno na str. 106) aj. Dále se věnuje pozornost výrobě živočišné a rostlinné jako celku a dalším zemědělským podnikům a zařízením, řízeným buď ústředně, jako jsou Školní zemědělský podnik Vysoké školy veterinární v Brně se sídlem v Novém Jičíně (Šanově) a jím sprovodané školní statky při střední zemědělské technické škole v N. Jičíně-Zlíně a při zemědělském učilišti v Klimkovicích, Velkovýkrmny - závod Bílovec a Šlechtitelská stanice v Hladkých Životicích, nebo okresem – okresní zemědělskou správou, mezi něž patří Zemědělský stavební podnik i Okresní meliorační družstvo v Novém Jičíně a státní statek v Odrách. Konečně jsou to instituce spravované odjinud, např. Zemědělský nákupní a zásobovací podnik Olomouc – odštěpný závod Nový Jičín, Plemenářská stanice a Mlékárna v Kuníně, Strojní a traktorová stanice ve Velkých Albrechticích a Veterinární asanační ústav v Mankovicích, které mají charakter nadokresní; u těchto posledních čtyř institucí chybí údaj o jejich centrálním řízení (Olo-

mau, Ostrava, Praha). Posléze je to Společný zemědělský podnik pro chov drůbeže a prasat se sídlem v Příboře, družstevního zaměření. Kapitola pátá informuje o zabezpečování služeb obyvatelstvu na úseku obchodu a místního hospodářství (Potraviny, Jednota, Drustol, Dřevoplast v N. Jičíně, Restaurace Frenštát), kapitola šestá se zabývá rozvojem, organizací a činností zdravotnictví v rámci okresu a kapitola sedmá školstvím, s přehledem stavu a počtu škol v roce 1975. Do dnešní doby se ovšem počet základních škol snížil. V osmé kapitole určené kultuře se setkáváme se soupisem přírodních a městských památek, rezervací, památníků a s popisem činnosti okresního archivu (stav k r. 1974). Škoda, že nezbylo víc místa na vylíčení činnosti některých jiných kulturních zařízení, především Vlastivědného ústavu (od 1. 12. 1978 Vlastivědného muzea) v Novém Jičíně s jeho bohatou činností výstavní, sběratelskou, publikační, přednáškovou ap. Poslední, devátá kapitola zobrazuje stav a vývoj tělovýchovy a příslušných zařízení v okrese a je ze všech kapitol nejvíce i v textu doprovázena vhodným obrazovým materiálem. Knihu uzavírá seznam obcí a jejich místních částí podle stavu ke 30. 4. 1976 a celkový seznam použité literatury a pramenů, které by bylo ovšem možno rozhojnit některými archivními fondy. Mezi literaturou uvedenou na str. 188 by bylo místo hesla M. Klos přesněji citovat sborník K dějinám Tatry Kopřivnice sv. I-III, Kopřivnice 1967-1975, redigoval dr. M. Klos.

Krásně vybavená a bohatě obrazovým materiálem (i barevným) doplněná kniha je opravdu nejen cenným přínosem a základní pomůckou pro vlastivědu ve škole i pro praktickou potřebu veřejné správy, ale také vzorovou ukázkou a pobídkou pro jiné okresy, jak se takové publikace mají sestavovat a jak se má zpracovávat historie a topografie v období so-

cializace. Zvláště cenné jsou partie o vývoji a stavu podniků, závodů, institucí a organizací, především pro rychlou informaci o náplni jejich činnosti. Jest si přáti, aby kniha splnila ušlechtilý účel, pro který byla sepsána.

Adolf Turek

Sedmdesát let městské hromadné dopravy v Opavě 1905-1975. Pamětní publikace Městského národního výboru v Opavě a Dopravního podniku města Opavy, Opava 1975. Str. 94, neprodejné.

Pěkně vypravená publikace přináší několik zajímavých údajů k podílu bývalé Moravskoslezské vagonky ve Studénce na rozvoji opavské městské hromadné dopravy, což by nemělo uniknout historiografům tohoto závodu. Elektrická pouliční dráha v Opavě zahájila provoz 4. 12. 1905. Předcházela mu ofertní řízení, v němž se střetly v konkurenčním boji nabídky specializované vagonky Johanna Weitzera ze Štýrského Hradce a Moravskoslezské vagonky ze Studénky. Ta ze souboru vyšla vítězně (J. Weitzer dodal jen 5 dvouúpravových obousměrných vlečných vozů) a 10. 11. 1905 dodala Opavě první motorová vozidla. Dne 30. 11. 1905 byla provedena technickopolicejní zkouška a pak vídeňské ministerstvo železnic povolilo koncesi. V r. 1905 vyrobila a dodala továrna ve Studénce do Opavy celkem 9 dvouúpravových obousměrných vlečných motorových vozů s otevřenými plošinami pro 20 sedících a 10 stojících osob (typu MO₂ s typem motoru 2x27,5 PS a rozvorem 2200 mm). V Opavě byly označeny čísly vozů 1-9. Za první republiky byly jejich plošiny upraveny a dodatečně uzavřeny. Sloužily opavské městské dopravě řadu let. Tři z nich byly zrušeny až v r. 1952, 1 v r. 1953, 1 v r. 1954, 4 v r. 1956. V r. 1911 byly ve Studénce vyrobeny pro

Opavu další tři vozy stejného typu, avšak s typem motoru 2x34,5 PS, rozvorem 2500 mm a s polouzavřenými plošinami. Do provozu byly nasazeny v r. 1912 jako vozy č. 10-12 a sloužily až do let 1951 (1 ks), 1953 (1 ks) a 1955 (1 ks). Třeba dodat, že až do r. 1948 byly jedinými motorovými vozy pro osobní dopravu opavské městské elektrické pouliční dráhy. Teprve v r. 1948 bylo nasazeno do provozu dalších pět starších vozů z Jihlavy. Jeden z nich (M-5) byl zhotoven ve Studénce v r. 1934 (typ motoru 2x50 kW, rozvor 2500 mm). V Opavě mu bylo přiděleno číslo 17. Sloužil tu do r. 1954, kdy byl předán do Mostu jako vůz M-26/II, kde byl vyřazen z provozu až v r. 1962. Snad ještě stojí za zmínku, že prvním autobusem opavské městské hromadné dopravy byl výrobek kopřivnické Tatry asi z r. 1933 (typ T 24), který byl převzat od soukromého dopravce a nasazen do provozu 20. 4. 1941. V r. 1943 byl rekonstruován pro pohon dřevoplynem a zrušen v r. 1945. Sluší se dodat, že v publikaci jsou i fotografie výrobků vagonky ve Studénce, pořízené v provozu opavské městské hromadné dopravy.

Miroslav Klos

Nejstarší usazeniny křídového stáří ve Štramberku

V Časopise Slezského muzea, série A, roč. 25 - 1976, str. 68-85 a 119-131 vyšla rozsáhlá studie dr. Václava Houši Spodnokřídové formace doprovázející tělesa tithonských vápenců u Štramberka. Autor, který se již dlouhá léta zabývá geologickým a paleontologickým výzkumem štramberského vápencového tělesa, publikuje pozoruhodnou práci k otázce vzniku a stáří hornin v okolí Štramberka.

Světově známé paleontologické naleziště ve vápencích ve Štramberku,

kteří se vyznačuje nesmírnou bohatostí dochovaných fosilních faun druhohorního stáří, bylo po více než 1 století předmětem sporů českých i německých badatelů o stanovení přesného stáří těchto sedimentů. Mezi faunami tithonského, tj. svrchnojurského stáří se zde totiž vyskytují též fauny mladšího geologického útvaru - spodní křída. Uspokojivé vysvětlení vzájemného vztahu obou faun a interpretace geologické geneze tohoto významného vápencového ložiska se krystalizuje teprve až v 70. letech tohoto století.

V. Houša, který je především paleontologem, hodnotí globálně výsledky dosavadních výzkumů v oblasti Štramberka a popisuje horniny spodnokřídového stáří, které jsou geneticky těsně svázány se štramberským vápencem. Tyto mladší sedimenty, tvořící jen podřízenou složku těles štramberského vápence u Štramberka, se v nich vyskytují buď jako výplně rozsedlin ve štramberském vápenci, nebo jako výplně dutin vzniklých při spodnokřídovém zkrasování tohoto vápence a nebo se nahromadily v těsné blízkosti těles štramberského vápence. Autor v nich rozlišuje 4 sedimentační formace v následujícím stratigrafickém sledu (odspodu): formace olivetská, kopřivnická, plaňavská a chlebovická; jejich časové rozpětí sahá od tithonu (jura) až do albu (spodní křída). Formace charakterizuje litologicky i paleontologicky, přičemž se opírá o zcela nové poznatky z výzkumů vlastních i svých spolupracovníků. Výsledkem je úplná syntéza, v níž autor interpretuje veškeré dosud zjištěné fakty a současně předkládá nové, originální názory jak na geologický vývoj štramberských vápencových těles, tak na litostratigrafickou a chronostratigrafickou klasifikaci druhotných hornin, které se u Štramberka vyskytují společně s jurskými vápenci.

Eva Purkyňová

Obsah 11.—20. svazku Vlastivědného sborníku okresu Nový Jičín

Články:			
	K 30. výročí Slovenského národního povstání	13/18	
Babinec Karel	Břetislav Bartoš — malíř, jehož dílo je neustále živé	12/16	
Bakala Jaroslav	Založení města Příbora	17/4	
Benda Jiří	Založení vodovodu v Novém Jičíně	15/41	
Blažková (dř. Tázlarová) Marie	Ke stavebním dějinám fulneckého zámku	11/57	
	Lidová kultura v Bernarticích n. O.	16/37	
	Sochařské dílo Vincence Havla. Příspěvek k dějinám slezského sochařství 20. století	20/51	
Boček Leonard	Jan Knebl, současník Alešův a Myslbekův	20/45	
Cech Bořivoj	Zemědělství a zemědělské služby (ve Fulneku)	11/43	
Cerný Vítězslav	Historie planýrské organizace v okrese Nový Jičín	14/13	
Daněk Augustin	Rejsoc černý — Neomys anomalus Camrera, 1907. Příspěvek k poznání fauny drobných savců okresu Nový Jičín	13/62	
Foglarová Eva	Vliv Kanta na filozofii a myšlení Františka Palackého. (K 100. výročí úmrtí F. Palackého)	16/28	
Gába Zdeněk,	Lešovcové uloženy u Libhoště	14/58	
Kohánek Antonín	Z historie příborských škol	17/27	
Genserková Zdena	Vznik a vývoj JZD v Bernarticích n. O. (K 25. výročí vzniku JZD.)	14/17	
Glogar Ladislav	Nový hromadný nálezy bronzových předmětů ze Štramberka	14/56	
Grepl Emanuel	Pět let výzkumů na hradě Starém Jičíně	16/19	
	Šipky tzv. „štramberského typu“	12/39	
Grobelný Andělín	Dva dokumenty z Bilovce v říšském kancléřství roku 1939	12/14	
Hanák Jan	K pobytům Klementa Gottwalda v našem kraji a okrese. (K nedožitým osmdesátinám prvního dělnického prezidenta)	18/1	
	Ohlas VRSR v okrese Nový Jičín a hlavní poučení z Října pro dnešek	20/1	
Hanzelka František	Bernartice za německé okupace	15/16	
	Sourozenci a potomci Františka Palackého	18/23	
Hanzelka Karel	Pamiatní jména na katastru obce Bernartice n. O.	16/47	
Hlušička Jiří	Malíř valašského lidu. Ohlédnutí za dílem národního umělce Antonína Strnadla	18/51	
Imrýšek Ivo	K jubileu Františka Palackého	12/25	
Indra Bohumír	Fulnecká rodina stavitelů — architektů Thalherrů	14/35	
	Fulnecký sochař Josef Wladarsch (1767—1824)	19/43	
	Fulneckí malíři 17. a 18. století	12/1	
	Ke vzniku galerie podobizen římských císařů na fulneckém zámku koncem 16. století	16/25	
	Malířské dílny v Novém Jičíně v 17. a 18. století	20/30	
	Příborští malíři 17. a 18. století	18/3	
Jelínková Eva	Vývoj půdorysu a pluziny Štramberka se zvláštním přihlédnutím ke katastrální mapě z roku 1833	15/53	
Kadlčík Květoslav	Prusáci v roce 1866 na Novojičínsku	14/31	
	Vznik a vývoj dělnického hnutí ve Fulneku do založení KSČ	11/20	
	Z historie národně osvobozenického boje o osvobození okresu Nový Jičín Sovětskou armádou v r. 1945	15/3	
Kadlčík Petr	Poválečná historie města Fulneka	11/11	
Klas Miroslav	Ke vzniku krajského kriminálního soudu v Novém Jičíně. (Příspěvek ke správním dějinám města.)	13/36	
Kocurek František	Znečištění ovzduší	19/48	
Kocurek František,	Ochrana životního prostředí a vztah člověka k prostředí	18/39	
Otáhal Ivo	Pravěké nálezy v Bernarticích	15/36	
74 Král Jaroslav			

Kubáč Josef	Fulnecké památky	11/51	
Lázníčka Zdeněk	Zeměpisný obraz a vývoj obce Bernartice nad Odrou	16/66	
Lukášová Eva	Příspěvek k poznání rozšíření xerothermní vegetace v jihovýchodní části Moravské brány	20/59	
Marušan František	Příbor za německé okupace a v antifašistickém odboji	17/65	
Milčák Leoš	Dílo valašskomeziříčských zvonářů Jiřího Solníka a Jiřího Pamfíla	20/54	
Moravčík Pavel	Minulost a přítomnost města Příbora	17/1	
Mucha Antonín	České školství ve Fulneku po roce 1918	11/71	
Nehýbl Jaroslav	Kulturní a spolkový život Příbora od doby národního obrození do konce první republiky (1774—1938)	17/37	
Novák Jaromír	Pokus o dolování alověných rud u Jerlochovic v letech 1887—1900	16/34	
Opravil Emanuel	Z historie pohanky	14/51	
Orel Vítězslav	Širší ideová souvislost formování vědeckého zájmu G. Mendla	13/52	
Orel Vlastimil	Historie n. p. ROMO	11/42	
Pavelčík Jiří	Pravěké sídliště u Satyrový studánky v Kopřivnici	13/49	
	Za posledním štramberským kobzařem. (K úmrtí vlastivědného pracovníka Cyrila Hyklia)	18/47	
Pavliček Jaromír	K boji české menšiny v Novém Jičíně proti germanizaci před I. světovou válkou	14/23	
Peterek Jaromír	K dějinám textilního průmyslu ve Fulneku	11/33	
Pleskot Jaroslav	Tvářící aktivita J. A. Komenského ve fulneckém období jeho života	11/64	
Polášek Ladislav	100 let učitelství v Příboře	18/18	
	Školský zákon z roku 1869 a učitelství v Příboře	13/45	
Prašivka Ivan	Z historie školy v Bernarticích n. O.	16/55	
Příkryl Emil	K nedožitým sedmdesátinám soudruha Květoslava Kadlčíka	18/54	
	Národní umělec Bohumír Dvorský a Bilovecko	18/56	
	Osvobození města Příbora a ustanovení orgánu lidové moci	17/68	
	Chalupova sbírka štramberských zkamenělin	15/60	
	Od cechovní řemeslné výroby ke vzniku a rozvoji příborského průmyslu	17/49	
	Návrat k domovu. K osmdesátému výročí narození Františka Horečky	13/27	
	Vztah Fulneku k osadám stejného jména v cizině	11/76	
	Z dějin dělnického hnutí a KSČ v Příboře	17/56	
	Dokumentace výskytu chráněných druhů rostlin v okrese Nový Jičín	19/56	
	Chráněné druhy plavuní v Oderských vrších	13/58	
	K charakteristice bukových lesů Chráněné krajinné oblasti Beskydy v okrese Nový Jičín	14/65	
	Květena Starojičínského kopce	15/63	
	Příspěvek k poznání vegetačních poměrů v okolí Fulneka	12/41	
	Vegetační poměry přírodní rezervace Trojačka	16/61	
Schwarz František	J. G. Meinert	12/29	
	Příbor v 16. a 17. století	17/15	
	Z historie obce Bitova	20/6	
	Z historie obce Lubojaty 1276—1976	16/1	
Schwarz František,			
Imrýšek Ivo	700 let obce Mořkova	13/1	
Skutina Josef	Tradiční podíeči bernartické	15/21	
Skutil Jan	Rehoř Tomáš Walný (ke 180. výročí narození)	12/22	
Slavík Bedřich	Nad dílem spisovatele Františka Horečky	18/49	
Sefčík Erich	Jan Jerábek z Mořkova. Příspěvek k sedmisetleté historii Mořkova	13/14	
	Novojičínský okres na Vischerově mapě Moravy	16/52	75

Špaček Karel	Zapomenutý učitel učitelů (Ludvík Vašica)	19/36
Štěrba Jaromír	75 let gymnázia v Příboře	19/32
Štoviček Jan	Bibliofil Petr Litman z Nisy (Příspěvek ke kulturním dějinám pozdněrenesančního Fulneka)	20/24
Sula Bohumil, Duda Josef	Květena při horním toku řeky Odry	14/60
Tomančák Milan	Od osvobození Sovětskou armádou v květnu 1945 k socialistické přítomnosti okresu Nový Jičín	15/1
Turek Adolf	Jeseník nad Odrou do konce třicetileté války	20/17
	Panství Nová Horka roku 1628	15/55
	Prameny k dějinám Příbora	17/74
	Přehled dějin města Fulneka	11/3
	650 let obce Pustějova	14/1
	Z minulosti Bernartic v době feudalismu	19/16
Turek Adolf, Schwarz František	600 let obce Tisku	19/1
Turková Marie	Hudební sbírka bývalého kopřivnického učitele	18/35
	Neznámá kapitola z dějin kopřivnické školy	15/49
	Dr. František Váhala, CSc.	18/57
Váhala Inesl Vrobel Ludvík	K 680. výročí trvání města Fulneka	11/1
Zelenka Otakar	Za akad. malířkou Marií Parmovou-Knězkovou	18/58
Literatura:		
	Historie obce Loučky	12/74
Blažková (dř. Tázlorová) Marie	Jaroslav Štika: Etnografický region Moravské Valašsko — jeho vznik a vývoj	13/77
Ficek Viktor	Knihy a Boženě Benešové	20/68
	O životě J. A. Komenského	18/62
Hanzelka František	Dr. Jaroslava Hoffmannová, Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých 1772—1968. Inventář. Vydal Archiv Národního muzea v Praze 1976	18/67
	Památník Františka Palackého v Praze. Průvodce sbírkami. Text dr. Zoroslava Drobná. Vydalo Národní muzeum v Praze 1976	18/68
Hrabec Augustin	Marie Marečková, K problematice prešovského dálkového obchodu s textilními výrobky v prvních třech desetiletích 17. století, Sborník prací pedagogické fakulty University J. E. Purkyně v Brně, řada společenských věd, č. 6/1974, str. 61—89	20/69
	Třicet let budování okresu Nový Jičín. Vydal Okresní národní výbor v Novém Jičíně jako propagační publikaci k 30. výročí osvobození CSSR Sovětskou armádou	20/69
Jelínková Eva	Oldřich Dostál a kol., Československá historická města, Praha Orbis 1974	15/76
	Václav Frolec, Lidová architektura na Moravě a ve	
Karčoška Miroslav Klós Miroslav	Klement Gottwald ve vzpomínkách a dokumentech	12/70
	Dietmar Stutzer, Die Eichendorff'schen Güter in Oberschlesien und Mähren. Betriebsgeschichte, Betriebsaufbau und Ursachen ihres Zusammenbruches, 1630 bis 1831. Von der Fakultät für Landwirtschaft und Gartenbau der technischen Universität München, 1974	15/76
	Emil Hošek, Ještě o vlku na Moravě a ve Slezsku, Časopis Slezského muzea série A, vědy přírodní, roč. XXV/1976, č. 1, str. 1—10	18/66
	K hudebnímu životu Kopřivnice a okolí	20/70
	Kronika Okresní správy silnic Nový Jičín, Kronikářské vyprávění o práci a činnosti Okresní správy silnic v Novém Jičíně, ale také o vzniku a vývoji silnic a silniční údržby v českých zemích, zejména na úze-	

	mí dnešního okresu Nový Jičín od pravěku po dnešek. Vydala fotoprintem OSS N. Jičín 1976. Str. 309 + 4 str. mapových příloh	19/72
	Prameny k nevalnickému povstání v Čechách a na Moravě v roce 1775. K vydání připravili Miroslav Tögel, Josef Petráň, Jindřich Obršlík a kolektiv. Vydala Academia nakl. CSAV Praha 1975, str. 896	18/64
Kovařík Vladimír	Zapomenutý hudebník J. F. Kloss (Recenze studie M. Turkové Zapomenutý hudebník minulého století, v Časopisu Slezského muzea, série B. XXIII, 1974)	15/75
Opravil Emanuel Pavlíček Jaromír	Nová mendeliana	15/78
Schwarz František	Jan Hříbek, K úloze KSC ve vývoji ekonomiky Ostravska v letech 1945—1948. Ostrava 1974	18/60
	Bohumír Liška: Knižní dědictví Hohenembsů z Kunvaldu	12/72
	Dr. Adolf Turek, Mistopisný rejstřík obcí Severomoravského kraje. I. a II. díl, Opava 1974	15/74
	Jaroslav Bakala: K otázce kontinuity osídlení v lokovaných městech opavské provincie (Časopis Slezského muzea XXII, 1973/1, str. 50—65)	13/75
	Josef Blaha, Bravinné 1377—1977, Bílovec 1977, str. 94	20/72
Stindl Jaroslav Turek Adolf	Dějiny JZD Bartošovice	13/78
	Hans Heinz, Barockschlösser in Schlesien (Herzogthümer Troppau-Jägerndorf). Zvláštní otisk ze Stifter Jahrbuch VIII, München 1964	18/63
	J. Obršlík, Nevalnické povstání r. 1775 na Moravě. Vlastivědný věstník moravský, Brno 1975, str. 163 až 177	16/77
	Karalinský katastr slezský	13/76
	K dějinám Tatry Kopřivnice. Sborník příspěvků sv. III. Uspořádal Miroslav Klós, Kopřivnice 1975	20/71
	Oderské vrchy IV—V, 1971—1972	12/71
	Příbor. Nástin historického a kulturního vývoje města. Vydalo Muzeum a Městský národní výbor v Příboře 1968	16/77
	Seznam obcí ve Slezsku a na Ostravsku	14/78
	Stanislav Hladký: Národní útisk české menšiny v tzv. obvodu opavského vládního prezidenta, Vlastivědný věstník moravský, Brno 1975, str. 141—149	16/78
	Základní devítiletá škola Starý Jičín	12/71
Turková Marie	Jiří Sehnal: Život a dílo novojičínského varhanáře Jana Neussera (1807—1878). (Příspěvek k dějinám varhan na Moravě v době rozpadu barokních tradic.) Časopis Moravského muzea, vědy společenské II, roč. LVIII, Brno 1973, str. 163—216	14/77
Zbavitel Alois	Bohuslav Knebl: Zakladatelský význam Jana Knebla v českém výtvarném úsilí na severovýchodní Moravě	12/73
Zelenka Otakar	Emil Příkryl: Helena Salichová, život a dílo, Ostrava, Profil 1974	16/76
Zprávy:		
	6. května 1975, v den 30. výročí osvobození Nového Jičína Sovětskou armádou, byla ve Vlastivědném ústavu v Novém Jičíně slavnostně otevřena stálá expozice Z dějin dělnického hnutí, revolučních bojů KSC, národně osvobozeneckého boje a výstavby socialismu v okrese Nový Jičín	15/66
	K životopisu dr. Fr. Váhaly	20/75
	Výstava výtvarných umělců okresu Nový Jičín	15/67
Byrtusová Jana	100 let Městské knihovny ve Frenštátě pod Radh.	16/72
Grepl Emanuel	Nové nálezy bronzových předmětů ve Štramberku	12/70
Hanzelka František	100 let od úmrtí Františka Palackého	19/74

Chobot Karel	Zpráva o činnosti a působení Okresního archivu v Novém Jičíně v letech 1971 až 1975 a výhledy do r. 1980	18/70
Imrýšek Ivo	Kronikářská soutěž a stav kronik v okrese Úspěch kronik našeho okresu v ústředním kole kronikářské soutěže	15/65 16/72
Indra Bohumír	Karel Thalherr, architekt olomouckého arcibiskupství v Kroměříži Ke stykům fulneckého Felixe Jaschka s J. H. A. Gallošem z Hranic Socha sv. Mikuláše na kašně v Novém Jičíně	16/74 20/76 16/74
Jelínková Eva Klučka Jiří	Okresní kronikářská soutěž 90 let Pohorské jednoty Radhošť — 90 let české organizované turistiky Osmdesát let Františka Horečky 80 let Národopisného odboru ve Frenštátě p. R. 80. výročí nedožitých narozenin akad. malíře Břetislava Bartoše	20/76 14/75 13/74 12/67 12/69
	Pamětní deska akademickému malíři Břetislavu Bartošovi V letošním roce slavila obec Lichnov 680 let od svého založení	18/77 12/69
Knebl Bohuslav Loukotka Lubomír Muchová Dagmar Otáhal Ivo	Alois Zbavítel pětáosmdesátníkem Příbor slavil 725 let svého trvání Stručně z historie okresní knihovny v Novém Jičíně Naučná stezka Kotvice Ojedinelá včelí stavba Setkání sokolníků ve Štramberku Travertinová kaskáda	14/73 18/68 15/69 15/73 15/71 18/78 15/72
Parma Bohumil Plachý Vladimír Polásek Ladislav	100 let chlapecké měšťanské školy ve Frenštátě p. R. Za prof. Aloisem Zbavitelem Odpověď Karlu Špačkovi na poznámky k článku Skolský zákon z r. 1869 a učitelský ústav v Příboře (Vlastivědný sborník č. 15, str. 70—71)	18/75 19/75 16/74
Příkryl Emil Rusínský Milan Sedláčková Marie Schwarz František	Za zeměloou Helenou Salichovou Za Bohumírem Četynou Výstava chráněných druhů rostlin Péče Okresního vlastivědného ústavu o chráněné památkové objekty v okrese Nový Jičín v l. 1972-73 30 let gymnázia v Bílovci Zřízení Domu politické výchovy při OV KSČ v Novém Jičíně	16/71 13/66 18/73 13/71 18/78 13/73
Špaček Karel	Několik poznámek k článku Lad. Poláška Skolský zákon z r. 1869 a učitelský ústav v Příboře (13 č. Vlastivědného sborníku okr. Nový Jičín) Zdroj poučení o minulosti kraje Obecní volby v Louče	15/70 12/64 12/62
Štindl Jaroslav Štoviček Jan Turek Adolf	Kutání na Novojičínsku za třicetileté války K dějinám školy na Starém Jičíně do doby josefínské Nejstarší statistika okresu Nový Jičín Neznámý materiál k dějinám Jilovce Sčítání lidu na Oděru a Spálovsku r. 1662 Za dr. Zdeňkem Lázníčkou	12/59 12/66 15/67 14/76 18/72 13/68
Vojtek Eduard	Josef Sudek a Frenštát p. R. Nové dílo Karla Vašuta	19/76 20/75
Zelenka Otakar	K výstavní činnosti Okresního vlastivědného ústavu (u příležitosti deseti let od jeho vzniku) K výstavám sochařské tvorby Karla Vašuta v Novém Jičíně a ve Frenštátě p. R. K 85. narozeninám Marie Parmové - Kněžkové K výstavám ilustrační a malířské tvorby Zdeňka Buriana v Novém Jičíně a ve Frenštátě p. R.	13/68 14/70 14/70

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK OKRESU NOVÝ JIČÍN

Obsah svazku 23

Vladislav Kubičík:	Význam únorového vítězství 1948 pro demokratizaci a rozvoj školství v okrese Nový Jičín	1
Adolf Turek — Frant. Schwarz:	650 let Bílova	7
Leopold Biskup:	Bernartice v období socialistického budování	22
Jiří Hanzal:	Nový Jičín a jeho role při vypovězení cikánů z Moravy r. 1578	26
Anna Horváthová — Jana Jedličková — Jarmila Štěrbová:	Archivy národních podniků a závodů okresu Nový Jičín	30
Eva Jelínková:	Malířka kraslic z Loučky	37
Eva Klimešová — Marie Schenková:	Umělecké památky z Tošovic	43
Jiří Klučka:	Medailéřská tvorba sochaře Karla Vašuta	51
Vladimír Světlík:	Historie a rozvoj Šlechtitelské stanice Hladké Zvitovice	59
Josef Duda:	Mech Schistostega pinnata (Hedw.) Web. et Mohr v Oděrských vrších	62
Zprávy:	Zajímavá památka v Bernarticích nad Odrou — Za Jaroslavem Štindlem — vlastivědným pracovníkem — Nový nález stříbrné mince — Zdeněk Bár — jubílant — Knihovnicko-bibliografické lekce — nové formy práce s dětským čtenářem — 30 let Kloboučnického muzea v Novém Jičíně — Poznámky k osudu Chalupovy sbírky štramberckých zkamenělin	64
Literatura:	Bibliografie historicko-vlastivědné literatury Severomoravského kraje za léta 1971-75 — Emil Příkryl, Okres Nový Jičín — Sedmdesát let městské hromadné dopravy v Opavě 1905—1975 — Nejstarší usazeniny křídového stáří ve Štramberku	70
Bibliografie:	Obsah 11.—20. svazku Vlastivědného sborníku okresu Nový Jičín, Sestavil Ivo Imrýšek	74

Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín
Vydává Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně

Svazek 23 vyšel v roce 1979

Rídí a odpovídá redakční rada v čele s předsedou Janem Hanákem

Cena 8 Kčs

Registrováno Smi KNV v Ostravě RM 37 ze dne 28. června 1967

Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p. Olomouc, závod Ostrava,
průmyslová 27, Nový Jičín

